

У нумары:

Марына Калашнікава:
“У Беларусі я не госць...”

Пра беларускую літаратуру
будзе ведаць і Аўстрыя!

Стар. 5

**“Каралева жывога слова
і пакутлівай праўды”**

У творах Элізы Ажэшкі
заканамерна прысутнічае
Беларусь.

Стар. 12

Паэт-крытык і акіян

Шчырае і важнае слова
Леаніда Галубовіча заўсёды
заўважнае, прачытанае
і ацэненае.

Стар. 14-15

Па старых звычаях на новы лад

Пры Браслаўскім музеі
традыцыйнай культуры працуе
пяць класаў-майстэрняў.

Стар. 16

Гогаль-горад у Кіеве

3 18 па 21 жніўня ў сталіцы
Украіны пройдзе VI Кіеўскі
кніжны кірмаш.

Дадатак “Кніжны свет”

Вобразнасць цэлага свету

У вялікай зале сталічнага Музея сучаснага выяўленчага мастацтва адбылося адкрыццё выстаўкі графікі Паўла Татарнікава «Брама мінулага». Яна наладжана ў рамках грамадскага абмеркавання вылучэння серыі графічных твораў «Брама мінулага» ад Беларускага саюза мастакоў і Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь 2010 года ў галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры. Серыя графічных твораў “Брама мінулага” створана Паўлам Татарнікавым на працягу 1999—2006 гадоў.

Усе творы серыі, акрамя ўдзелу ў шматлікіх нацыянальных экспазіцыйных станковага мастацтва, былі выкарыстаны ў якасці элементаў кніжнага афармлення мастацкай літаратуры. Многія выданні з гэтымі твораў былі адзначаны прэміямі Нацыянальнага конкурсу “Мастацтва кнігі”, дэманстраваліся на міжнародных кніжных кірмашах і мастацкіх конкурсах.

Паводле слоў мастацтвазнаўцы Алесі Белявец, Павел Татарнікаў вольна перамяшчаецца — ва унісон сваёй прафесіі: кнігі не ведаюць межаў, а моўныя бар’еры лёгка пераадоляюць візуальныя вобразы. Сёння ён можа дазволіць сабе выбіраць, дзе працаваць, на чым спыніць сваю творчую ўвагу. Высокі ўзровень валодання рамяством, несумненны талент, прызнанне, а таксама важная для мастака рэч — незашоранасць: ён умее да любой задачы падысці па-новаму, кожны раз натхняецца новай

энергіяй. Яго кнігі раскрываюць глядачу свой завершаны і пераканальны свет, гэта цэласны кампазіцыі — ад вокладкі і да буквіцы. Ілюстрацыі Татарнікава выдатна глядзяцца і ў экспазіцыйных любых галерэі — яны сучасныя і выразныя, насычаныя нюансамі сэнсаў; панарама і дэталі, ёмістасць сімвала і эмацыянальнасць фактуры, лёгкасць руху рукі і напружанасць роздму — усё гэта стварае стыль, почырк і манеру. Перыпетыі яго непаўторнага свету ярка і вобразна раскрываюць нам плынь гісторыі, увасобленай у кнізе.

25 графічных твораў серыі ўвасабляюць прынцыпы сістэмнага творчага асэнсавання гістарычных фактаў ды іх таленавітага мастацкага ўвасаблення праз сучасныя пластычныя сродкі, глыбока спалучаныя з найлепшымі класічнымі традыцыямі айчыннага і сусветнага мастацтва. Грунтоўнае выяўленне праз сродкі мастацтва харак-

тэрных рысаў лепшых прадстаўнікоў Беларусі, надзяленне вядомых гістарычных асоб высакароднымі якасцямі прадэманстравана ў графічных творах партрэтнага характару. Аўтар звярнуўся да вобразаў Еўфрасіні Полацкай, Кірылы Тураўскага, Францыска Скарыны, Міколы Гусоўскага, Яна Хадкевіча, Яўхіма Храптовіча, Настасі — князёўны Слуцкай, Соф’і Гальпанскай, Льва Сапегі, Мікалая Радзівіла Сіроткі, Канстанціна Астрожскага, Яна Гаштольда.

Гістарычныя постаці ў творчым метадзе мастака не існуюць у адрыве ад адлюстравання шырокіх народных мас, помнікаў доўгавядства і мастацтва, якія ўспрымаюцца як сімвалы нацыянальнай самабытнасці беларускага народа. Гэтак мастак адлюстроўвае беларускія нацыянальныя святыні — крыж Еўфрасіні Полацкай, Тураўскае Евангелле, абраз Маці Божай Жыровіцкай. У творах увасоблены слаўтыя

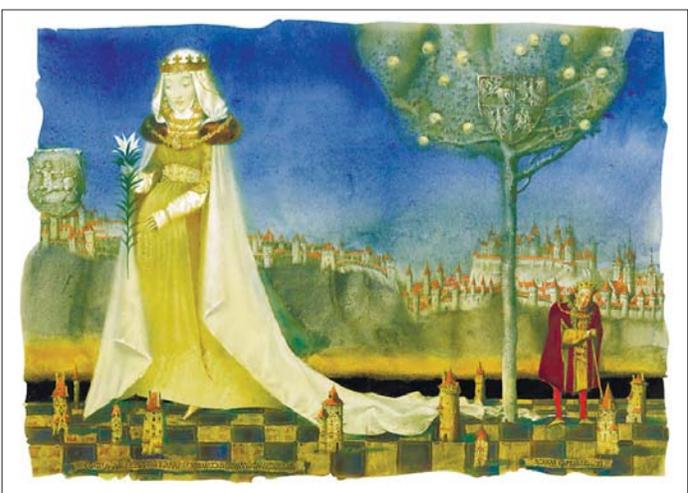
шэдэўры нацыянальнай архітэктуры — Полацкая Сафія, Барысаглебская (Каложская) царква, Маламажэйкаўская і Сынковіцкая царквы-крэпасці, Камянецкая вежа, Мірскі замак і палац Радзівілаў у Нясвіжы, Мікалаеўская царква ў Магілёве і іншыя.

Працуючы над твораўмі, аўтар дакладна асэнсоўваў задачу арганічна ўпісаць у канкрэтна-гістарычны краявід творы партрэтнага жанру і дасягнуў у гэтым высокага мастацкага ўзроўню. Павел Татарнікаў тлумачыць: “Чаму я атрымліваю асалоду ад творчасці? Я не проста шукаю прыгожы сілуэт, гарманічныя колеры, а стаўлю перад сабой шырайшыя задачы: вобразна паказаць цэлы свет”.

Віктар КАВАЛЁЎ

На здымках: Павел Татарнікаў; работы мастака з серыі “Брама мінулага” — “Аршанская кальчуга” і “Соф’я Гальшанская”.

Фота Кастуся Дробава

Каб год для вас быў неблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Для індыўідуальных падпісчыкаў:
1 месяц — 10600 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:
1 месяц — 14000 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індыўідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: на 1 месяц — 6500 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі: 1 месяц — 10500 руб. Падпісны індэкс — 63880

Пункцірам

• Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка даручыў актывізаваць работу па прыняцці ў бліжэйшы час дзяржаўнай праграмы развіцця культуры Беларусі на 2011-2015 гады. Гэтая праграма створыць дадатковыя магчымасці для новага этапу развіцця культуры і мастацтва Беларусі ў бліжэйшай пяцігоддзі.

• Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка адобрыў ініцыятыву аб стварэнні пры ўрадзе нашай краіны Грамадскага савета па развіцці культуры і мастацтва. Чакаецца, што ў яго склад увайдзюць як усім вядомыя дзеячы культуры і мастацтва Беларусі, так і прадстаўнікі таленавітай моладзі.

• Нацыянальная тэатральная прэмія будзе заснавана ў Беларусі. Прапанову аб яе стварэнні падтрымаў кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка. На думку міністра культуры Рэспублікі Беларусь Паўла Латушкі, заснаванне такой прэміі створыць дадатковыя магчымасці для стымулявання развіцця тэатральнага мастацтва ў нашай краіне.

• Беларуская чыгунка распрацоўвае праект гісторыка-турыстычнага комплексу на ўчастку Гродна—Парэчча. Менавіта тут у 1851—1862 гадах пабудавалі першы чыгуначны ўчастак у нашай краіне. Адметнасцю музея пад адкрытым небам стане рэтра-цягнік. Падчас яго руху экскурсавод раскажа пра гісторыю Беларускай чыгункі і архітэктурныя слаўтасці Гродзеншчыны.

• У пачатку верасня ў незвычайны паход "2000 кіламетраў гісторыі" па месцах Вялікага княства Літоўскага адправяцца 10 літоўскіх коннікаў. Удзельнікі паходу наведаюць каля 20 найбольш значных аб'ектаў ВКЛ, збярэць матэрыял для дакументальнага фільма пра культурную спадчыну Вялікага княства Літоўскага.

• Беларускія тэатры — частыя госці міжнародных фестываляў. Артысты Рэспубліканскага тэатра Беларускай драматургіі выступяць на аглядах "Тэатр. Чэхія. Ялта" (Ялта, Украіна), "Галасы гісторыі" (Волагда, Расія), "Смаленскі каўчэг" (Смаленск, Расія), "High fest" (Ерэван, Арменія).

• Кінастужка "Ваўкі" Аляксандра Колбышава, знятая на Нацыянальнай кінастудыі "Беларусьфільм" летась, заяўлена ў конкурснай праграме XIII Бярэзінскага міжнароднага фестываля (Украіна). Беларуская карціна будзе аспрэчваць пальму першынства з 13 кінастужкамі з 11 краін.

• 17-18 верасня ў Лепельскім раённым краязнаўчым музеі адбудзецца чацвёртая навукова-практычная канферэнцыя «Лепельскія чытанні». На канферэнцыі будуць заслуханы даклады, прысвечаныя гісторыі, культуры, прыродзе і экалогіі Лепельшчыны, якія раней не друкаваліся.

• Каля 100 юных беларусаў з 16 па 22 верасня прымуць удзел у міжнародным фестывалі "Моладзь за Саюзную дзяржаву", які ўжо ў пяты раз пройдзе ў Растове-на-Доне. Плануецца, што на творчым форуме выступяць маладыя людзі з усіх рэгіёнаў Беларусі — харэаграфічныя калектывы, вакалісты, прадстаўнікі маладзевых субкультур.

Падрыхтавалі
Бажэна СТРОК і
Марына ВЕСЯЛУХА

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Візітоўка Дня горада

"Чытацкі бульвар" — яшчэ летась гэтак назвала свята кнігі, прысвечанае Дню горада, супрацоўнікі Брэсцкай гарадской бібліятэкі імя А. С. Пушкіна. Сёлета яно набыло куды большы размах і засведчыла: мерапрыемства пераўвасабляецца ў выдатную традыцыю.

...Стометровая галерэя па-майстэрску падрыхтаваных стэндаў раптоўна перанесла ў дзіўны свет кніжнага царства. Выданні розных гадоў засведчылі самую шырокую тэматычную палітру: "Бібліятэка паміж мінулым і будучым", "Ад Бярэсця да Брэста", "Вякоў мінулых успамін", "Брэст на скрыжаванні эпох і дарог", "Наш добры дом, наш любы горад Брэст" (кнігі брэсцкіх пісьменнікаў з аўтаграфамі). Побач — стэнд "Суквецце нацыянальных літаратур" (Расія, Украіна, Польшча). Тут жа прадстаўлены вітрыны брэсцкіх выдавецтваў, аўтарская фотавыстава М. Чаберкуса "Горад, які мы любім".

Падоўту затрымліваліся наведвальнікі ля стэнда "Я так жыву, так і пішу свабодна..." (пра А. С. Грыбаедава). І невыпадкова. Два гады жыцця будучы паэт правёў у Брэсце. Тут пачыналася яго літаратурнае ўзыходжанне да сусветнай славы. А зараз "Чытацкі бульвар" вітаў класіка рускай літаратуры, драматурга, паэта, дыпламата, кампазітара і піяніста Аляксандра Грыбаедава ў тэатрылізіраваным прадстаўленні.

Са словамі прывітання да ўдзельнікаў і гасцей кніжнага свята звярнуліся дырэктар Цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы горада

Святлана Сямашка і старшыня Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Анастасія Крэйдзіч. Выступілі пісьменнікі Брэсцшчыны Зінаіда Дудзюк, Любоў Кресеўская, Аляксандр Папалаўскі, Лявон Валасюк, Галіна Гедзік, Іван Мельнічук, Расціслаў Бензарук ды іншыя. Уразлі і бардаўскія песні ў выкананні Вольгі Сідарук і Таццяны Рэпічавай.

Паэзія маладых — навідавоку

Завершана двухгадовая праца па ўкладанні і падрыхтоўцы да выдання кнігі "Маладая паэзія Беларусі". Упершыню ў гісторыі нашай літаратуры падрыхтавана такая кніга. Складальнік і рэдактар — паэт, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Міхась Башлакоў.

Мастацкае афармленне кнігі выканана вядомым беларускім графікам, уладальнікам сярэранага медала Еўрапейскай акадэміі мастацтваў, лаўрэатам міжнародных конкурсаў Міхасём Барздыкам.

Кнігу склалі лепшыя вершы 180 маладых літаратараў Беларусі, якія пішуць на беларускай (95 аўтараў) і рускай (85 аўтараў) мовах. Сярод іх ёсць ужо вопытныя аўтары, чые імёны вядомыя чытачу, але ў большасці сваёй і тыя, хто ўпершыню прыходзіць да чытача.

Многія маладыя літаратары — студэнты і школьнікі — удзельнікі літаратурных студый і аб'яднанняў. Так, у Гомелі ўжо некалькі гадоў дзейнічае Школа маладога літаратара, якую

ўзначальвае Ніна Шклярава. Паэт Іван Бісеў акрамя таго, што чытае лекцыі і праводзіць семінарскія заняткі ў гэтай школе, актыўна дапамагае яшчэ і ў выданні кніг маладых. Сярод удзельнікаў гомельскай школы варта адзначыць перш за ўсё Вольгу Астапенку, Анастасію Кацюргіну, Марыю Маліноўскую, Іну Спасібіну.

Больш як 30 гадоў кіруе літаб'яднаннем "Крокі" ў Беларускай дзяржаўнай педагагічным універсітэце імя Максіма Танка кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры беларускага мовазнаўства Мікола Шабовіч. Гэта, відаць, самае моцнае літаб'яднанне ў рэспубліцы. Творы больш чым 50 маладых аўтараў, удзельнікаў літаб'яднання "Крокі", пададзены ў гэтай кнізе.

У кнізе пададзены таксама і творы ўдзельнікаў літаратурных студый "Маладзік", "Маліна-выя галасы", "Агмень" і літаб'яднання "Красавік", якім кіруе паэт Міхась Башлакоў.

Кніга цікавая яшчэ і тым, што побач з вершамі маладых пад рубрыкай "Семінар паэзіі. Урок майстэрства" даюцца лепшыя творы 39 вядомых паэтаў Беларусі, чый літаратурны вопыт можа быць карысным для сталення і прафесійнага росту маладых літаратараў.

Аб'ём кнігі складае больш як 20 аркушаў. Выданне разлічана на ўсіх, хто любіць паэзію, цікавіцца яе сучасным станам і каму неаб'яваваць лёс і будучыня нашай літаратуры. Выхад кнігі "Маладая паэзія Беларусі" плануецца ў гэтым годзе ў рэдакцыйна-выдавецкай установе "Літаратура і Мастацтва".

Міхась СТУПАКОЎ

Звесткі пра дзейнасць Саюза пісьменнікаў Беларусі можна знайсці на інтэрнет-сайце СПБ: www.oo-spb.by

Фестывалі

Верасень — месяц, багаты на святы. Акрамя ўсім вядомых Дня беларускага пісьменства, Дня ведаў, сёлета адбудзецца яшчэ народна-этнаграфічны фестываль такога кшталту, які будзе праходзіць на Палессі, і цяпер ужо створаны арганізацыйны камітэт для яго падрыхтоўкі і правядзення. Фестываль разгорнецца 17-18 верасня на тэрыторыі Нацыянальнага парка "Прыпяцкі" ў вёсцы Ляскавічы Петрыкаўскага раёна.

Старшынёй аргкамітэта з'яўляецца віцэ-прэм'ер Рэспублікі Беларусь Іван Бамбіза, яго намеснікамі — міністр культуры Беларусі Павел Латушка і старшыня Гомельскага аблвыканкама Аляксандр Якабсон.

Нацыянальны парк "Прыпяцкі" размешчаны ў міжрэччы Прыпяці, Сцігі і Убарці на тэрыторыях Жыткавіцкага, Петрыкаўскага і Лельчыцкага раёнаў Гомельскай вобласці.

Аблічча палешука ўсім вядомае. Ён спасцігаў неабходныя навыкі працоўнага жыцця, асвойваў цясларства, вучыўся плесці з лыка і лазы, каваць у кузню, вырабляць аўчыну і скуркі звяроў. Летам з самай раніцы правяраў сеткі на рыбу, каціў сена, займаўся бортніцтвам, гнаў дзёгаць і смалу, сек лес. А

Кліч Палесся

яшчэ вязаў сеткі, вырабляў посуд. Жанчыны ткалі і вышывалі, ухваляліся каля печы, рыхтуючы народныя стравы. Дарэчы, усім вядомы лыкавы абутак, які ў паўночна-ўсходніх абласцях называўся "лапці", а ў паўднёва-заходняй частцы Палесся — "пастолы". Мела свае асаблівасці і палескае жаночае адзенне, некаторыя з элементаў якога зусім невядомы ў адзенні жанчын іншых абласцей Беларусі.

Усё гэта мусяць стаць асновай фестываля, дзе плануецца ва ўсёй іх шматбагаты і характэрна паказаць народныя рамё-

За падзеяй

Для чытачоў СНД

У серыі "Класіка літаратурнага маскоўскага выдавецтва "Художественная литература" выйшаў у свет зборнік «Кладзець мудрасці і блаславаці. Фольклор і літаратурныя памятнікі Беларусі», прысвечаны беларускаму эпосу і старажытнай літаратуры Беларусі X—XVIII стагоддзяў.

У гэтай кнізе, выданне якой ажыццёўлена пры падтрымцы Міжнароднага фонду гуманітарнага супрацоўніцтва (МФГС), у перакладзе на рускую мову і ў адаптаваным выглядзе прадстаўлены беларускія эпічныя творы — легенды, паданні, замовы і шэдэўры старажытнага беларускага пісьменства. У кнігу ўвайшлі найбольш значныя творы знакамітых майстроў слова — Кірылы Тураўскага, Францыска Скарыны, Сымона Буднага, Сімеона Полацкага. У выданні — асноўныя жанры і віды старажытнай беларускай літаратуры, пачынаючы ад эпохі Готыкі — летапісы і хронікі, воінскія і містычныя аповесці, дыярышы і мемуары, дыдактычныя словы і павучанні, палескія дзённікі і сатырычныя творы, катэхізісы і палемічныя трактаты, свецкая і духоўная паэзія.

Нягледзячы на сваю шматвяковую гісторыю і разнастайнасць беларускай літаратуры, яна, на вялікі жаль, застаецца амаль незнаёмай для замежнага чытача, у тым ліку і для рускамоўнага. Таму значэнне дадзенага выдання відавочнае. Яно складаецца з літаратурных твораў розных эпох, звязаных з рознымі рэгіёнамі Беларусі. Многія з надрукаваных твораў на рускай мове гучаць упершыню.

Кніга падрыхтавана спецыялістамі Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы НАН Беларусі, а таксама ВДУ краіны. Уступнае слова "Наш абавязак — захаваць запаветы продкаў" належыць міністру культуры Рэспублікі Беларусь Паўлу Латушцы, уводны артыкул "Духовная і мастацкая спадчына нацыі" — яе складальніку доктару філалагічных навук Івану Саверчанку.

Марыя ЖЫТКОВА

Арт-пенэр

Язэп Драздовіч — аўтар унікальных малюнкаў па гісторыі роднага краю, сярод якіх "Полацкія князі", "Замкі Беларусі", "Піншчына", жывапісных карцін па гісторыі Полаччыны, касмічных краявідаў разумнага жыцця на Месяцы, Марсе, Сатурне, пісьменнік і... аматар астраноміі. Менавіта Драздовіч напісаў першую беларускую кнігу па астраноміі "Нябесныя бегі", даслаў у бібліятэку Акадэміі навук БССР першую касмалагічную тэорыю "Паходжанне планеты сонечнай сістэмы з парназоркавых сістэм", — яшчэ на пачатку 1930-х...

Кожны дзень прыносіў новыя адкрыцці для ўдзельнікаў пенэру. Як фотамастакоў — Антаніну Рапшчынскую, Таццяну Федарэнку, — так і аматараў мастацтва і творчых людзей — Ганну Шэвандзіну, Віталі Пахоменку, Тамару Дауд, Алега Тарасенку, Юлію

Тры дні з Язэпам Драздовічам

Арт-пенэр "Прысвячэнне Язэпу Драздовічу" адбыўся ў межах міжнароднай выставы "ДАХ-11", што праходзіла ў Палацы мастацтва ў Мінску. Для большасці тых людзей, якія прынялі ўдзел у пенэры, імя Я. Драздовіча заставалася хутчэй сімвалам, вакол якога яны збіраліся. Але пра тое, што Язэп Нарцызавіч быў не толькі мастаком, але афарміцелем першых беларускіх газет ды часопісаў, гісторыкам, збіральнікам беларускага фальклору, наведвальнікі даведаліся ад куратара пенэру Юрася Малаша.

Вайцяхоўскую, — і нават самаго арганізатара "ДАХу" Зміцера Юркевіча здзіўлялі некаторыя старонкі жыцця "вечнага вандроўніка".

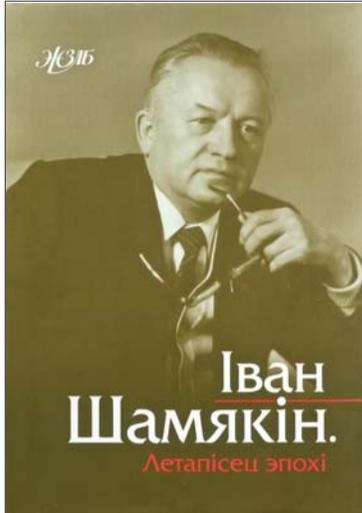
Першы дзень удзельнікі працавалі ў Мінску, другі — ў Заслаўі, а на трэці дзень адбылася выстава прац удзельнікаў, прагляд дакументальнага фільма "Летуценні Я. Драздовіча", пасля якога быў прачытаны да-

клад Ю. Малаша "Я. Драздовіч — волат беларускага мастацтва". Былі выказаны пажаданні стварыць музей імя Я. Драздовіча ў Мінску, каб кожны беларус ды госці нашай краіны адкрылі для сябе незвычайны беларускі космас і ўнікальнага творцу, які ўсё свае жыццё прысвяціў нястомнай працы дзеля Беларусі.

Юрась НЯСТОМНЫ

Літ-абсягі

Пра летапісца эпохі

Нагодай для стварэння кнігі стаў 90-гадовы юбілей пісьменніка, які прыпадае на наступны год. Да гэтай даты прымеркаваны і пачатак працы над дваццацірохтомным зборам твораў Івана Шамякіна, прычым першыя тры кнігі выйдучь ужо на пачатку восені. Тады ж адбудзецца і прэзентацыя кнігі, прысвечанай Івану Пятровічу, з якой ужо сёння могуць пазнаёміцца чытачы "ЛіМа".

У 2004 годзе ў выдавецтве "Мастацкая літаратура" выйшла першая кніга з серыі "Жыццё знакамітых людзей Беларусі", прысвечаная Уладзіміру Мулявіну. З таго часу ў гэтай серыі былі выдадзены кнігі, прысвечаныя Уладзіміру Караткевічу, Леаніду Шчамялёву, Міхаілу Фінбергу ды іншыя. І літаральна тыдзень таму ў мінскіх кнігарнях з'явілася новае выданне серыі "ЖЗЛБ" — "Іван Шамякін. Летапісец эпохі". Укладальнікам выдання з'яўляецца дачка пісьменніка, Алеся Іванаўна Шамякіна.

Па словах галоўнага рэдактара выдавецтва "Мастацкая літаратура" Віктара Шніпа, успамінаў пра Івана Пятровіча Шамякіна магло б хапіць на пяць тамоў: такім цікавым і таварыскім быў вядомы пісьменнік. У кнігу ж з серыі "ЖЗЛБ" былі ўключаныя не толькі ўспаміны пра жыццё Івана Шамякіна, але і інтэрв'ю з пісьменнікам, вершаваныя прысвечэнні, творы з неапублікаванай спадчыны. Кніга мае і тры ўключкі з фотаздымкамі — каля двухсот кадраў, на якіх можна бачыць Івана Пятровіча з сям'ёй, з сябрамі, на адпачынку, на дачы.

Падбіраючы тэксты і фотаздымкі, выдавецтва імкнулася

змясціць найперш тых ўспаміны, дзе пісьменнік апісваецца як чалавек — з пэўнымі звычкамі, адмысловым характарам, у побыце, падчас вырашэння розных будзённых праблем. "Так, каб і праз пяцьдзесят гадоў рэжысёр мог паводле гэтай кнігі зняць фільм пра пісьменніка," — заўважыў Віктар Анатольевіч.

Успаміны пра Шамякіна пакінулі яго сямейнікі, знаёмыя з пісьменнікам літаратары і журналісты, сярод якіх Мікола Мятліцкі, Навум Гальпяровіч, Мікола Старчанка, Ніна Чайка. Шмат для каго, магчыма, будуць цікавымі раней не друкаваныя тэксты пісьменніка: "З дзённікаў

апошніх гадоў" (дзённікавыя запісы з 25 ліпеня 2000 г. па 6 сакавіка 2001 г.), "Выпрабаванне пачуццяў" (ваенна-лірычная аповесць, напісаная ў 1945 г., але так і не змешчаная ў часопісе "Беларусь"), "Даваенны сшытак" (дзённік за сакавік — май 1939 г.). "Ой, Пятровіч! Пры немцах, калі не было чаго чытаць, мы вшы дзённікі чыталі. Цікавей за любы раман!" — прызнаваліся Івану Шамякіну сястра Марыя Філатаўна і некаторыя яе школьныя сяброўкі.

"Даваенны сшытак" апісвае пачатак кахання між Іванам Шамякіным і яго будучай жонкай, Марыяй Філатаўнай, таму тэкст сапраўды цікавы — найперш таму, што мае светлы рамантычны настрой. У інтэрв'ю з пісьменнікам — адказы Івана Пятровіча на пытанні пра яго лёс, творчыя пошукі, стаўленне да надзённых праблем. Трэба думаць, што кніга дасць магчымаць чытачам убачыць Івана Шамякіна ў новым ракурсе і паспрыяе павелічэнню ўвагі да творчасці гэтага аўтара.

Алеся ЛАПЦКАЯ

3-пад пярэ

У *Інстытуце тэалогіі* імя святых Кірылы і Мяфодзія адкрылася выстаўка работ вядомага мастака Віктара Васюковіча. Назва выстаўкі досыць лаканічная — "Святло". Ужо першы погляд на карціны, якія адкрываюць духоўную дабрыню, гармонію выявы і мастацкай ідэі, прыцягваюць да вынайздзеных мастаком колераў і адценняў. "Узнікненне", "Адкрыццё", "Дыханне", "Матрыца", "Блакітнае святло", "Акція любові" — літаральна кожная з работ бярэ ў палон бясконцасцю і неабсяжнасцю прасторы, незвычайнымі складнікамі рэчаіснасці і фантазіі. Выстаўка "Святло" чакае гледачоў да 26 жніўня. Жадаецца адкрыць нешта новае, узбагаціцца неспадзяваным мастацкім вопытам — не абмінуце знаёмства з новымі работамі Віктара Васюковіча.

Дар'я ШОЦІК

У *Іванаўскай раённай бібліятэцы* імя Ф. Панфёрава адкрылася выстаўка, прысвечаная творчасці старшыні Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, галоўнага рэдактара іванаўскай раённай газеты "Чырвоная звызда" Анатоля Крэйдзіча і прымеркаваная да яго юбілею.

Тут і кнігі, і часопісныя ды газетныя публікацыі (у тым ліку прысвечаныя гэтай асобе), па якіх можна прасачыць творчую дзейнасць Анатоля Мікалаевіча на працягу многіх гадоў. Немагчыма абмінуць увагай і дакументальна-мастацкую аповесць А. Крэйдзіча "Богат сон" — пра вядомага беларускага мастака Янку Рамановіча, якая друкавалася ў часопісе "Малодосць".

Яна РАМАНЮК

Пяру Мікалая Леўчанкі — пісьменніку, галоўнаму рэдактару быхаўскай раённай газеты "Маяк Прыдняпроўя" — належаць паэтычны зборнік "Шчырасць", кнігі прозы "Пад знакам зялёнай ружы", "Зеленае золата", "Урокі мужества". І вось новая яго кніга — "Непраходзячы боль", якая выйшла ў Мінску, у выдавецтве Віктара Хурсіка. Моваю добрага і памятливага сэрца ў ёй расказваецца пра лёс дзяцей Быхаўшчыны, апаленых Вялікай Айчыннай вайной, пра малалетніх вязняў фашысцкіх канцлагераў, пра тых, хто быў вывезены ў Германію ў рабства. Кніга напісана на аснове журналісцкага праекта М. Леўчанкі "Малалетнія вязні". Дарэчы, аўтар узнагароджаны за гэты праект Гран-пры VI рэспубліканскага Нацыянальнага конкурсу друкаваных СМІ "Залатая ліцера". Сродкі для выдання кнігі выдаткаваў Быхаўскі райвыканкам.

Іван ПЕХЦЕРАЎ

Добры пагарунак землякам зрабіў маскоўскі літаратар Валерый Калінічэнка — нядаўна ён перадаў бібліятэкам Гомельшчыны 500 асобнікаў сваёй паэтычнай кнігі "Зорны дзор". Валерый Калінічэнка — урадзец Буда-Кашалёўскага раёна. Але яго жыццёвы лёс склаўся так, што сёння ён жыве ў Маскве. Там наш зямляк завяршыў і выдаў раман «Асуджаныя на шчасце», аповесць «Тайнае галасаванне», працаваў над якімі ён пачынаў яшчэ ў Беларусі. Неўзабаве яму было прысвоена званне «Заслужаны работнік культуры Расійскай Федэрацыі», што з'явілася прызнаваннем професійнага майстэрства не толькі як рэдактара і журналіста, але і як выдаўца і літаратара.

Сяргей ДАНИЛАЎ

Арт-лінія

Сонечнае люстэрка батлейкі

Закаханых Саўку і Марысю безвынікова цэлы год пасля вяселля намагаецца пасварыць Чорт, што пасяліўся ў куфэрку. Нячысцік нават звяртаецца па дапамогу да зайздроснай Бабы, і Саўка з Марысёй пачынаюць вырашаць адвечнае пытанне нашых сем'яў — хто ў хаце галоўны. Яркія вобразы, створаныя Кірылам Навіцкім, Анастасіяй Бабровай, Веранікай Буслевай і Аляксандрам Марчанкам, абяцваюць спектаклю шчаслівае тэатральнае жыццё. І як арганічна ў кантэксце дзеяння гучаць спевы у выкананні Таццяны Мархель!

Калі на прайшоўшым не так даўно Міжнародным фестывалі лялечных тэатраў назіралася масавая тэндэнцыя адцягнення глядацкай увагі ад лялькі на асобу лялькавода, то ў "Адамавых жартах" уразіла тэндэнцыя супрацьлеглая. Людзі, нібыта лялькі, наўмысна схематычна рухаючыся па сцэне, прымушаны залу ўбачыць не канкрэтную гісторыю, а сур'ёзна паразважаць над акрэсленай праблемай (харэаграфія Юрыя Саламонава). І паступова падводзілі гледача да высновы — няма чаго квіаць на таго, хто сядзіць у куфэрку, гэта мы, нашчадкі Адама, самі аматары сапсаваць сабе жыццё. Самі ж, дарэчы, і віртуозна выбіраем са створанай сітуацыі. Такія вось жарты...

Рэжысёру тэатра Святлане Навуменцы ўдалося ўзяць высокую планку мастацкай задачы, удала скарыстаўшы набыткі лялечнага тэатра ад самага яго пачатку — батлейкі. На пытанне, як ствараўся спектакль, Святлана Навуменка адказвае: "Натхніла выданне

Калі горад, здавалася, знікаеў ад невыноснай гарачыні, Тэатр беларускай драматургіі не пабаяўся паклікаць публіку на прэм'еру спектакля "Адамавы жарты", насычанага добрым гумарам, аздобленага выдатнай харэаграфіяй. Не дзіўна, што гледачы напружана сачылі за развіццём, няхай і знаёмага многім, сюжэта.

"Беларуская драматургія дакастрычніцкага перыяду" — столькі цудоўных п'ес, у якіх беларусы так шчыра смяюцца над сваімі недахопамі, сквапнасцю, зайздрасцю... Сцэнарый "Адамавых жартаў" напісаны паводле п'ес Францішка Аляхновіча і Леапольда Родзевіча. Мы паспрабавалі вярнуцца да вытокаў тэатра, да батлейкі, паспрабаваць увайсці ў гэты жанр, у гэту стылістыку, утрымацца ў ёй. Нялёгка было акцёрам, можа быць, цяжкавата і гледачам успрымаць, падстроіцца да дзеяння — мы адвыклі ад некалькі фармальнага, канструктарскага тэатра".

Можа, і сапраўды, убачыўшы сябе ў тэатральным люстэрку "Адамавых жартаў", мы паставімся адзін да аднаго з большай повагай і паразуменнем. І перад тым, як высвятляць адносіны паміж сабою, разважым — здольныя мы адказаць за свае ўчынкі ці ў пэўны момант падобны на лялек, якімі кіруе нехта са старога куфэрка...

Вольга ПАЎЛЮЧЭНКА

На здымку: фрагмент спектакля "Адамавы жарты".

Фота Віктара ЗАЙКОЎСКАГА

Повязі

Праект чатырох дзяржаў

У Доме кнігі "Светач" прайшла аўтограф-сесія аднаго з найбольш папулярных пісьменнікаў сучаснай Польшчы Януша Леона Вішнеўскага. Акрамя запланаванай сустрэчы з чытацкай аўдыторыяй, паведамліў пісьменнік, асноўная прычына яго прыезду ў Мінск — гэта абмеркаванне міжнароднага кінематаграфічнага праекта, які плануюць стварыць па ініцыятыве беларускага, польскага, рускага і ўкраінскага бакоў. У гэтым праекце спадар Вішнеўскі прыме ўдзел як аўтар сцэнарыя. Фільм будзе расказваць пра гісторыю кахання паляка і рускай жанчыны. Першыя перамовы ўжо адбыліся.

фільм польскі рэжысёр Вітольд Адамак, а ў лютым 2009-га на сцэне тэатра "Балтыйскі дом" (Санкт-Пецярбург) быў пастаўлены спектакль. Сустрэча ў "Светачы" на сіла адкрыты фармат, таму пан Януш не толькі расказаў пра сябе, але і адказаў на пытанні журналістаў і прыхільнікаў сваёй творчасці. Аўтар "Адзіноты ў сеціве" на ведаў Мінск упершыню.

Як зазначыў сам Вішнеўскі, яго вельмі ўзрадавала і здзівіла, што і ў Беларусі яго

кнігі карыстаюцца такой папулярнасцю сярод чытачоў. Януш Вішнеўскі не лічыць сябе пісьменнікам, бо галоўным сваім заняткам у жыцці лічыць навуку. Займаецца фізікай і інфарматыкай у Германіі, дзе жыве ўжо 20 гадоў. "Цяпер, падчас напісання кнігі, я перажываю новыя эмоцыі, такой магчымасці не існуе пры стварэнні камп'ютэрных праграм, — зазначаў Вішнеўскі, а затым дадаў: — На працягу яшчэ нейкага часу я буду і навукоўцам, і пісьменнікам, але аднойчы давадзецца рабіць выбар".

Калі яго першая кніга з'явілася на свет, ён нават не ўяўляў, якім будзе яе далейшы лёс. Але адбылося так, што яна прынесла яму вядомасць. І з той пары Януш Вішнеўскі піша "казкі для дарослых", хаця ёсць сярод напісанага ім кніга "Марцэлінка" — навуковая казка для дзяцей, якая распаўвадае пра стварэнне свету. У 2009 годзе свет убачыла яго новая кніга "Бікіні" і адзінаццаць краін купілі яе, каб перакласці на родную мову. Але што б ні напісаў пан Вішнеўскі, перадусім яго ўспрымаюць як аўтара "Адзіноты ў сеціве", на што пісьменнік адказаў: "Магчыма, нават калі мяне не будзе на гэтай зямлі, "Адзінота ў сеціве" ўсё роўна застанецца".

Алена ДРАПКО

На здымку: Януш Леон Вішнеўскі.

Фота Кацярыны Сіман

Помнік Аляксандру Пушкіну ў горадзе Калуга

Увесну 2009 года са мной у роднай Калуге адбыўся нейкі дзіўны выпадак.

Спачатку я сустрэўся са старым сваім таварышам Сяргеем Капранавым.

— Прывітанне! — Прывітанне!
І пачалося: “Як жывёш? Што пішаеш? Як здароўе?” — але ж у нас, у рускіх, словамі не абмяжуешся. “Ну, дзе вып’ем? Давай, як у маладосці, у парку на лавачцы!” Але Сяргей палічыў такую прапанову легкадумнай.

— Не, давай “Путінку” возьмем, а вып’ем вунь у тым бары, у мяне там бармен знаём, ён нам дазволіць са сваёй бутэлькай.

Бармен, аднак, ахоўваючы інтарэсы свайго прадпрыемства і дазваляючы нам распіць “Путінку”, усё ж высунуў умову: “Хоць па сто грамаў возьміце ў бары. Ну, і перакусіць, безумоўна...”

Карацей кажучы, да нашай “Путінкі” дадаліся яшчэ па 100 казённых, але мы пшыра пагутарылі ў пустым бары, ва ўтульным кутку пры сталае, і задавальняючы нечаканай сустрэчай, падчас якой ўзгадалі маладосці, старых таварышаў і чыталі вершы, як у лепшыя часы: Ясеніна, Блока, Рубцова...

...Дамоў я вяртаўся па сцяжыне ўздоўж парослага таполямі, вязамі і чаромхай Бераслаўскага яра і амаль ужо выйшаў да Каменнага моста, як нешта незвычайнае прымуслі мяне заправоліць крок, а пасля і спыніцца...

Ля высокай стэлы, увянчанай бюстам Пушкіна, сядзела шумная маладзёжная кампанія. Помнік пазту быў пастаўлены ў легендарным 1937 годзе, падчас стогодовых угодкаў з дня яго смерці. Помнік быў абыякі: стэла цэментавая, а сам бюст, падобна на тое, што гіпсавы, шэраўны... Аднак за 70 з гакама гадоў ён урос у гарадскі пейзаж і зрабіўся яго выбітнай мясцінай.

На лавачцы ля стэлы сядзелі тры хлопцы і тры дзяўчыны. Шумныя, нецвярозныя, расхлістаныя. Бутэлькі і бляшанкі з-пад піва, пустыя цыгарэтныя пачкі і акуркі — адходы іх балаявання — ляжалі на нягэглай клумбе з кветкамі каля стэлы, утвараючы невялікі сметнік...

Я не змог прайсці міма: запаветнае месца было дарагім для мяне: усё жыццё, пачынаючы з даваенных часоў, з 1937 года, са свайго пяцігадовага ўзросту, я праходзіў міма гэтага майго Пушкіна, штораз задзіраючы галаву і ўзіраючыся ў выразныя пазтавы вочы, у яго каменныя кучары і бакенбарды на гіпсавых шчоках. А тут мат-перамат і сметнік...

Азірнёмся, выкажамся!

У недалёкім мінулым, якое высвечваецца яркімі фарбамі ва ўспамінах пра часы росквіту нашага красамоўства, пісьменнікі досыць актыўна шчыравалі ў галіне публіцыстыкі. Гэта ўспрымалася натуральна: як хлеб на сталае, як соль побач з хлебам... Існавала разуменне: пісьменнік і ёсць той чалавек, які стварае сістэму маральных каштоўнасцей, поглядаў на гісторыю, развіццё грамадства. Таму, як гаварыў Расул Гамзатаў, літаратура не можа быць, падобна царкве, аддзелена ад дзяржавы. Тым больш, што мы маем цяпер рэальную магчымасць назіраць і ацэньваць выдатныя практы ўзаемадзеяння грамадскіх структур з царквой.

Побач з творамі мастацкай літаратуры па-ранейшаму важныя, і нават, можа, больш чаканыя, шчырыя і адкрытыя развагі лепшых з твораў пра тое, што адбываецца сёння з чалавекам, грамадствам, асобай. Такія публікацыі нікога і ніколі не пакідалі раўнадушнымі. Згадайма: доўгія гады

рубрыка “Пісьменнік і жыццё” была, як кажуць, візітоўкай папулярнай на ўвесь Саюз “Літаратурнай газеты”.

Сёння мы прэзентуем новую рубрыку “Камертон”. Назва рубрыкі — ад вядомага шмат каму прыстасавання, якое ўтварае гук пэўнай пастаяннай вышыні і выкарыстоўваецца пры настройцы музычных інструментаў. Ці не бацацца тут паралелі між словам пісьменніка і душой чытача?.. Прынамсі, існаваць такія паралелі павінны!.. Хто ж як не пісьменнік — эмацыянальна, шматколерна і пераканаўча — можа выказаць свае адносіны да ўсяго, што ўскалыхнула яго душой?

Друкуючы заклапочанае пісьменніцкае слова рускага празаіка Станіслава Куняева, мы спадзяёмся, што беларускія творцы таксама прапануюць у “LiMa” свае нарысы, роздумы пра наша сучаснае жыццё.

Ірына ТУЛУПОВА,
рэдактар аддзела публіцыстыкі
e-mail: tulupova_05@mail.ru

“Племя младое, незнакомое...”

— Хлопцы, дзяўчаты! А ці ведаеце вы, чый гэта помнік побач з вамі?

Самы адносна цвярозы хлопец не адразу, але ўсё ж такі зразумеў пытанне.

— Ну, і чый?
— Гэта ж Пушкін Аляксандр Сяргеевіч! Можна, хто з вас памятае: “Мороз и солнце, день чудесный!”, “Я помню чудное мгновенье”.

Мае суразмоўцы, раззлаваныя ўмяшаннем у іх жыццё, варожа агледзелі мяне. Я адраваў іх ад важнай справы: яны выварочвалі кішэні, збіраючы апошнія грошы на пару бляшанак піва.

Аднак самы цвярозы з іх устаў з лаўкі, павярнуўся тварам да Пушкіна, паўзіраўся ў яго і прамовіў:

— Дзядок! А твой жа Пушкін панк! У яго іракез!

Я зразумеў, што хлопец звярнуў увагу на каменную хвалю валасоў, што застыла на пазтавай галаве.

— Ну, і што? Ён пры жыцці быў кучаравым, у жылха яго мелася адна шаснаццаціга частка афрыканскай крыві... — адказаў я.

— А! — узрадавана закрычаў мой суразмоўца. — Твой Пушкін не толькі панк, але яшчэ і нігер! — І дэманстравальна кінуў акурка да п’едэсталя.

Што было з ім рабіць? Не біцца ж у мае 76 гадоў! І пайсці, пакідаючы Пушкіна на здэк, было ганебна. Трэба было неяк знайсці агульную мову з гэтым страшным пакаленнем. І тут мяне натхніла адна думка.

— Вы ведаеце, хлопцы, што такое армрэстлінг? — сказаў я, выкідаючы наперад руку і згінаючы яе, нібыта кладучы на стол уяўнага ворага. Мае суразмоўцы ажывіліся: яны ведалі, што такое армрэстлінг.

— Прапаную вам спаборніцтва. Хто з вас самы дужы? Відаць, ты? — звярнуўся я да хлопца, які абазваў Пушкіна панкам і які, відаць, быў у іх аўтарытэтам.

— Высветлім, у каго рука дужэйшая. Калі ты мяне пакладзеш, я купляю табе піва. Калі я цябе — ты папросіш прабачэння ў Пушкіна!

Мой малады сапернік, не доўга думаючы, скінуў з сябе куртку, сцягнуў майку, на якой быў намаляваны нейкі кудлаты яго кумір; карацей кажучы, загаліўся да пояса, паспрабаваў пайграць мускуламі, але я бачыў, што біцепсаў амаль няма, грудзі худыя, наоколкі фальшывыя — татуаж. У нас пасля вайны наоколкі былі натуральныя, павыколованыя наборам іголак спіртвай тушшу, — як кажуць на ўсё жыццё, з адвечнымі

ісцінамі кшталту: “не забуду мат родную” ці “они устали”, калі на нагах. А ў цяперашніх, цыфу! — звялося і гэта майстэрства, страціла сваю прастанародную сутнасць... Але ўсё роўна, я ж старэйшы за яго гадоў на шэсцьдзесят, ці адужаю? Апусціліся мы кожны на калена па розныя бакі лавачкі, уперліся ў яе локцямі, далонь да далоні. А я ліхаманкава думаю: ну, стары дурань, давядзецца табе купляць піва! Азірнуўся я на Пушкіна, узмаліўся: ратуй, Аляксандр Сяргеевіч, — і рашуча спрацаваў кісцю ўлева. Галоўнае ў армрэстлінгу — кісць заламаць праўдніку, астатняе — лягчы...

Не без цяжкасці, але ці то з Боскай, ці то з Пушкінскай дапамогай праз хвіліну-другую я прыціснуў такі руку маладога нахабніка да лавачкі. І кажу: “Прасі прабачэння ў Пушкіна!” Але тут двое яго сяброў, разумеючы, што халяўнае піва выслізгае ад іх, закрычалі: “Дзядок! Давай і з намі армрэстлінг!”

Аднак абодва яны былі цо то зусім п’яныя, ці то слабейшыя за першага, але з імі я разабраўся значна хутчэй і падсумаваў: “Хлопцы, трэба слова трымаць, да Пушкіна падысці і папрасіць прабачэння”.

Узяў я іх за рукі лагодна так, ласкава, зрабілі мы крок да стэлы, двое апошніх, якія прайтравілі, проста схілілі галовы, а галоўны — ці то сумленне прагнулася, ці то ногі не трымалі — на калені апусціўся перад Пушкіным, а ўстаць не можа, даваўся дапамагчы, падахапіў пад рукі і прыўзняць...

Вяртаю іх на лавачку, і шкада мне іх няшчасных. Ну, думаю, чаго радавацца, падсаджу іх няўдачу грашымі, і кажу: — Вось, хлопцы, у гонар маёй перамогі вам на піва! — А разам з грашымі выцягнуў і пашпарт. І тут мяне нібыта нейкі нячысцік тузануў за язык: я звярнуўся да дзяўчат, якія сядзелі на лавачцы:

— Дзяўчаты, вось мой пашпарт, прачытайце, якога я года нараджэння!

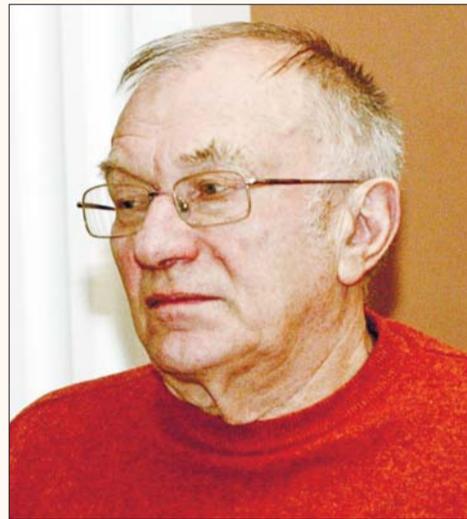
Адна з іх узяла і чытае:
— Нарадзіўся 27 лістапада 1932 года!

Тут у іхніх кавалераў сквіцы паадвісалі: сцімілі, што яны прайтравілі армрэстлінг 76-гадоваму старому...

А дзяўчаты заляглі ў ладкі і пачалі лашчыць мяне поглядамі, якіх я даўно на сабе не адчуваў. Зняважаны гэтымі праявамі ўвагі да мяне з боку сваіх сябровак, галоўны загаласіў:

— Ты, дзед, выйграў у нас несумленна, пакарыстаўся, што мы ўсе п’яныя! А Пушкін твой усё роўна панк і нігер!

Я ўжо аддаляўся ад п’янай кампаніі па дарозе дадому, але адразу ж парываў гэты

выпад: “Ды калі б я быў цвярозы, хіба я б да вас падышоў? — і неабачліва дадаў, звяртаючыся да дзяўчат, якія прыхільна глядзелі мне ўслед: — А вы, дзяўчаты, кідаце іх, вы ж самі бачылі: нічога яны не вартыя, ні ў справе, ні ў ложку...” Апошнія словы былі лішнімі, таму што троцца кінулася за мной і мне даваўся ўспомніць, што апрача армрэстлінга я калісьці ў маладосці займаўся лёгкай атлеткай, гэта значыць добра бегаў...

Мае праследавацелі, паспрабаваўшы перайсці на бег, зразумелі, што ў іх з гэтага нічога не атрымаецца, успомнілі, што ў іх, дзякуючы дзіўнаму старому, ёсць сто рублёў, і адразу ж павярнулі да шапіка па жадаанае піва, якое дасталася на халыву...

А я павярнуў з алеі да Каменнага моста і, азірнуўшыся, убачыў трох дзяўчат, якія махалі мне на развітанне сваімі вузкімі далонькамі.

...Беднае, абрабаванае, пазбаўленае будучыні пакаленне, мае няшчасныя маладыя землякі, знявечаныя подлым рынкавым часам!.. З чатырохметровай калоны на іх глядзеў выразнымі вачыма “панк і нігер”, вялікі рускі пазт Аляксандр Пушкін. Глядзеў і шаптаў пухлянымі каменнымі вуснамі знакамтыя ўжо амаль што два стагоддзі словы, звернутыя да рускіх людзей: “Здравствуй, племя, младое, незнакомое!”

Станіслаў КУНЯЕВ
“Общественная литературная газета”, № 5, 2010г., Пераклад для “LiMa”
Ірыны Качатковай
Фота Кастуса Дробава

Анкета пісьменніка

Знайсці свайго героя

Творцы заўсёды былі актыўнымі, неабыякавымі, даведчанымі і інфармаванымі людзьмі. Чатыры пытанні для літаратараў — гэта спроба распачаць вялікі палілог з майстрамі пяра.

1. Існуе меркаванне: калі раней літаратар быў настаўнікам, вяшчальнікам ісціны, то цяпер стаў прыватнай асобай, якая рэдка з’яўляецца нават на ТБ. І яшчэ радзей — у газетах. Чаму?

2. Падзенне нораву — міф ці рэальнасць? Ці павінны кнігі вучыць жыць?

3. Як грамадская актыўнасць пісьменніка ўплывае на яго літаратурную працу?

4. Якія характэрныя рысы сучаснага нарыса вы б вызначылі?

Васіль ТКАЧОЎ, пісьменнік, драматург (Гомель):

1. Калі параўнаць з мінулымі часамі, пісьменніцкая актыўнасць знізілася, і прыкметна. У першую чаргу за кошт таго, што няма па сутнасці бюро прапаганды мастацкай літаратуры, хіба мо толькі на паперы яно існуе; прапалі літаратурныя перадачы з блакітных экрану і з праграм радыё. Гэта — раз. Ну, а па-другое, сёння пісьменнік не мае магчымасці бываць у школах свайго ж раёна ці сваёй вобласці. Хаця ў душы і застаецца ён настаўнікам... Бо хто ж з нас не верыць, што яго вершы ці прозу чытаюць? Дык вось, каб і сапраўды нам, пісьменнікам, не быць прыватнымі асобамі, у гэтым павінны быць зацікаўлены таксама і адпаведныя дзяржаўныя структуры.

Пісьменнік — не мядзведзь, ён не можа сем месяцаў сядзець у бярозе. А, па-трэцяе, тыражы беларускіх выданняў — курам на смех, інакш не скажаш. Той жа альманах “Вожык” мае 1891 экзэмпляр. А колькі ў рэспубліцы бібліятэк? Што ж яны тады выпісваюць?! Губляем чытача, адным словам, не па гадах, а па днях. Жах!

2. Канечне, рэальнасць. Толькі адно незразумела, як могуць вучыць кнігі тых, хто іх не чытае? Нават у рукі не бярэ?

3. Не ведаю, як і хто, а я павінен рухацца, павінен сустракацца з чытачамі, удзельнічаць у самых розных мерапрыемствах, куды запрашаюць. А калі запрашаюць — і мне плюс: значыць, патрэбны людзям. Ды і дзе чэрпаць тэмы, калі не сярод людзей?

Тут такая сітуацыя год колькі таму атрымалася. Ляжу ў балніцы, прыходзіць сваячка правядаць. І дзівіцца — вочы па яблыку: дык ты што, у агульнай палаце ляжыш? Не паверыла, відаць, што сам папрасіўся, каб не каалі ў “блатны” нумар. Бо ў агульнай палаце я столькі пачую ад суседзяў, такі атрымаю зарад, што мне хопіць на год пісаць.

4. Няпроста сказаць, якія рысы вызначыў бы... Па-першае, трэба знайсці свайго героя. Хто ён? Рабочы? Вясковец? Бібліятэкар? Ці гэта — банальна? Прасцей сказаць, а хто ён, наогул новы беларус сёння? Бо тое, пра што мы пісалі ўчора-пазайчора, сёння мала каго будзе цікавіць. Прышлі іншыя людзі, з іншым светапоглядам, з іншымі жыццёвымі крытэрыямі і прынцыпамі. І раскажаць пра іх чытачам альбо слухачам не будзе лёгкай забавай. Аса-

бліва, пагадзіцеся, творцам майго ўзросту...

Раней я не думаў, пра каго пісаць. Было шмат цікавых вакол цябе людзей. Мы аднолькава думалі. Сёння, пагадзіцеся, іншы час. Таму прыклад — камп’ютэр: многія пісьменнікі бягуча яго, як чорт ладана. “Ці агораю?” А наш жа сёння герой — менавіта чалавек гэтага кшталту.

Усё ж сам бы я з задавальненнем прапрацаваў у жанры нарыса. Для мяне ў свой час настаўнікамі тут былі Ігнат Дуброўскі, Міхась Герчык, Васіль Якавенка, Васіль Праскурцаў, Васіль Макарэвіч, Іван Кірэйчык, Валянцін Мыслівец і іншыя пісьменнікі. Сёння, калі гэты жанр у заняпадзе, і наваць няма каго.

Давайце ўсё ж вернем нарыс на старонкі газет і часопісаў, на радыё. Агульнымі намаганьнямі.

Марына Калашнікава: “У Беларусі я не госць...”

— Марына, вы вельмі добрае размаўляеце на рускай мове, ды і прозвішча ў вас не замежнае.

— Я звязана з Беларуссю не толькі нараджэннем, (нараджалася ў Оршы Віцебскай вобласці), а і духоўна — гэта мая Радзіма, мая зямля. Мой тата быў вайскоўцам. Мы вельмі шмат ездзілі, у выніку спыніліся ў Мінску, дзе дагэтуль жывуць мае бацькі. А ў Аўстрыю я патрапіла дзякуючы мужу — фізіку Уладзіміру Леанідавічу Калашнікаву. Яго, доктара фізічных навук, прафесара, запрасілі ў Аўстрыю, дзе прапанавалі кафедру ў Венскім універсітэце. Мы туды і перехалі 10 гадоў таму ўсёй сям’ёй — сын тады вучыўся ў 5-м класе, а дачка ў 3-м.

— Вы абралі Аўстрыю месцам свайго сталага жыхарства?

— Спадзяюся, што не! У Аўстрыі добра, але душа наша ў Беларусі. Дзеці за гэты час ужо прывыклі да Аўстрыі, ім там камфортна. Сын Аляксей скончыў курсы Эканамічнага універсітэта, а зараз захапіўся камп’ютэрнымі тэхналогіямі, займаецца камп’ютэрным дызайнам. Дачка вучыцца ва універсітэце на факультэце “Міжкамунікатывыя зносіны”. Яе будучая спецыяльнасць — перакладчык-сінхроніст. У яе пяць актыўных моў: англійская, нямецкая, італьянская, руская, беларуская. Дома мы глядзім расійскае і беларускае тэлебачанне. Дзеці глядзяць толькі рускія фільмы, хоць добра валодаюць нямецкай, англійскай. Мы чытаем рускія і беларускія кнігі. У Мінску бываем кожнае лета, і калі едзе суды, гаворым: «Едзе дахаты». У нас у Мінску ёсць і кватэра. А калі вяртаемся ў Аўстрыю, вязём чамаданы, набітыя кнігамі. Мы з мужам вельмі любім чытаць. А муж, хоць і фізік, піша шмат літаратурнаўчых артыкулаў і захапляецца філасофіяй.

— Марына, калі ласка, раскажыце пра газету, у якой вы працуеце. Пра што пішаце?

— У рускамоўнай газеце “Соотечественник”, дзе працую намеснікам галоўнага рэдактара, мы расказваем пра культурныя падзеі, пра літаратуру. Яна прызначана для рускамоўнай дыяспары. Выходзіць адзін раз у месяц на 24 палосах. Тыраж у яе невялікі — ад трох тысяч, бывае і пяць. Нас падтрымліваюць падпісчыкі і фонд «Рускі свет». Я пішу ў ёй з нумара ў нумар пра Беларусь. Там, за мяжой, руская мова аб’ядноўвае і рускіх, і беларусаў. Мы разам адзначаем святы. У нас ёсць літаратурны дадатак — часопіс «Венскі літаратар». Друкуем на яго старонках літаратурныя творы, абмяркоўваем іх.

Колькі цікавых сустрэч падарыў віцебскі фестываль! У паўсядзённым жыцці наўрад ці пашчасціць адразу сустрэцца з такой колькасцю знакамітых людзей — артыстаў, кампазітараў, мастакоў, журналістаў. У прэс-клубе міжнароднага свята мастацтваў “Славянскі базар у Віцебску” пазнаёмілася з журналісткай Марынай Калашнікавай з Аўстрыі.

— Якія ў вас уражанні ад “Славянскага базару” — пра што будзеце раскажваць чытачам?

— Мне гэта падзея цікавая яшчэ і таму, што сама праводжу фестываль. Праўда, літаратурныя. А ад фестывалю ў Віцебску я проста ў захапленні. Добрыя пачуцці і ад сустрэч з віцэбчанамі. Мне здаецца, яны вельмі добрыя людзі. Літаральна сёння я сядзела на прыпынку, да мяне падшоў малады чалавек і гаворыць: “Вы сумуеце, можа, вам нешта падказаць або дапамагчы даехаць. Давайце я вас на маршрутку пасаджу”. Насамрэч, вельмі выдатна, калі так уважліва да цябе ставяцца ў чужым горадзе. Вельмі шмат прыгожых людзей. Гавораць, багата краіны — нафта, карысныя выкапні... Не, на мой погляд, самае галоўнае багацце — гэта душа, людзі, талент людзей. А тут талент на таленце. Такая канцэнтрацыя!

Вось, здавалася б, не дужа прыемны момант: у цэнтры горада, дзе збіраецца шмат людзей, правяраюць на наяўнасць выбуховых рэчываў. Бываюць чэргі, але ніхто не раздражняецца, усё разумеюць, што ўсё для нашай жа бяспекі, ставяцца з разуменнем, усміхаюцца. Мне вельмі падабаецца, што тут людзі вельмі добразычлівыя. І яшчэ я здзівілася, што ў Віцебску, калі я прывіталася ў маленькай краме, — так прынята ў Аўстрыі — ветліва ўсмінуліся і адказалі, а вось у Мінску, калі прывіталася, прадавец паглядзела на мяне і спытала: «А што, мы з вамі знаёмыя?». Вось пра ўсе гэтыя ўражанні я і раскажу сваім чытачам — пра горад Віцебск, яго жыхароў, пра атмасферу свята і сам фестываль.

— Марына, раскажыце, калі ласка, падрабязней пра літаратурныя святы, якія вы праводзіце.

— Тры гады таму арганізавала Саюз рускамоўных пісьменнікаў Аўстрыі і з’яўляюся яго кіраўніком. Пакуль у саюз уваходзіць афіцыйна 12 чалавек. Але ў нашых мерапрыемствах удзельнічае значна больш. Мы пастаянна праводзім літаратурныя вечары, два разы ў год — літаратурныя конкурсы. У красавіку, напрыклад, правялі конкурс, прысвечаны 65-годдзю Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Больш за 300 чалавек прынялі ў ім удзел. Лепшыя творы мы апублікуем у кнізе.

Мне, як кіраўніку саюза, прыходзіцца часта ездзіць на літаратурныя мерапрыемствы, якія праводзяцца ў іншых еўрапейскіх краінах. Сёлета за тры месяцы я ўжо пабывала ў Чэхіі, Бельгіі, Грэцыі, адразу пасля Віцебска еду ў Польшчу, у горад Гданьск, на штогадовыя, ужо 14-я, літаратурныя чытанні. Усе рускамоўныя пісьменнікі за мяжой зараз заклапочаны, у асноўным, станам рускай мовы, пытанні духоўнасці культуры. І гэта вельмі важна. Мне падаецца, што на Захадзе нават больш беражліва ставяцца да гэтых праблем, чым у нас у Беларусі і Расіі. Крыўдна, што ідзе спрошчванне мовы, з яе знікаюць нейкія фарбы, у літаратуру ўсё больш пранікае слэнг, што вядома ж, яе збядняе.

— Марына, а як вы прыйшлі ў літаратуру? Калі адчулі жаданне пісаць?

— З дзяцінства вельмі шмат чытаю. А з класа 9-га ўвесь час нешта пісала, і тата нават раіў паступаць на журфак. Але мяне цікавіла яшчэ і фізіка, таму паступіла на фізфак Белдзяржуніверсітэта. Потым закончыла яшчэ і юрыдычны. Але мяне цікавіла яшчэ і фізіка, таму я паступіла на фізфак Белдзяржуніверсітэта. Потым закончыла яшчэ і юрыдычны. Калі прыехала ў Аўстрыю, па ніводнай з гэтых спецыяльнасцей не магла ўладкавацца на працу, а паколькі я чалавек актыўны і сядзець без справы не магла, пачала пісаць апавяданні і выкладаць напісанае ў Інтэрнет. Пайшла водгуць... Пад творами падпісвалася сваім дзівочым прозвішчам — Марозава. І мая першая кніга выйшла пад гэтым прозвішчам. Калі я падарыла бацькам кнігу, тата сказаў: «Я заўсёды гэта ведаў. Ты страціла шмат часу». Кніга «Я прыдумала цябе» выйшла ў Расіі па рэкамендацыі Саюза пісьменнікаў Расіі.

Потым была серыя казак пра «Сіреневое Чудушко». Нават сама не ведаю, што гэта такое, але гэтыя казкі дапамагалі перамагчы хворобу дзяўчынцы. Па Інтэрнеце знаёмы сказаў, што ў яго цяжка захварэла ўнучка, тады я і пачала пісаць казкі, у якіх хворае дзяўчынка здаравее. Шторанку пісала, як хворае дзяўчынка сустрала “Чудушко” і як хвалацца пра яго. Тэксты адпраўляла па Інтэрнеце хворае дзяўчыны, і яна, перасілаваючы сябе, уставала штранку і бегла да камп’ютэра, каб

даведацца, як сябе адчувае дзяўчынка з казкі. Яна, як і дзяўчынка з маіх гісторый, павінна была нешта зрабіць для «Сіреневога Чудушка» — сшыць яму штонкі, пачытаць кніжку... Не ведаю, можа, супадзенне, але дзяўчынка акрыяла...

— У вашых кніг па-ранейшаму аўтар — Марозава?

— У мяне выйшлі тры кнігі пад прозвішчам Марозава, потым стала падпісвацца Калашнікавай. А ў студзені 2010 года была ў Маскве на Асамблеі рускага свету і заехала ў Мінск, тут і даведалася, што мяне аднагалосна прынялі ў Саюз пісьменнікаў Беларусі. Рэкамэндацыі далі старшыня СПБ Мікалай Чагінец і пісьменнік Аляксандр Валковіч.

— Ці ведаюць творы беларускіх пісьменнікаў за мяжой?

— Пачну з таго, што мяне ў самым пачатку жыцця ў Аўстрыі разлававала. Памятаю, пайшла на курсы нямецкай мовы і калі сказала, што з Беларусі, яны сталі глядзець на карту Афрыкі. Пытаюся: «Я хіба падобная на афрыканку?». Тады яны папрасілі перакласці назву краіны на нямецкую мову — гэта гучала як «Вайсрусланд — белая краіна», значыць, вырашылі яны, гэта Сібір. А калі паказала на карце, дзе насамрэч знаходзіцца мая радзіма, яны прыйшлі ў захапленне — гэта ж Еўропа!

Мне вельмі важна, каб тут даведаліся як мага больш пра маю краіну, каб убачылі, як тут шмат таленавітых людзей. Увосень буду арганізоўваць літаратурны фестываль, на які абавязкова запрашу беларускіх пісьменнікаў, перакладчыкаў на нямецкую мову, каб аўстрыйскія чытачы маглі пазнаёміцца з нашай літаратурай.

Гутарыла Таццяна КУВАРЫНА
Мінск—Віцебск—Мінск
На здымку: Марына Калашнікава.

Маюць глебу спадзяванні

“Дарогія суседзі, браты-палякі!...
Беларускі народ і народ польскі —
спрадвечныя суседзі, народы аднаго
славянскага племя...”
Якуб Колас

Вырашаецца ўзнятае Міністэрствам культуры Беларусі пытанне, ці патрэбна ўстанаўліваць помнік Якубу Коласу ў сталіцы Польшчы. Хаця, здавалася б, адказ ляжыць на паверхні, хоць Якуб Колас Варшаву ніколі не наведаў.

Галоўнае, ад чаго можна адштурхоўвацца пры абгрунтаванні, — гэта цесная знітаннасць беларускай і польскай культур, асабліва прыгожага пісьменства. Прычым яна сапраўды настолькі цесная, што ўвасобілася ў сімвалічнае супадзенне прозвішчаў двух вялікіх паэтаў народаў-суседзяў — Міцкевіч. Супадзенне тое, відаць, усё ж мае нейкі метафізічны, сакральны сэнс.

Польскі рамантык Адам Міцкевіч нарадзіўся на адмінскай Наваградчыне, непадалёк ад якой меней чым праз стагоддзе прыйшоў на свет Кастусь Міцкевіч. Абодва ўзгадваліся на адной зямлі.

З нядаўняга часу Мінск, у якім таксама наўрад ці бываў Адам Міцкевіч, мае шыкоўны ягоны помнік. (І не толькі Мінск, але і іншыя гарады Беларусі ўвекавечылі вялікага рамантыка помнічкамі, бюстамі, назвамі вуліц.) А вось павага да беларускага Міцкевіча яшчэ не ўвасобілася ў такі

знак на польскай зямлі. Між тым беларушчына ў нашых заходніх суседзях апошнім часам пашырыла свае межы, выйшла за рамкі традыцыйна-беларускай Беласточчыны: сёння ў Варшаўскім універсітэце функцыянуе цэлае адпаведнае аддзяленне, а непадалёк

— таксама беларуская кнігарня. Таму ўслаўленне найвыбітнейшага паэта Беларусі ў польскай сталіцы стане хутчэй лагічным працягам абазначанай тэндэнцыі, сімвалам таго, што беларушчына на польскай ніве не проста прывілася, але і прыгожа закаласілася. Тым

больш што творчасць Якуба Коласа выдатна прадстаўлена ў перакладах на польскую мову, перадасім адзначым самыя славуты творы — паэму “Новая зямля”, цалкам перастаўлена на па-польску ў 2002 годзе Чэславам Сенохам.

Сам жа Якуб Колас зрабіў важкі ўнёсак у развіццё польскай літаратуры і культуры. Беларускі паэт вельмі любіў творчасць свайго земляка і аднафамільца, таму не толькі рабіў пераклады яго твораў, але і не абыходзіў увагай юбілейныя даты, звязаныя з жыццём Адама Міцкевіча. “Радасна ўсведамляць, што любоў да творчасці народа і веданне яе прывілі Міцкевічу ў маленстве простыя людзі нашай добрай Наваградчыны, што яго музу многія гады натхнялі беларускія азёры і лясы. Тут ён упершыню пачуў ад жанчыны, якая працавала ў доме бацькоў, песню і казку, палюбіў і запомніў іх, і праз вялікі час, гартаючы зборнікі фальклору, гаварыў, што яму гэта ўсё знаёма, што мог бы аднавіць усе мелодыі, і папраўляў гэстыя песень так, як ведаў іх з маленства. Тут зазнаў ён першае і, можа, адзінае каханне з усімі яго смуткамі і радасцямі. Тут ён на ўсю шырыню маладой душы палюбіў народ”, — пісаў Якуб Колас.

Дый самі заходнія суседзі карысталіся высокай пашанай

у беларускага Песняра, які адзначаў гістарычную, культурную і ў цэлым светапоглядную агульнасць нашых народаў. Казаў Якуб Колас і пра жыватворнасць беларускай зямлі для культуры польскай, і пра яе супольную абарону “ад тэўтонскіх драпежнікаў”, і пра “гнёт царскага самаўладства”. “Няхай жыве дружба народаў!” — менавіта такім заклікам заканчвае беларускі класік артыкул, адрасаваны “братам-палякам”.

Сёння мы чакаем спаўнення спадзяванняў, што ў хуткім часе следам за ўстанавленнем помніка Янку Купалу ў Гданьску польскі і беларускі народы ўзбагацяцца на тоеснае ўшанаванне яшчэ аднаго народнага паэта Беларусі, гэтым разам у Варшаве.

Анатоль ТРАФІМЧЫК,
старшы навуковы супрацоўнік Літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа

На здымку: М. Лужанін, М. Танк, Л. Левін, Я. Брыль, І. Шамякін і польскія пісьменнікі В. Кубацкі і Я. Браноўская на прыёме ў Якуба Коласа (сядзяць, справа ад Я. Коласа).

Фота з архіва Дзяржаўна-літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа.

СПАСЦІЖЭННЕ АЗБУКІ ЖЫЦЦЯ

Празаікі, праўда, ад стварэння мастацкіх азбук знаходзіліся як бы ў баку. Толькі нездарма кажучы: святое месца пустым не бывае. Знайшоўся, нарэшце, пісьменнік, які даказаў, што і ў жанры прозы можна стварыць адметную азбуку. Безумоўна, маючы важную перадумову — добрую фантазію. Чаго-чаго, а яе Уладзіміру Ліпскаму не займаць. Як і талентам ён не тое, што не абдзелены, а працуе настолькі плённа, што застаецца толькі па-добраму пазаздорсіць яму. Таму ў рэшце рэшт і нарадзілася ва Уладзіміра Сцяпанавіча "Азбука жыцця", якую выдавецтва "Адукацыя і выхаванне" нядаўна выпусціла асобнай кнігай.

Адразу засведчу: "Азбука жыцця" зусім непадобная на тыя займальныя азбукі, якія дагэтуль пісаліся нашымі паэтамі. Рэч у тым, што яна — і свайго роду азбука (прадстаўлены ў алфавітным парадку ўсе асноўныя літары і адпаведна тлумачацца паняцці, што пачынаюцца з той ці іншай літары), але, паколькі ахоп матэрыялу шырокі, то адначасова атрымалася і своеасабліва невялікая, кампактная энцыклапедыя, на што, дарэчы, звяртае ўвагу і доктар філасофскіх навук, член Еўрапейскай асацыяцыі "Адоранія дзеці", ён жа член Саюза пісьменнікаў Беларусі Юрый Гусеў.

Звяртаючыся да юнага чытача, ён піша: «Ты держишь в руках удивительную во всех отношениях книгу известного писателя Владимира Степановича Липского, автора многих книг для детей и юношества. Эта книга среди них занимает особое место, ее можно без преувеличения назвать малой детской энциклопедией, которая откроет перед тобой чудесный мир новых знаний [...] Эта книга обогатит твой словарный запас, будет способствовать развитию твоего мышления, сообразительности, лучшему усвоению нового учебного материала, ты сможешь стать активным участником популярной игры «Что? Где? Когда?»»

Безумоўна, з падобным сцвярдэннем слыннага навукоўца нельга не пагадзіцца. Але, думаецца, да месца невялікае, аднак, як на маю думку, істотнае дапаўненне. Важна тое, што У. Ліпскі, пішучы сваю "Азбуку жыцця", пастаянна памятаў пра тых, хто найперш стане ягоным чытачом. Несумненна, гэтая "энцыклапедыя" зацікавіць і старшакласнікаў, яе з карысцю для сябе выкарыстаюць у сваёй рабоце настаўнікі, а таксама выхаванцы. Дый бацькі, якія клапацяцца аб пашырэнні кругагляду сваіх дзяцей, дбаюць аб іх усёбаковым развіцці, пастараюцца гэту кнігу набыць.

Тым не менш самым удзячным чытачом "Азбукі жыцця", несумненна, стануць маладыя школьнікі. Таму, улічваючы іхні ўзрост, аўтар адпаведным чынам і падае фактычны

Азбукі, як вядома, бываюць розныя. Самыя галоўная сярод іх, канечне ж, тая, па якой адбываецца навуцнае ўменне чытаць. Іначай кажучы, звычайны буквар. Праўда, паэты ствараюць для дзяцей яшчэ і пазнавальныя, займальныя азбукі. Напісаныя ў форме вясёлых вершаў, дасціпных загадак, а то і складзеныя з арыгінальных скарагаворак і каламбураў, яны дазваляюць хлопчыкам і дзяўчынкам лепей засвоіць тую ці іншую літару алфавіта, адчуць, наколькі ў яе вялікія магчымасці, калі неабходна азначыць пэўныя паняцці, ці стварыць надзіва насычаны малюнак, узяты з самой рэчаіснасці. Прынамсі, у стварэнні займальных азбук немалыя набыткі ў Максіма Танка, Васіля Віткі, Рыгора Барадуліна, Артура Вольскага. Цяпер у гэтым накірунку плённа працуюць Міхась Пазнякоў, Мікола Чарняўскі, Уладзімір Мазго. Дый іншыя паэты таксама.

матэрыял: даходліва, у чымсьці займальна, але разам з тым так, каб не губляўся ягоны пазнавальны патэнцыял. Пры гэтым У. Ліпскі, тлумачыць значэнне пэўных паняццяў, з якімі часта сутыкаюцца дзеці, абавязкова прыводзіць такія прыклады з жыцця паўсядзённага ўвогуле, але часам і са свайго асабістага, што надаюць яго наму аповеду не проста жываць, але і ўводзяць ва ўжытак і дадатковую інфармацыю.

Узяць, скажам, тлумачэнне значэння такога паняцця, як "дэпутат". Гаворка пачынаецца з таго, што аўтар кнігі знаёміць з Анатолем Нятылькіным (на жаль, ужо нябожчыкам), які двойчы выбіраўся дэпутатам Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь. Пры гэтым У. Ліпскі прыводзіць, што ў свой час пра Анатоля Іванавіча ён напісаў кнігу "Сын дня". Дый як было і не напісаць яе, калі Нятылькінін — з людзей, у якіх не толькі ёсць чаму павучыцца, а і трэба вучыцца. Страціўшы зрок, узяўшы ў рукі баявы ўзрывальнік, а падобнага "багацін", на беларускай зямлі пасля вайны засталася вельмі шмат, ён не зламаўся, выстаў. У апошнія гады свайго жыцця ўзначальваў Рэспубліканскае таварыства інвалідаў па зроку.

Ужо гэтага прыкладу дастаткова, каб упэўніцца ў парламент Рэспублікі Беларусь выпадковыя людзі не выбіраюцца. Следам за артыкулам дзеціма прапануецца дамашняе заданне, пытанні якога дазваляюць удакладніць некаторыя моманты, звязаныя з дзейнасцю вышэйшага заканадаўчага органа краіны. А яшчэ ў якасці дадатку прапануецца разгадаць рэбус, дзякуючы якому можна даведацца, што раней Парламент Беларусі называўся Вярхоўны Савет.

Дарэчы, заданні, а таксама рэбусы змешчаны пасля тлумачэння сэнсу многіх паняццяў, прыведзеных у "Азбукі жыцця". Адметнасць гэтых заданняў і ў тым, што ў асобных выпадках чытачам прапануецца разабрацца ў тым, што мае на ўвазе тая ці іншая вядомая беларуская прыказка, альбо прымаўка. Гэта, безумоўна, яшчэ ў большай ступені актывізуе

лагічнае мысленне, развіваецца ў хлопчыка і дзяўчынак уменне суадносіць розныя з'явы, каб зрабіць адзіна правільную выснову.

Што тычыцца саміх паняццяў, якія трапілі ў поле зроку аўтара, то У. Ліпскі падобраў іх такім чынам, каб не абысці ўвагай найперш тых з іх, якія, як кажучы, на слыху. Пры гэтым знайшлося месца і такім, да якіх не адназначнае стаўленне. Хоць глядзячы з якога боку да іх падыходзіць. Напрыклад, сямю-таму, ужо пры ўпамінанні слова "нацыяналізм" становіцца не па сабе, а ведаць, што яно азначае на самай справе, ніколі не лішне. Тым больш дзеці будзе карысна глыбей зразумець сутнасць такіх паняццяў, як "бюджэт", "дыпламатыя", "канстытуцыя", "рэферэндум", "цывілізацыя", "эканоміка"... Не абыдзены ягонай увагай і, калі можна так сказаць, традыцыйныя: "Айчына", "абавязкі", "гісторыя", "краязнаўства", "мова", "сям'я", "спадчына", "школа" і іншыя.

Увогуле, чытаючы кнігу неаднаразова пераконваешся ва ўменні У. Ліпскага пісаць так, што нават пра, здавалася б, добра вядомае ім можа сказаць не проста па-свойму, а арыгінальна, а таму і запамінальна. Найлепшы таму прыклад — выгумачэнне паняцця "Беларусь". Здавалася б, няма аніякай неабходнасці на ім засяроджваць асабліва ўвагу. З другога боку — паспрабуй асэнсаваць яго літаральна на двух кніжных старонках.

Аднак для аўтара кнігі "Азбука жыцця" няма немагчымага. Больш за тое, прамовіўшы ўсхваляванае слова пра нашу краіну, ён яшчэ прапануе чытачу і арыгінальную казку "Браты". Як і мае быць у гэтым даўнім жанры, у творы фігуруе лічба "тры". Але гэта гаворка ідзе зусім не пра традыцыйных братоў — старэйшага, сярэдняга і маладшага. Узрост іх проста не згадваецца, бо для маці ўсе яны аднолькава любяць. Тым не менш адрозніваюцца адзін ад аднаго.

На вопратцы першага сына ззяў "вясёлы ўзор-арнамент бел-чырвонага колеру". Другому сыну маці спляла вянок-эмблему "са

спелых каласоў, збажыны, кветак канюшыны, ільну, якімі багата наша ўрадлівая зямля. І перавязала іх чырвона-зялёнай стужкай...". Трэціму сыну маці падарыла ноты і словы песні, якую лічыла для сябе самай дарагой, а ў ёй ёсць і такі радок: "Мы, беларусы — мірныя людзі".

Без асаблівай цяжкасці хлопчыкі і дзяўчынкі адкажуць, як завуць гэтых братоў. Не сакрэтам для іх стане і назоў іхняй маці. Канечне ж, гэта Беларусь, а таксама нашы дзяржаўныя сімвалы Герб, Сцяг і Гімн Рэспублікі Беларусь.

Пра "Азбуку жыцця" можна казаць яшчэ шмат ухвальнага і ўсе гэтыя словы ніколі не будуць лішнімі, бо, хочацца гэта падкрэсліць яшчэ раз, падобныя выданні сёння, калі многія школьнікі не ўяўляюць сабе жыцця без камп'ютэра, вельмі неабходны. Дзякуючы сваёй актуальнасці, яны ўспрымаюцца свайго роду падручнікам на штодзень, а падручнік тым і адметны, што ён для тых, хто хоча болей і многае ведаць, тым і прыцягальны, што ў ім без асаблівых цяжкасцей можа знайсці патрэбную для сябе інфармацыю.

А яшчэ ў канцы кнігі змешчаны артыкул вядомага беларускага даследчыка дзіцячай літаратуры Маргарыты Яфімавай "Верны сябра дзяцей", у якім падрабязна прасочваецца жыццёвы і творчы шлях У. Ліпскага. Гэта, безумоўна, паспрыяе таму, што зацікаўлены чытач захоча пазнаёміцца з некаторымі з тых кніг пісьменніка, пра якія ідзе гаворка.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

САГРАВАЦЬ ЗАІНЕЛЫЯ ДУШЫ

Каб душа чалавечая не замерзла ад сподзёна-ледзянога дыхання нашай планеты, Бог падарыў людзям МАСТАЦТВА. Але колькі агню патрэбна мастаку-творцу, каб сагрэць заінелыя душы?... І колькі іх, мастаку-творцаў, згарала, прагнуць расціпаць крыніцы ў чалавечых душах?... Творчасць Міколы Шабовіча, аўтара паэтычных кніг "Дом", "Падары мне сваю адзіноту", "Яшчэ пакуль не лістапад...", "Мая надзея", наскрозь пранізана звышадчувальнай чысцінёй, у якой патанаюць і родныя мясціны, і людзі з неадчужанымі вачыма, і светаадчуванне паэта, і Жанчына — "вясна дзён", "мар паланянка", "высокага неба абранніца"...

Я прыходжу сюды,
Каб спазнаць таямніцы жыцця.
...
...Боль мой востры-
Мой востраў...

У небе зорак — не злічыць,
Люстэркам — поўня.
А ці запоўніў гэзек я чым?
І ці запомніў?

Паэтычныя набыткі Міколы Шабовіча, што супрацьстаяць "хлусня-спеву", сагрэты чуйнасцю да слова, адказнасцю за "вершаваных дзяцей": як павернецца лёс, калі прыйдзе няўхільная пара адпусціць іх у вялікі, не заўсёды лагодны свет?

Мае ласкава-сумныя радкі,
Народжаныя сумнымі начамі,
Запісаныя спешна ад рукі,
Сустраўнуцца не хутка з чытачамі.
...
...Няхай раса астудзіць ім бакі,
А потым сонца высушыць ласкава.
Народжаным, дай Бог ім жыць ваякі!
А колькі пражывуць яны, цікава,
Мае ласкава-сумныя радкі,
Напісаныя сумнымі начамі?

У кожным чалавеку адчайна і бяспрэчна затоена прага знайсці адзіна-прызначаную яму душу. Бібілія, скарбніца мудрасці, любові, суцяшэння, невыпадкова пачынаецца гісторыяй пра Адама і Еву, адораных першым пачуццём на зямлі — каханнем. У самай сярэдзіне Свяшчэннага Пісання — Песні Песень Саламона, што апяваюць свята міласці, судакранання зродненых душ мужчыны і жанчыны. Апошняя ж старонка Бібліі — пра роцтва пра вырашальную, апошняю вясельную ўрачыстасць Зямлі. Творчасць Міколы Шабовіча — гэта перш за ўсё сутучная з біблей-

скай музыка кахання, служэнне чыстаму каханню. Часам мелодыя паэта ўзмацняецца, каб пільм сучаснага, правярочы чытача на чуйнасць... З верша ў верш пераходзяць умлаваныя жаночыя абрысы. "Шчымаліва нараджаецца жанчына" паэтычных радкоў, якой наканавана расквечваць свет сваёй пяшчотай, чысцінёй, прыгажосцю. ЖАНЧЫНА як лірычны герой набывае значэнне філасофскай катэгорыі — асабістай знаходкі Міколы Шабовіча. Інтымная лірыка паэта унікальна сваёй двухаблічнасцю: яна ўбірае ў сябе "вершы пра дваіх" (мужчыну і жанчыну) і "вершы пра АДНУ, АДЗІНУЮ, АДЗІНКАВУЮ, АДЗІНОКУЮ" (жанчыну), якая заўжды была "не святойша, але святою". Такі падзел абумоўлены тым, што жанчына для паэта — на недасяжым алтары святасці, дзе месца адведзена толькі ёй.

Аднак у гэтай ішчымлівай субардынацыі — не мужчынская нерашучасць альбо слабасць, а сакральная павага да добрай, свабоднай волі жанчыны. Толькі гэтай павагай і вымяраецца мужчынская годнасць.

...Не знаю, што са мной,
Маўчу, бы немаўля.
Мо для цябе адной
І круціцца зямля.
У вочы я гляджу,
Яны не маюць гна...

Каханне ў вершах Міколы Шабовіча настойліва супрацьстаяць аднадзённасці, пошуку хвіліннай

асалоды, забыцця. Зямныя шляхі закаханых лірычных герояў паэта рэдка нігуюцца, пераплятаюцца. Найчасцей непазбежнасцю паўстае расстанне, якое прарочыць нязрушную повязь сэрцаў, пакуль ёсць жыццё на зямлі.

Закаханыя Міколы Шабовіча маюць найвялікшы дарунак — цёплыя воды памяці, у якіх яны апаляюцца ў расстанні, каб зноў жыць паасобку з адным пачуццём на дваіх. Гэтыя воды памяці назапашваюць гаючыя крышталікі-ўспаміны.

...Мне гэты сон да скону берагчы,
Хоць застаецца тайнаю навеі:
На ішчасце ці на гора ўпала вейка?
Мне гэты сон да скону берагчы.
Ты спіш нячупна на маім плячы.

Паэзія Міколы Шабовіча — як шматпланавая, так і скандэнсаваная ў першым пачуцці на зямлі — ачышчальная глыбока-сакральным болам, адказнасцю, чуйнасцю, насамрэч пакліканая саграваць нашыя душы. Думаецца, гэтыя ўлюбёныя "паэтычныя дзеці" заснавальніка новай для беларускай паэзіі філасофскай катэгорыі, імя якой — Жанчына, прайшлі і праз ачышчэнне часам, што выступае самым справядлівым крыўкам і аналітыкам. Яшчэ чакаюць належнай ацэнкі метафары-рэбусы, залатазонныя эпітэты, чуйныя наваторы, жыццёпісны гукатіс, песенная словатворчасць, шматгалудныя вершаваныя памеры Міколы Шабовіча, які застаецца паэтам, што апяваў і апявае першае дадзенае Богам пачуццё, якое дазваляе камусьці падарыць сваю спрадвечную адзіноту, пагадзіўшыся,

што "двое" —
Гэта не значыць
"Адзін" і "адна",
Бо "двое" —
Калі па адным
Немагчыма.

Таяцяна ВЫСКВАРКА
Калаж Віктара Калініна

Выпешчаныя надарваныя душой радкі, народжаныя, бы доўгачаканыя дзеці, ствараюць свята сапраўднай паэзіі, пакліканай апаляць і саграваць. У вершах, прывесчаных бацькоўскай зямлі, паўстае рэальны, не рамантызаваны свет. Боль паэта народжаны ўчарашнім і сённяшнім днём, знявольна вуснамі роднага краю, адзінотаю дастасаваных да хрысціянскай сімвалікі трыццаці трох двароў роднай вёскі Баўдзён, сярод якіх туліцца на непрыветным свеце пакінуты дзед Пракоп, дзе затоена чакае мама...

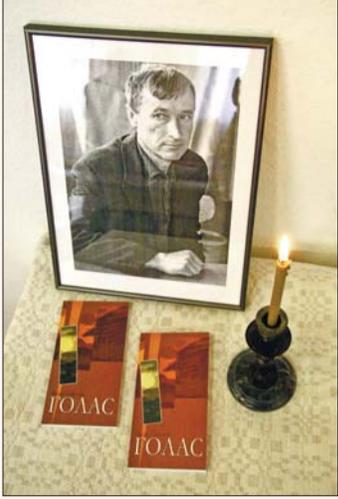
...У нашай вёсцы —
трыццаць тры двары.
І, нібы назаўсёды выпраўляючы,
Глядзіць мне ўслег
задумлівы стары,
З вачэй далонню слёзы выціраючы.

Аднак непрыгоны, аголены боль не захінае дзівосныя, чароўныя малюнк жыцця. Журба паэтычнага радка Міколы Шабовіча светлая, гаючая: яна дакранаецца да сумлення, ачышчаючы яго, як пераплаўленае золата, і боль набывае нязведаныя ўласцівасці асвятлення, збавення.

...Ты — збавенне, мой востраў,
Куточак зялёны,

Лірычны герой Міколы Шабовіча бачыць у кожным дні апошні. Аднак такое светаадчуванне не зведала подыху трагізму — наадварот, яно ўзводзіць у ступень каштоўнасці кожнай асобнай хвіліны і — адпаведна — адказнасць перад такой каштоўнасцю.

Светлая трагедынасьць паэзіі Васіля Гадулькі

Творчасць мастака з'яўляецца вобразным увасабленнем яго светапогляду. Форма, праз якую перадаецца светапогляд творцы, адлюстроўвае яго псіхалагічны стан, або, дакладней кажучы, якасць яго светаадчування. Светаадчуванне Васіля Гадулькі, калі гаварыць пра яго без нюансаў, было трагічным. Калісьці Іосіф Бродскі раіў свайму сыну не захапляцца паэтызмі і трагічнага боку рэчаіснасці, бо гэта першае і самае простае, што прыходзіць у галаву, калі пачынаеш пісаць вершы. Але адна справа — парада Нобелеўскага лаўрэата, і зусім іншая — уласнае стаўленне да жыцця.

носьбіт апакаліптычнага светаўспрымання.

В. Гадулька бліскава валодае майстэрствам увасаблення трагічнага зместу, і ў гэтым яму дапамагае крышталёная шчырасць інтанацыі. Для яго "Памяць сэрца — крыніца пакут невывяржальных, // успамінаў аб страчаным шчасці нясцёрпных". І нават калі паэт пачынае распяваць пра штосьці светлае, кожны, хто знаёмы з яго творчасцю, ужо чакае пераходу да адценняў цемры і амаль ніколі не памыляецца. Верш "Люба мне, калі ў прыціхлым садзе..." і ў якім чуюцца адгалосак ясенінскага смутку, — паказальны прыклад лірычных разважанняў В. Гадулькі. Пачатак — урачыста-элегічны.

Люба мне, калі ў прыціхлым садзе ў кронах дрэў не гас яшчэ агонь. Ліст пажоўклы прыляціць і сядзе матыльком на золкую далонь.

Аднак у другой страфе адбываецца інтанацыйны пералом і змена настрою. Аўтар узнімаецца да паэтычнага абгульнення, у якім прасочваецца прыхільнасць да апакаліптычнага светаўспрымання:

Ветрык з ім свае спыняе гульні... Ці не для таго, каб нагадаць: усяго жывога лёс агульні — пакрысе мярцвец і ападаць?

Нельга сказаць, што Гадулька радыкальна не заўважае светлых фарбаў жыцця, але з яго пункта гледжання "час цвіцення — лічаны дні", і ніякі іншых.

Творчае крэда Васіля Гадулькі, канечне ж, паходзіць ад яго светапогляду. Нават прыгожы верш з аднайменнага твора "...на дзень і згарэў // феерверк аспляляльных промняў // і нікому сэрца не сагрэў, // і ніхто нічога не запомніў". Тут відавочна расчараванне рамантыка ў неабходнасці паэзіі. Прыгажосць, якая, паводле Шьлера, павінна была ратаваць свет, у Гадулькі марна знікае ў агні.

Вядома, што рамантык — гэта зачараваны цынік, а цынік — расчараваны рамантык.

Аднак Гадулька пры ўсім яго расчараванні ніколі не спакушаецца ступіць на тэрыторыю цынізму. І гэта ратуе душу паэта ад самавынішчэння і дорыць яго лірыцы непадробленаю празрыстасцю. Але да яе Гадулька рухаецца складаным шляхам.

У вершы "Да крытыкаў" прызывае да аб'ектыўнасці ("Не дагаджайце. Папрабуйце, // каб песня песняю была...") наступнае затоенай скарзе на нялёгкае долю паэта, якая гучыць нібы выклік: "А лепей самі паспрабуйце // вырошчываць кветкі — без святла". Варта ўвагі тое, што ў гэтых словах перададзены не толькі вядома і чаканая аўтарская ўстаноўка на творчае пакутніцтва, але і пратэст супраць цемры. Нават жывучы ў змроку, паэт не згодзен ні на які іншы занятак, апроч культывавання прыгажосці. Так, трагічная муза В. Гадулькі імкнецца да святла і адмаўляецца апяваць морак.

Насамрэч гадулькаўская трагедынасьць, нягледзячы на яе распаўсюджанасць, не з'яўляецца інфернальнай. Яе зброя — ваўнічасць і інвектыўнасць — прымяняецца не вельмі часта, хаця і трашна. Гадулька ўражае і сваёй магутнай распачу, і сваімі выпадкамі супраць вяршыцеляў зла. Ім ён адмаўляе калі не ў прыве "людзмі звацца", то ва ўлас-

най паэтычнай прыхільнасці (верш "Неспакой"):

Мне б свой край апяваць. Ад Заходняй Дзвіны і да Брэстчыны мне б прайсці і з надзеяй заглянуць у кожны куток, а я бачу вялізны натоўп прагавітых, нахабных, разбэшчаных і ласкавага слова для іх не знайду і не ўцісну ў радок.

Аднак часам гадулькаўская інвектыўнасць амаль губляе мяжу паміж добром і злом, і тады паэт рызыкне скаціцца ў небяспечную бездань. У вершы "Самагубцы" ён, на першы погляд, дыскрэдытуе прагу да жыцця і ўсхваляе смерць як збавіцельку ад пакут:

У проціборстве сіл габра і зла тупы інстынкт цярглівасці жывельнай не спрацаваў — душа перамагла, і суржана ёй стаць, як птушцы, вольнай.

Сімпаматычна, што ў прыведзеных радках перамога душы не становіцца перамогай добра. Але аўтарскі намер не быў злавесным, і Гадулька пацвярджае гэта фінальнымі радкамі, у якіх дасягаецца галоўная мэта верша, аснова яго мастацкай сілы, — рамантызацыя пакутнікаў лёсу:

Уцеклых не ў выратавальны сон, а ў Вечнасць, у якой свае законы, іх возьме Ноч паг зорны парасон і зберажэ ад глуму іх імёны.

Матыў спачування ахвярам людзей і лёсу — скразны ў творчасці В. Гадулькі, ён цесна пералічаны з уласцівым мастаку пачуццём справядлівасці ("...не для ўсіх прыносіць радасць сонца, // калі яго ўзыходзіць не для ўсіх" ("Ранак у лесе")), а таксама з той наіўнасцю светапогляду, якая характарызуе людзей чужых і незласлівых. Паэт спачувае жывым істотам ("Чорны кот", "Смерць") і нават "...звычнай пещы, // што заўжды трапляе ў лік ахвяр, // той, якую шахматысту ў спешцы // не шкада падвесці пад удар" ("Шахматы і жыццё"). Але ўсё гэта, безумоўна, — праекцыя адносін да людзей, бо праз сэрца паэта праходзіць сукупны чалавечы боль.

У цяжкія хвіліны жыцця лірычны герой Гадулькі горка наракае на сваю долю, аднак пры гэтым нікому не пасылае папроку ("Зноў душу апякае ўспамінам..."):

...маю тут свой куток і ў кутку тым мушу, сын шматпакутнай зямлі, зноў і зноў заставацца — прыкуты лёсам продкаў да чорнай ралі.

Вельмі важныя для разумення трагедынасці гадулькаўскага светаадчування матывы падманлівасці кахання, ключавыя ў інтымнай лірыцы паэта ("Рака", "Не выдумляй, што для цябе я не памру...", "Ноч пакінула цёмны закутак...", "Вэргумн і Памона", "Гамер і Гелена"). Ён лічыць: "Каханне — гэта светлы сон душы" ("Санет II") — і пераносіць сваю мару аб гэтым пачуцці ў трансцэндэнтную сферу: "Сустрэнемся мы ў іншым тым жыцці, // дзе нас з табой нішто ўжо не разлучыць" ("Развітанне"). І ўсё ж паэтава душа жыве надзеяй на каханне ("На хваля пашчоты...", "Усміхніся"), а яго прага пульсуе

ў хвалоюча-эратычным вершы "Спёка". Нездарма нават вянок санетаў "Зорка радасці", у якім расказана гісторыя нешчаслівага кахання, мае аптымістычна-ўзнеславу назву і завяршаецца ў адпаведнасці з ёю: "І не страшны мне цэпра і гора — // сэрца знойдзе і ў цемры святло".

Магістральную сувязь з жыццём самотны лірычны герой Гадулькі падтрымлівае праз любоў да Радзімы. Ён не афішуе свае патрыятычныя пачуцці, а проста жыве на роднай зямлі і дыхае родным паветрам. Але пра многае сведчаць арганічная злітнасць яго душы з беларускай прыродай і клапатлівае дэталёвае, з якой у Гадулькавых вершах апісаны берасцейскі пейзаж. Пра запаветнае — пра сваю непарыўную сувязь з Радзімай — паэт гаворыць у звычайнай для сябе алегарычнай манеры: "...хай кропелька сонца згублюся ў траве — // мне ў памяці жыць, покуль дрэва жыве" ("Роднае дрэва"). І хаця ён расчараваны ў магчымасці асабістага пчасця, аднак верыць у прыстойную будучыню свайго народа: "Пачакай: яшчэ сонца выляне. // Сонца выляне — будзем жыць" ("Па-над хатамі, па-над гумнамі...").

Безумоўна, у лірыцы Васіля Гадулькі ёсць і недахопы. У яго крыху прасталінейна і прастадушна ўвасабленне грамадзянска матывы ("Голас", "Па-над хатамі, па-над гумнамі...", "Неспакой"), не зусім удалым аказваецца пераасэнсаванне "вечных тэм" і вядомых сюжэтаў ("Вертэр, Ева і Дон Жуан", "Ранак клён зялёны на маім падворку..."). Не на вышнім свайго таленту паэт і ў творы буйнога жанру — "Паэма без назвы". Аднак усе пералічаныя хібы не фатальныя. Яны — знакі неўсталяванасці паэтычнага майстэрства, а не творчай немачы. Няма сэнсу засяроджвацца і на недасканаласці стылю некаторых вершаў Гадулькі: гэта не столькі індывідуальны, колькі аб'ектыўны недахоп, бо ў прыватнасці такім чынам на літаратуры адбываецца незавершанасць станаўлення мовы і нацыі.

Што ж тычыцца песімізму, эмацыйнай квінтэсенцыі Гадулькавай паэзіі, то гэта таксама з'ява пераважна агульнага плана, дакладней, характарыстыка самаадчування беларуса. Дарэчы, цёка берасцейскага паэта Быкаў — чалавек і пісьменнік сонечнай душы, якога, тым не менш, цяжка назваць аптымістам. Але гадоўнае, што аб'ядноўвае такіх розных творцаў — празаіка Васіля Быкава і паэта Васіля Гадульку — гэта тое, што, кожны па-свойму, яны прыкмецілі ў беларускім менталітэце яго становачую рысу: глыбока затоеную ("парызанску") цягу да святла ва ўмовах навакольнага змроку, нястрымнае імкненне "вырошчываць кветкі — без святла". Своеасабліва гэты момант адлюстраваны ў вершы "Увосень", адным з лепшых узораў Гадулькавай лірыкі. Абраны аўтарам энергічна-працяжны пяцістопны анапест дакладна адпавядае высокаму ладу паэзіі. Гарманічны па змесце і форме, верш "Увосень" вылучаецца сваёй пранікнёнай канцоўкай:

Крывяно сабе вусны калінавай ягады спелаю. П'ю ляснога паветра духмяны смалісты настой. І ўлітае мне восень яшчэ адну ніткаю белую — урачыстага смутку — у мой жураўліны настрой.

Аляксандр ГАРБАЧОЎ

Калонка Міхася ЮЖЫКА Чалавечы фактар

Беларускія пісьменнікі часта — як дзеці малых. Дадуч ім цукерку ў выглядзе станоўчай рэцэнзіі на іх кнігу ці твор — і пякоць яны салаўямі, дзякуючы крытыку за "справядлівасць", залічваюць яго ў свае вечныя сябры, упадаюць у нірвану эйфарыі і замілавання сваёй значнасцю. А дадуч ім крыху перцу нюхнуць у выглядзе адмоўнай рэцэнзіі на іх творэнне — дык апшчэрваюцца не па-дзіцячы, і бэсцяць, і праклінаюць рэзюмэ крытыка. Усё гэта вельмі празрыста і забавна старонняму назіральніку.

Неяк Сяргей Грышкевіч асмеліўся пакрытыкаваць апошесць пасляховага (мяркуючы па колькасці публікацый) празаіка Н. ды — што зусім ужо кепска — узяў ды надрукаваў гэты артыкул у "ЛіМе"! Чым прывёў шанюнага празаіка ў стан афектацыі. З таго часу Грышкевіч — самы нялюбны літаратар для спадара Н. з усіх беларускіх. Пра яго ён не ўпускае ніводнага шану выказацца ў Інтэрнеце, зразумела, у адмоўным ключы. Наракаў Н. і мне на гэтага "страшнага" чалавека і на яго жахлівы артыкул. Я той артыкул прачытаў, і мне ён прынамсі не здаўся разносным, а даволі карэктным і ў нечым справядлівым. Пра што я і давёў празаіку. Але, вядома ж, не пераканаў. Бо кама, як не нам самім, ведаць, чаго мы насамрэч вартыя? І паспрабуй нехта ўсумніцца ў нашай літаратурнай бязгрэшнасці!

Потым сталі з'яўляцца іншыя водгукі на творчасць гэтага пісьменніка, дзе разам са станоўчымі момантамі прысутнічала і крытыка творчай манеры пісьменніка. Н. палічыў гэта ледзьве не наўмысным цкаваннем, замяшаным на зайздрасці да яго поспеху і — падкопамі, каб кніга яго апошесці не пабачыла свету. Усе літаральна паўсталі супраць пісьменніка!

Ведаючы, што ў "ЛіМе" чакаецца шырокі крытычны разгляд яго твора (рубрыка "Абмеркаванне"), я, для таго, каб праверыць сваю аб'ектыўнасць, напісаў і змясціў на сваім ЖЖ разгорнутую рэцэнзію на гэтую апошесць. Праз тыдзень выйшла "Абмеркаванне", і я з усцеаю зазначыў, што абсалютная большасць маіх крытычных заўваг да Н. супала з заўвагамі чатырох розных крытыкаў. А гадоўнае — крытыкі пагадзіліся і з ранейшымі заўвагамі "страшнага" Грышкевіча! Пра што я і паведаміў спадару Н., калі падчас чарговай нашай з ім спрэчкі адстойваў сваю крытычную аб'ектыўнасць. За адсутнасцю аргументаў у сваю абарону пісьменнік тады прамаўчаў. Але маўчанне, спадары, далёка не знак згоды, калі справа тычыцца беларускіх пісьменнікаў! Таму што большасць літаратараў чамусьці апырэры лічыць сябе ідэалам і ставіць сябе ў самы цэнтр светабудовы. І тым не менш для іх важна не ісціна, а яе сурагат у выглядзе ацэнкі іх творчасці сацыялума праз артыкулы крытыкаў. Соцыум для іх не раўнуецца Гасподзь Бог. Што з'яўляецца недаравальнай памылкаю, якая надалей выдзе да невыносных творчых пакутаў і псіхалагічных комплексаў.

Пры канцы аднопытання да ўсіх. Скажыце, навошта літаратару, упэўненаму ў сваёй значнасці (не маю на ўвазе канкрэтна Н.), так нервавацца ад ацэнкі крытыкаў — звычайных зямных і грэшных людзей, якія ні ў якім разе не валодаюць абсалютнай ісцінай? Ці варта так глядзець у рот крытыкам, калі ты творыш і жывеш на зямлі зусім не для іх, не для таго, каб яны цябе пахвалілі ці зганілі? А калі няма ўнутранага пачуцця мастацкай ісціны — то ці варта займацца літаратурай? Як можа пісьменнік тварыць, калі ён пастаянна азіраецца і прыслухоўваецца да таго, што пра яго хто сказаў? Ды мала хто там што напісаў!

Таму і застануцца ў літаратуры — у сэрцах чытачоў, а не ў літаратурнаўчых рээстрах — толькі адзінкі імёнаў, якія тварылі дзеля мастацтва, якія служылі Слову, а не спадарам крытыкам, якія не ганяліся за станоўчымі рэцэнзіямі ды прэміямі, за ўсімі гэтымі атрыбутамі зямнога, часовага, што толькі ўздымае па сацыяльных прыступках, але — не па рэальных прыступках Мастацтва. Багдановіч, Караткевіч, Разанаў, Гадулька і яшчэ зусім няшмат... Так думаецца.

Ірына
ВОЙТКА

Шукаю слова,
цяжка так знайсці.
Куды яшчэ мне
па яго пайсці?..
Яно маё, яно тут
побач ёсць.
Яго лаўлю
і думкай, і паглядам.
Яно як той
доўгачаканы госць,
якому, нібы сыну свайму,
рада.

Прад вечнасцю і сутнасцю быцця
спыні свой бег, імклівае імгненне.
Дай твой знайсці пачатак і працяг,
дай мне тваё адолець прыцягненне.

І покуль не заспела мітусня,
сагрэй душу мне святкам нараджэння.
Дай зразумець, дзе праўда, дзе хлусня
і дзе маё пад небам прызначэнне.

Тваю з жыццём гармонію зліцця
хачу адчуць праз сэрца узрушэнне.
Прад вечнасцю і сутнасцю быцця
спыні свой бег, імклівае імгненне.

І кожны — мураш,
бо на месцы сваім будзе.
І кожны — пчала,
бо збірае нектар для іншых.
І толькі паэт —
і мураш, і пчала адначасна,
бо на месцы сваім будзе
і збірае нектар для іншых.

інаку Мікалаю
(адказ на прывітанне)

— Чым мацуешся, рыфмарка? —
Так спытаў мяне рыфмар.
— Я вясной жыву ўладаркай,
да яе прыпала чар.
Ну, а ты, сівы мой дружа,
бачу, ў старасці не тужыш
і мацуешся у слове,
што з святых пайшло крыніц.
Я па-добраму зайздросчу
манастырскай тваёй келлі,
бо святла там значна болей,
чым ва ўсіх маіх святліц.

Т.І.Белуш

Я цябе пусціла у душу,
дзе між слоў хавае крылы вецер.
На крыжы, дзе каюся й грашу
у зялёным захмялелым леце.
Дзе чакаю звонкую вясну,
узняла каб зноў мяне з калень,
дзе няма ні болю і ні сну
і гарыць адвечны мой агмень.
Дзе Пегас нагою росы б'е,
дзе ў дарозе высыпае лета,
дзе ваду з крыніцы месяца п'е
і ляціць зялёная планета.
Я цябе пусціла у душу,
каб і ты сказала сваё слова:
я чаму і каюся, й грашу,
і гатова ўсё зрабіць нанова?..

У бараве

Якая цішыня,
якая прыгажосць..
У гэтай цішыні

я сёння слынны госць.
Між ліпамі хаджу,
ля плоту рву рабіну.
Я гэту прыгажосць
з сумотаю пакіну.
За полем дрэмле лес,
даруе лісце долу.
Я буду помніць край
гасцінны і вясёлы.
Зямля маіх бацькоў,
пад сонца яркай кветкай,
о, колькі ж у цябе
яшчэ куточкаў гэтых!?

О, гэты белы снег —
дзятвы вясёлай песня,
празрысты лёгкі балъ
пушыстых чараўніц.
То плаўна пойдзе ўніз,
то косіць, а то крэсліць,
або крыху пакружыць
і ляжа долу ніц.
О, гэты белы снег —
дзівочы вэлюм мілы,
з табою мне кружыць
да сіняе зары.
Тваю мне песню пець,
ляцець на тваіх крылах,
табою узрушацца,
з табою гаварыць.
Ляці, ляці, мой снег,
узрадуі маё поле.
Кладзіся долу плаўна,
і крэслі, і круці..
А я адчай забуду,
а я не дамся болю,
душою пасвятлею..
Ляці, мой снег, ляці!

А на плошчы Сапегі — дождж.
А на плошчы Сапегі — слота.
Ад Ружанскай да цэнтра мяне
атуляе адна адзінота.
Не згубіць мяне на вулках яе,
не пакінуць у цеснай краме.
Адзіноце мяне нестасе,
за маімі стаіць плячамі.

з нагоды адыходу

Дзе далёкі ў полі вецер —
там мая душа гуляе.
Дзе у цёмным небе зоры —
сэрца там маё сумуе.
Можа, Бог мяне прыкмеціць —
я зраблюся птушкай белай,
я сасной высокай стану.
Можа, Бог мяне пачуе.
А ад болю і да болю
б'е халодная крыніца
маёй распачы і жалю,
майго суму над зямлёю.
Трэба мне нагбом напіцца,
трэба мне з яе памыцца,
каб ніколі не забыцца,
што з'яднала нас з табою.
Дзе далёкі ў полі вецер —
там мая душа гуляе.

Фота Віктара Кавалёва

Дзе у цёмным небе зоры —
сэрца там маё сумуе.

Аклікаецца поле і лес адзінотаю.
Загучыць праз гады паланэз
дзіўнай нотаю.
Клікне горыччу адбалелае.
А нязбыўнае стогне нясмелае.
Дыямантамі неба дзіўнага —
аклікаецца незабыўнае.

Еду ў Мінск
не па набыткі,
не ў рэдакцыі, выдавецтвы,
не да ўрачоў.
Больш за дваццаць гадоў
шукаю цябе
на вуліцах,
у метро,
у машынах.
Маладога.
...Бо іншага не пазнаю.

Восеньскі верш

Апошнія кветкі. Зямля і надзея.
Зямля і надзея. Паэма і лёс.
Святло у цямрэчы. І цені на плечы.
І сонца, як дзіва, аслепіць да слёз.
Іду да святання, дзе неба і доля.
Мой крыжам, бы знічам,
пазначаны шлях.
Дарога не зманіць,
дарога спатоліць,
і стане, як дзіва,
святло у вачах.

Я хацела шукаць словы —
а яны ўпалі ў мокрую траву
жоўтым лісцем
і зіхцелі лупатымі
кветкамі восені.
Я хацела знайсці іх у полі,
а яны ў рукі зяцелі сінцай
і глязелі ў твар нябёсамі.
Бо словы тыя табе, Госпадзе.

Вечнасць жыве на свеце —
ісціна ёсць такая.
Вечнасць, бы вольны вецер,
лёгкім крылом махае.
Вечнасць у хаце, і ў маці,
і у расе, і ў касе.
Вечнае — у дзіцяці,
Вечнае — у красе.
Вечнасць бязмежжам ходзіць
спрадвеку ад краю ў край.
Вечнасць цябе знаходзіць,
ты на яе зважай.

Пачула зноў:
"Паэт памёр".
Калі ж пачую:
"Нарадзіўся!"?

Марыя
ПАУЛОЎСКАЯ

Дэбют

Студэнтка філалагічнага факультэта
БДУ. Сябра літаратурна-музычнай
гасцёўні "Натхненне" студгарадка
БДУ. Друкавалася ў часопісе
"Маладосць". У штотыднёвіку
"LiM" — упершыню.

Прыгожая

ператваруся ў галактыку
каб стаць
цішынёю
з нічога
каб знікнуць
каб за мною назіралі
з зямлі
і казалі
"прыгожая"

Сланечнікі

я памятаю
як сланечнікі
мне ў дарунак слалі багі
іх тапталі босыя ногі
тады ўпіваліся стрэмкі
балюча

я памятаю
як гумовыя боты
мне на ногі нацягвала мама
і я бегла ў поле
каб таптацца
па сланечніках

я памятаю
як мяне хавалі
ад пераследаў зладзеяў
мае усё такія ж жоўтыя
усёдаравальныя
сланечнікі

Без усяго

і прайшло ўчора
і настала Сёння
але нічога не змянілася
акрамя
некалькіх
літараў
і яшчэ пульс
стаў чамусьці нямым
а канцэпцыя "звыш"
стала "пад"
і прайшло Сёння
і настала Заўтра
але нічога зноў
не змянілася

Паэт

Вочы — суклон.
Сэрца — ўзыход.
так і жыву паміж гэтыма сонцамі.
Якое даражэй?
А вы спытайце ў маці пра ўлюбёнага сына..
А. Сыз

Я пракляты. Я пракляты душою
засмучанай.
Быццам келіх, поўна яна..
Не віном,
А вадою атручанай..
І ваду раз'ядае зямля
з рук матулі.
А рукі шаўковыя
Абдзіралі траву і быллё
ля душы маёй жорсткай і змучанай,
налівалі у келіх віно.
Мае вершы, як дзеці,
спявалі мне.
Я й цяпер чую іх галасы.
І касою, касою кляпаная
пазразаю свае каласы.
Я пракляты?
Я пракляты душою акрыленай.
Храмам немачы поўна яна.
А ваду, што атручана — вып'ю!
Як кагоры з гарла..

Пра вядзьмарак і багоў

Апавяданні

ВІНЦЭНТ БЯНІХА

служваюць цэлыя сонмішчы анёлаў ды добраахвотнікаў з ліку звычайных насельнікаў раю. Надакучыла бадзяца па палацы з кута ў кут і натыкацца на аддана-фанатычныя вочы служак. Быў бы тут сын, хоць меў бы пагаварыць з кім, душу адвесці, ды той з месяц таму ў пекла па справах выправіўся і невядома калі вернецца. Ды гэтае яшчэ ўсюдыснае святло спакою не дае, вочы рэжа, і нідзе ад яго не схавацца, кутка цёмнага не знайсці, каб адпачыць гадзінку-другую. Самае пагане, думаў бог, няма куды рук прыкласці. Як дзяцей не меў, то свега белага за працай не бачыў, і нічога, яму нават падабалася. А як вярнуўся з дзідзьявання сыночак, дык адразу ўсё сабе прыбраў, маўляў вы, тагу, сталіліся за стагоддзі, трэба вам на спакой, а раем я са сваімі памочнікамі-радцамі рупіцца буду, бо нашая справа свежай галавы патрабуе: стыль кіравання зменім, абновім кадры...

Не знайшоў бог, што супраць сказаць, не знайшоў ды і не змог бы.

Прыгадаў гэта ён і яшчэ болей засмуціўся.

"Пакуль Езічак не вярнуўся, — вырашыў, — спушчуся ўпотаі на зямлю, а то даўно там не быў; людзям дапамагу чым, нячысцікаў паганяю, маладоць усюмою."

Падумаў так і азірнуўся, ці не сочыць хто, ці не здагадаўся аб ягоным намеры.

"Нікога. Ну і цудоўненька..."

Узвіўся доўгі слуп асляпляльнага полымя. Узвіўся і тут жа апаў, пакінуўшы замест сябе невысокага старога чалавека ў прастай, месцамі залатанай вопратцы. Той пастаяў хвіліну, прыслухоўваючыся і прыглядаючыся да вакольнага лесу, і не знайшоўшы нічога падазронага, павесіў на плячо торбу і пакрочыў па сцежцы.

"Ну вось, цяпер можна і адпачыць, — думаў бог, ідучы няспешнай хадою. — Пакуль мяне хопіцца ды знойдуць... Карацей, маю некалькі свабодных дзён. Хоць пагаджу, што ў гэтым свеце робіцца, павесялюся." Прадчуваючы будучае палыванне на чарцей, ён па-дзіцячы радаваўся.

Менавіта з-за шматлікасці рагатых прадстаўнікоў падземнага свету богу падабалася наведвацца сюды. Праўда, апошні раз, як быў тут, людзі ў скуры апраналіся, гаварыць, бадай, і не ўмелі, затое нечысці было... Не выжылі б людзі, калі б бог аблавы не рабіў, гадамі палюючы і вынішчаючы гэтае брыдоцтва. Збіў пыху з чарцей. Так скончылася іх панаванне на зямлі. А потым спраў навалілася цэлая гара, не прадыхнуць, і за імі не было часу на такія забаўкі.

Лес скончыўся, і перад богам разліліся жытнічыя моры палёў, якія, здавалася, свецяцца пад прамянямі ранішняга сонца. Быў час жніва.

У паветры, пераплятаючыся з жаўрукімі спевамі, лунала песня. То тут, то там бачыліся на палях чорныя кропкі жней. І ўзрадаваўся бог, убачыўшы, што людзі пакінулі дзікунства, уздыгнуў на поўныя грудзі і рушыў наперад.

Цэлы дзень хадзіў бог сярод людзей, дапамагаў ім, як толькі мог: там хмары паразганяе, каб не праліліся непатрэбным дажджом; там дашле лёгкі ветрык, каб астудзіць натружаныя, стомленыя спіны і ўзмакрэлыя ілбы жанчын-жней; там сонца сцішыць, каб не пякло так моцна; дзе людзям падтрымае, дзе справай дапаможа.

Натаміўся і, калі прысеў адпачыць ля складзеных у мэндлік снапоў, сонца амаль схавалася за лесам. Дастаў з торбы лусту хлеба ды сала кавалак з цыбулінай; пад'еў ды спаць заваліўся

на мэндлік. Ды не паспеў вочы заплюшчыць, як нешта так уджаліла ў нагу, ажно падскочыў. Глянуў, а побач стаіць дзядочак дзіўнаватага выгляду: невялічкі, у белай світцы, падперазанай пасам з саломы, босы, у руцэ трымае доўгую, сплценую з каласоў пугу.

— Ты чаго жыта людское псуеш? — запытаў дзядок, пагрозліва пазіраючы на бога, які старанна чухаў балочае месца. — Ідзі, вунь, да дарогі, пад куст заваліся або да вёскі. Мо хто ў хату пусціць.

Бог не мог паверыць сваім вачам — натуральны нячысцік. Гнеўнае абурэнне затуманіла вочы.

— Да ты ведаеш, хто я такі?! — громам загрымеў ягоны голас, на зямлю лёг цёмны цень ад хмарыскі, што раптоўна закрыла палову неба, вочы палалі нябесным агнём, пагражаючы імгненнай смерцю ад малака.

Усё гэта знікла, як зноў свіснула пуга. Бог схпіўся за бок і ледзь не заенчыў ад болю, калі рука з пугай пайшла назад, ужо не чакаў — спалохаўшыся, падхапіўся і даў драпака.

Спыніўся глыбока ў лесе, калі ўжо ладна сцягнула. Пакуль аддыхаўся, не мог даць веры: як так адбылося? Толькі ўшчэнт спапяліўшы некалькі таўшчэзных елак, крыху супакоіўся, упэўніўшыся, што ягоная моц усё яшчэ з ім. Раз'юшаны бог усё кідаў і кідаў вогненныя стрэлы, падпальваючы вакольны лес.

— Гэй! — спыніў выгук над самым богавым вухам.

Ужо паварочваў галаву, як па твары, ледзь не выкалаўшы вочы, сцэбанула ялавая лапа.

— Што, паскуднік, лес паліш? Сілу няма куды дзець? А на табе...

І так штурханула, выцяла бога ў плечы, што кулём паляцеў на зямлю. Тут не да жартаў, падумаў бог і, заліваючыся юшкай (заचाпіў носам дрэва), даў такога стракача, толькі сучча трашчала.

Сам не заўважыў, як выбраўся з лесу да нейкае вёсачкі. Палахліва азіраючыся і ўздрыгваючы ад кожнага шоргалу, бог пакіраваў да бліжэйшае хаты. Сцяты, ён ішоў, брудным рукавом размазваючы па твары кроў, якая ў святле рагатага месяца падавалася чорнай. Румзаючы носам, бы заплаканае дзіцё, перабіраў у галаве пацеркі думак. "Што ж гэта робіцца? Я ператвараюся ў вар'ята? Цудоўна! Кожнага шолаху, кожнага ценю баюся. Дрыжыкі, во, дагэтуль не спыняюцца — калоціць усяго. Які я тады ўсемагутны бог, калі зб'яўся невядома каго? Яны ж нават да нячысцікаў не падобныя. Не-е. Трэба выбірацца адсюль хутчэй. А ну, у пекле такое палыванне, пляваў я на яго."

З цемры паўсталі гаспадарчыя збудаванні. Па ўсёй вёсцы не было бачна ніводнага агеньчыка — людзі спалі, цяжка напрацаваўшыся на жніве. Але ў хляве, акурат ля якога праходзіў бог, чулася прыглушаная размова. Цікаўнасць пераадолела страх і бог вырашыў зазірнуць туды. Стварыў свечку і асцярожна прыадчыніў дзверы, трымаючы свечку над галавой. Адрозна ўбачыў каня, на якім сядзеў худзюшчы, скура ды косці, з даўжэзнай барадой, цалкам голы стары і расчэсваў каню грыву. Незадаволенна зыркнуўшы на незнаёмца, той спытаў.

— Чаго лезеш, як свіння ў чужыя горады? Не сунь свой нос у чужыя справы.

І нахіліўшыся, балюча пстрыкнуў бога па носе. Той ледзь свечку не выпусціў ад здзіўлення. А голы дзед буркнуў нешта яшчэ і пляснуў па крыжы каня, які фыркнуў і капытом акурат богу ў жывот пацэліў, што той адляцеў назад і, падаючы, начыста знёс плот. Ачуняўшы праз хвіліну, бог падняўся і, трымаючыся за бруха, паплёўся з вёскі, праклінаючы ўсё на свеце.

Неўзабаве пачуўся жаночы плач.

— Не-е-е, чорта вам лысага, а не дапамогі, — злосна прастангаў бог, але звышнатуральная сутнасць была мацнейшай і ён збочыў туды, адкуль чуўся ён.

У цемры паказалася жанчына, што сядзела на пні. Ubачыўшы, што да яе накіроўваюцца, загаласіла грамчэй:

— А-а, добры чалавек, дапамажы мне. Зашчыміла нагу, дурніца, і не магу вызваліцца. Дапамажы, чалавеча-а-а, калі ласка-а-а, век дзякаваць буду-у-у...

Бог з недаверам паглядзеў на яе, высокую, хударлявую, з бялюткім тварам, у чорнай доўгай сукні, але нічога небяспечнага не знайшоў у яе постаці і

падышоў бліжэй. І сапраўды, невядома як тая ўсунула пальцы ў шчыліну і іх там зашчыміла.

Толькі бог нахіліўся, як жанчына абхапіла яго, уцапілася ў плечы і зарагатала: — Ну ўсё, ты мой!

І бога пачало трэсці. Трасліся рукі, трасліся ногі, калаціла цэла ажно зу-бы лязгала. Панічны жах ахапіў нябеснага ўладара. Здавалася яму, зараз прыйдзе канец. Ды спрацаваў інстынкт самазахавання: пальцы сціснуліся ў кулак, той замагнуўся і выцяў жанчыну пад дых, што тая захапала ротам паветра і, выпусціўшы бога з абдымкаў, павалілася. А богу толькі гэта і трэба было. Прыпадаючы на абедзье нагі, дрыгаючы рукамі і трасучы галавой, ён даў дзёру праз кусты, не чуючы праклёнаў і ляяні, што ляцелі яму ўслед.

Але далёка не адбег — нага правалілася ў пустэчу і ён, плохнуўшы ў рэчку. Гэта адбылося так знянацку, што за колькі імгненняў наглытаўся вады і пайшоў на дно, але хутка заарыентаваўся і вышляў на паверхню.

Раптам ззаду завіравала вада і побач на пясок плёхнулася страшэнная, смярдзючая, лупатая, з доўгай шырокай барадой пачварына.

— Збегчы захацеў? А дулю не хочаш? — загеггетала яна і, сцапіўшы бога за пас, пацягнула назад у раку.

Тут бога прарвала. Ён зароў нямым голасам і пачаў адбывацца, але пачварны дзед упарта зацягнуў яго на глыбіню.

Раку заліло святлом. З неба паволі апускалася шэсць ці пяць анёлаў. Заўважыўшы іх, вадзяны дзед выкрыкнуў нешта злоснае, выпусціў сваю ахвяру і даў нырца. Анёлы пяшчотна і клапатліва падхапілі бога і пачалі падывацца назад, у неба. Бог, не заўважаючы нічога, працягваў вішчаць і адбывацца, але ціхі лагодны голас аднаго з анёлаў супакоіў яго.

— Цішэй, цішэй, ваша светласць, усё ўжо скончылася. Больш ніхто Вас нікуды не цягне. Зараз мы вернемся ў рай, завітаем да Вас у палац. Там добра і спакойна. Будзеце зноў там жыць, а мы нікому не дамо Вас крыўдзіць...

Бог ані слова неразумеў, але, заварожаны тэмбрамі голасу, прыціх і хутка прыснуў, усхліпваючы раз-пораз.

Святло згасла.

ЛЕЎ І ПАННА

Раней, калі свет уяўляў сабой бясконцы лес, прарэзаны блакітнымі стужкамі рэк і ручаёў, усе жывыя стварэнні размаўлялі паміж сабой на адной, зразумелай кожнаму мове. А ўладаром над усімі быў Леў, суровы, але спраўдлівы, і звыры ніколі не наракалі на яго валадарства, бо жылі, упэўненыя ў добрым заўтрашнім дні.

Шмат гадоў пражыў Леў адзін. Але сустрэў ён неяк у лесе Панну і замёр у здзіўленні, зачараваны яе незвычайнай прыгажосцю, бо нічога падобнага не бачыў дагэтуль. І Леў адрозна праранаваў Панне стаць яго жонкай. Тая, падумаўшы крыху, пагадзілася, бо самой прыйшоўся даспадобы моцны і мужны лясны ўладар. Пасярод лесу замест сваёй маленькай хаткі пабудаваў Леў вялізны палац для Панны.

Тады і адшыоў ён ад спраў кіраўнічых, спраў гаспадарскіх, бо ў сэрцы ягоным шугала, шалела полымя кахання. Да забыцця абагаўляў ён Панну, кожны дзень пачынаючы з таго, што шчасліва назіраў, як свеціцца твар Панны, калі яна спіць, млеў ад задавальнення спяваючы курнушкы, калі яе пальчыкі пагладжвалі поўстку на ягоным жываце. І ўсё гэта не стасавалася з яго звырным характарам, але Леў... Леў забыўся на свой звырны характар.

А Панна, абжыўшыся ў новым палацы, пачала наводзіць уласныя парадкі. І звыры пачалі наракаць, маўляў, іх мужа нага ўладара яна хоча ператварыць у свойскае кацяня. Калматуу грыву яго яна заплятала коскамі са стракатымі стужкамі, а астатняе каротка абстрыгала. Цягала яго за хвост. Забараніла выходзіць з палаца ўначы і ўвогуле адыходзіць ад яе. І далей, і далей...

Леў хутка зразумеў імкненні Панны. Ён быў зверам, і па-ранейшаму павінен быў уладарыць над лесам. Ён зямлю высцілаў перад Паннай сваім каханнем, ды не жадаў, не мог зрабіцца свойскім. Ён быў Львом. Ён павінен быў заставацца зверам — але да вар'яцтва хакаў Панну. Больш за ўсё на свеце ён марыў авалодаць ёй...

І аднойчы праглынуў яе.

Толькі паміж намі, дружа, верыш ці не, але мая гаспадыня вядзьмарка. Што, якая гаспадыня? Ну тая бабулька, у якой я пакойчык здымаю. А падалася ж спачатку такой добранькай, спагадлівай, на хлеб замест сочыва намазваць можна. Ці можа гэта ў мяне з галавой не тое? Але ж тут з першых дзён кінулася нязвыклае ў вочы. І перш-наперш пах у хаце. Гэтак у школе на занятках па хіміі пахне. Звычайна ён ледзь улоўны, а ў які дзень так шыбане ў нос, што думаеш жартам, так пеклам пахне ад чорта.

А паводзіны ейныя? І пакорміць, як дахаты галодны прыйду, і ў пакоі маім прыбярэ, хоць і не прасіў, а бывае тыдзень ад яе слова не дачуешся, ходзіць затлумленая па хаце, нікога вакол не заўважае, а потым як падменіць — вяцёлая, гаваркая, песню нават праспяваць можа.

Ты б бачыў яе мятлу: дзяркач дзеркачом, толькі да доўгага дзяржальна прымацаваны, у сенях увесь час стаіць і ніхто ім не карыстаецца. Я аднойчы ганак хацеў падмесці, дык бабуля тут жа прыбегла і, нічога не гаворачы, адабрала мятлу.

Часта яшчэ бачу ля хаты котку чорную. І не тое, каб проста якая суседская швэндала, а па ўсім відаць, што свая, бо ідзе так па панадворку, па-важнецку выступаючы, гаспадыняй, заўважыць мяне, кіне хітрушчым вокам, як на нешта нязначнае, і далей пойдзе. Схаваецца за вуглом, а праз хвіліну з хаты бабуля выходзіць, усміхаецца, хача я ж ведаў, што яе там не было дагэтуль. Перакідаецца яна, ці што?

А каб ты бачыў сяброўку, якая часта прыходзіць у госці да маёй гаспадыні! Сухенькая такая бабулька, здаецца, дзьмухнеш — і паваліцца. Зачыняцца разам на кухні і пачынаюць нешта ў саганках варыць ды шушкацца, нікога не пускаючы да сябе. Аднойчы так заела цікаўнасць, што не вытрымаў і падслухаў, дык нічога не зразумеў. Нейкую бязглуздыцю нясуць, што твае дзеці малыя ў дзіцячым садку, прасцецкія і бессэнсоўныя вершыкі расказваюць, а самі ўсё хіханькі ды хаханькі. А потым быццам адчулі, што цікуюць за імі — іскры з вачэй пасыпаліся, як трэснула па лбе дзвярыма, калі тыя раптоўна адчыніліся. Добры гузак набіў. Ледзь паспеў зрабіць выгляд, што чаравікі зашнуруюваю. Здаецца, паверылі. Лыжку халодную прынеслі, каб да гузака прыклаў і ўсміхаюцца так загадкава-загадкава.

Ці прыцягне часам мая гаспадыня дахаты пук зёлак. І гэта пасярод горада. Дзе яна толькі іх бярэ? А зёлкі, ніколі такіх не бачыў, хача раней лічыў, нядрэнна разбіраюся ў раслінах, бо маю родную бабулю траўніцу: сама людзей лечыць рознымі зёлкамі.

А праца ейная? Працую, кажа, калі ў першую змену, калі ў другую. Бывае, сядзе на ўсю ноч, агледзішся — то мятлы нямашака, то варыва, ля якога яна напярададні завіхалася. І думаеш тады, а навошта гэта вахторцы ў інтэрнаце мятла спатрэбілася ці поўны саганок нейкай мяшанкі, якая і да стравы з выгляду не падобная?

Слухай, ужо насамрэч пачынаю верыць ва ўсялякіх там прыхадняў з паралельных сусветаў. Такое адчужанне, што ў хаце здані ці нячысцікі жывуць, бо кубак пакінеш на сталае, выйдзеш на хвілінку, а ён ужо на падваконні стаіць. Як ён там апынуўся: я аднёс, ці так хто? Хоць забі, не памятаю. Ці, бывае, чытаеш, а плечы так і свярбяць — як нехта сочыць ззаду. Азірнуся — на імгненне спазніўся, схпіўшы толькі рэшткі няўлоўнага руху. Нікога і нічога, быццам пушынка ў вока трапіла. Так і звар'яецца можна.

Дзіўная бабулька мая гаспадыня. Таямнічая. Але, мушу прызнаць, добрая. Як гора якое ці настроі хто сапсуе, так і карціць пайсці да яе. Выслухае, сусцешыць, абнадзеіць ды такімі словамі, што, і сапраўды, мягчэй робіцца на душы. Забываеш тады на ўсё загадкавае і незразумелае. Ну і хай сабе будзе вядзьмаркай. Хоць нешта незвычайнае засталася ў нашым рацыяналізаваным свеце. Толькі ты памятай, нікому ні слова, а то засмяюць яшчэ.

БОГАВА ПАЛЯВАННЕ

Сумна зрабілася богу на небе. Надакучыла сядзець склаўшы рукі, бо ўсё за яго робяць іншыя: найважнейшыя пытанні вырашаюцца Радай апосталаў, унутраным упарадкаваннем займаюцца архангелы, а і тым і другім пры-

На радзівілаўскіх падмоствах

Улетку строга акадэмічная музыка нярэдка пакідае замкнёную прастору залаў і выходзіць на адкрытае паветра. Не толькі гала-канцэрты — нават оперныя ды балетныя спектаклі ладзяцца ў натуральных дэкарацыях: на ўтульных сярэднявечных плошчах старажытных гарадкоў, пад шатамі курортных паркаў, на фоне маляўнічых антычных руін... Гэтую даўнюю прыгожую традыцыю падтрымліваюць на міжнародных музычных фестывалях у Германіі, Іспаніі, Аўстрыі, Італіі ды іншых краінах. Мы таксама ўспамінаем апошнім часам пра еўрапейскія карані сваёй музычнай культуры. Прынамсі, арганічна ўвайшлі ў канцэртнае жыццё, прыцягнуўшы ўвагу шматлікай публікі, "пленэрныя" праекты Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі. Так што цяпер лепшыя старонкі класікі ў выкананні сімфанічнага аркестра, салістаў і хору ажываюць на вольным паветры ля сцен Сафійскага сабора ў Полацку, побач з Мірскім замкам, на пляцоўцы ля фантана, што насупраць галоўнага ўваходу ў тэатр. А не так даўно ў Нясвіжы дэбютаваў новы праект — "Вечары беларускай оперы і балета ў замку Радзівілаў".

Праграму першай супольнай творчай акцыі НАВТ оперы і балета Беларусі ды Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка "Нясвіж" распачаў паказ оперы Я. Голанда "Чужое багацце нікому не служыць" (нагадаю, што група стваральнікаў і ўдзельнікаў гэтага арыгінальнага, каларытнага, беларускага па духу двухактовага спектакля, пра які мы ўжо неаднойчы пісалі, адзначана спецыяльнай прэміяй Прэзідэнта Беларусі за 2009 год). Значна факт: другое нараджэнне гэтага камедыянага музыкальнага твора адбылося роўна праз 225 гадоў з часу яго нясвіжскай прэм'еры і, можна сказаць, на сімвалічным падмурку таго прыдворнага тэатра, для якога калісьці і быў напісаны. Працэс рэканструкцыі радзівілаўскага замка не перашкодзіў абсталяваць у яго ўнутраным дворыку падмоствы для летняй сцэны і глядацкія месцы на 500-700 чалавек. Опера прайшла ва ўрачыстай абстаноўцы прэм'ернага аншлагу; авацыяй вітала публіка выканаўцаў галоўных партый Ганну Гур'еву (Кася), Міхаіла Пузанова (Янак), Сяргея Лазарэвіча ("Чужапанак"), дырыжора аркестра Вячаслава Воліча.

Праграму першай супольнай творчай акцыі НАВТ оперы і балета Беларусі ды Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка "Нясвіж" распачаў паказ оперы Я. Голанда "Чужое багацце нікому не служыць" (нагадаю, што група стваральнікаў і ўдзельнікаў гэтага арыгінальнага, каларытнага, беларускага па духу двухактовага спектакля, пра які мы ўжо неаднойчы пісалі, адзначана спецыяльнай прэміяй Прэзідэнта Беларусі за 2009 год). Значна факт: другое нараджэнне гэтага камедыянага музыкальнага твора адбылося роўна праз 225 гадоў з часу яго нясвіжскай прэм'еры і, можна сказаць, на сімвалічным падмурку таго прыдворнага тэатра, для якога калісьці і быў напісаны. Працэс рэканструкцыі радзівілаўскага замка не перашкодзіў абсталяваць у яго ўнутраным дворыку падмоствы для летняй сцэны і глядацкія месцы на 500-700 чалавек. Опера прайшла ва ўрачыстай абстаноўцы прэм'ернага аншлагу; авацыяй вітала публіка выканаўцаў галоўных партый Ганну Гур'еву (Кася), Міхаіла Пузанова (Янак), Сяргея Лазарэвіча ("Чужапанак"), дырыжора аркестра Вячаслава Воліча.

Візіт артыстаў вялікага акадэмічнага калектыву "да Радзівілаў" прайшоў надзвычай паспяхова. Задаволены арганізатары і кіраўнікі новага праекта, чые меркаванні занатавалі і прапанавалі для друку супрацоўнікі інфармацыйнай службы тэатра.

Віктар СКОРАБАГАТАЎ, заслужаны артыст, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі:

— Свята, якое ў далейшым стане беларускім фестывалем опернага і балетнага мастацтва, ладзіцца менавіта ў Нясвіжы таму, што беларуская оперная культура нарадзілася тут — у сценах Нясвіжскага замка. У XVIII стагоддзі пры Міхале Казіміры Радзівіле (Рыбаньку), які быў вытанчаны прыхільнік розных мастацтваў,

у замку існавалі шыкоўная калекцыя жывапісу, бібліятэка, архіў і драматычны тэатр. Пры тэатры паступова склалася балетная трупа, з'явіўся аркестр. Першы оперны тэатр Міхал Казімір заснаваў у 1730 годзе для любімой жонкі — Францішкі Уршулі. Яна, вельмі адукаваная кабетка, сама напісала першыя оперныя лібрэта для свайго тэатра. З таго часу існуе беларускі оперны жанр, тут нарадзілася беларуская сімфанічная ды балетная культура. Опера "Чужое багацце нікому не служыць" створаная ў гэтых сценах 225 гадоў таму Янам Давідам Голандам — прыдворным капельмайстрам Карала Радзівіла, сына Рыбанькі ды Уршулі.

Біяграфія Фрыдэрыка Шапэна, 200-годдзе якога адзначаецца сёлета і балет на музыку якога ўпрыгожыў праграму "Вечароў...", таксама неяк звязана з Нясвіжам. Да эміграцыі ў Парыж Шапэн сябраваў з дванаццатым ардынатам Нясвіжа Антоніем Генрыкам Радзівілам. У Парыжы кампазітара падтрымліваў, удзячы ў кола інтэлектуалаў і арыстакратыі родны брат Антона — Валенцій Радзівіла.

Валерый ГЕДРОЙЦ, намеснік генеральнага дырэктара Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі:

— Несвіжане і супрацоўнікі музыкі захоплены ўспрынялі ідэю фестывалю. Нясвіж, яго старажытная архітэктура, гістарычныя помнікі, прырода з'яўляюцца той прыцягальнай сілай для людзей мастацтва, што натхняе на феэрычныя творчыя праекты. "Вечары беларускай оперы і балета ў замку Радзівілаў" — адзін з такіх праектаў. Тут, у замку, адраджаюцца не толькі магэрыяльныя, але і духоўныя, культурныя каштоўнасці. Нясвіжскі замак-музей праектуецца як шматфункцыянальны культурны цэнтр. Апроч музейнай экспазіцыі, у памяшканні, дзе знаходзіўся радзівілаўскі тэатр, будзе тэатральная зала на 100 месцаў. У замку аднаўляецца капліца — яна трох'ярусная, на адным з ярусаў плануецца размясціць арган, і там таксама можна будзе ладзіць канцэрты, як і ў ратушы, дзе, дарэчы, з часам з'явіцца батлейка.

— Падчас гастрольных або фестывальных вандровак мы заўважылі, што многія еўрапейскія фестывалі адбываюцца ў старадаўніх замках, часта пад адкрытым небам; на такія святы збіраецца шмат людзей, гэта вельмі цікава і прыгожа. Сёлета мы зладкавалі "Вечары беларускай оперы і балета ў замку Радзівілаў", з наступнага года плануем нацыянальны беларускі фестываль, дзе мяркуецца штогод прадстаўляць лепшыя творы, якія з'явіліся ў Беларусі ў розны час. Выконваць іх будуць беларускія артысты, што працуюць тут, на радзіме, і знакамітыя спевакі-беларусы, чые таленты з'яўляюцца сёння на сцэнах тэатраў усёго свету — з некаторымі з іх мы папярэдне ўжо кантактавалі, яны любяць Нясвіж і гатовыя тут выступіць. У праграме наступнага года мы мяркуем прадставіць вядомаму оперу "Дзікае пам'яванне караля Стаха" Уладзіміра Солтана, гала-канцэрт і балетны спектакль "Трыстан ды Ізольда", прэм'ера якога плануецца ў новым сезоне.

Валерый СТАЛЯРЧУК, дырэктар Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка "Нясвіж":

Вячаслаў ВОЛІЧ, дырыжор:

— Мы ўжо досыць даўно ладзім такія дэмакратычныя паказы канцэртаў і оперных фрагментаў у Мірскім замку, а таксама ў Полацку. Але ў Нясвіжы абсалютна унікальныя ўмовы. Значна, што новае кіраўніцтва тэатра падтрымала ідэю "Вечароў..." і дало магчымасць для правядзення такога свята. Планы ў нас вельмі вялікія, бо захапляе ідэя летняга опернага сезона ў Нясвіжы. З мая па верасень тут могуць адбывацца спектаклі ды канцэрты. Адна з задач такіх праектаў — звярнуцца да нашых вытокаў, каранёў, аддаць даніну павагі ды выказаць удзячнасць тым, хто стварыў беларускае музыкальнае мастацтва.

Лана ІВАНОВА
На здымках: салісты Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі Ганна Гур'ева і Міхаіл Пузанав у ролях Касі ды Янака — галоўных герояў спектакля "Чужое багацце нікому не служыць"; падчас гала-канцэрта; "зала" ва ўнутраным дворыку замка.

Фота Віктара Кавалёва і з інтэрнет-сайта тэатра

Шапэн. Крохкая вечнасць

Жыццядайнасць паветра, вады і сонца. Дабрыня, прыгажосць, любоў. Смак хлеба. Адчуванне радасці... Усё гэта — з катэгорыі вечных каштоўнасцей, якія ніколі не надакучаць, якіх не бывае зашмат. Пра геніяльную музыку Ф. Шапэна можна сказаць тое ж: яна ніколі не надакучае, "не наганяе аскаміну", яе не бывае зашмат. Колькі ні слухай — гэта будзе як адзін прагны глыток жывой і загадкавай, летуценнай і непакіснай вечнасці.

эксперыментальнай сюіты, створанай С. Картэсам, В. Кузняковым, А. Літвіноўскім, Д. Лыбіным, Л. Сімаковіч, іншымі беларускімі кампазітарамі. Інструментальнае трыо "Вытокі" пад кіраўніцтвам А. Фралова падрыхтавала канцэптэуальную праграму канцэрталецкі "Геній, які завалодаў сэрцамі", прывязаную да канкрэтных беларускіх мясцін, здатных прэтэндаваць на пэўную спрычыненасць да Шапэна (Дзярэчын, у якім працаваў яго першы настаўнік Войцах Жыўны; радзінныя Варацэвічы Напалеона Орды, з якім Шапэн сябраваў, ды інш.). А ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі прайшла літаратурна-музычная вечарына "Мелодыя сэрца — мелодыя святла".

Згадкі пра выдатнага кампазітара і піяніста ў кантэксце тагачаснай эпохі падтрымлівала не толькі жывое выкананне Шапэнавай музыкі. Да вечарыны прымяркоўваліся экспазіцыя выяўленчага мастацтва і змястоўная кніжна-ілюстрацыйная выстаўка з фондаў НББ "Паэт фартэпіяна": кнігі, ноты, альбомы, іканаграфія, гуказапісы, матэрыялы на электронных носіях і

рарытэтных прыжыццёвых выданняў Шапэна. Сама ж імпрэза, сярод гасцей якой былі польскія дыпламаты, прадстаўнікі іншых замежных краін, разгорвалася ў атмасферы ўрачыстай і давяральна-шчырай. Веў рэй артыстычным талентам і "амаль шапэнаўскімі" рысамі твару малады купалевац Міхаіл Зуй. У тэатралізаваную канву сцэнарыя дадаваліся кароткія афіцыйныя прамовы: гаварылася пра сусветную ролю вельмі польскай па форме і духу музыкі Шапэна, пра яго асаблівае значэнне ў мастацкім асяроддзі Беларусі, бо выхаваны ён быў на каштоўнасцях традыцыяў Рэчы Паспалітай і Вялікага княства Літоўскага — агульных для тагачаснай культурна-грамадскай прасторы беларускага і польскага народаў. Яго музыку называлі "эсперанта для творцаў" і універсальнай мовай, якая злучае душы самых розных людзей і аднае нацыі.

Дырэктар сталічнай ДМШ № 3 М. Абражэвіч выказаў удзячнасць Мінгарвыканкаму, рашэннем якога гэтай музычнай установе нададзена імя Ф. Шапэна, і Пасольству Рэспублікі

Польшча ў Беларусі — за падараны школе скульптурны бюст кампазітара. Выступілі і яе лепшыя выхаванцы: Аляксандр Красата, Марына Мароз... Паланезы, мазуркі, вальсы, накірорны, балады Шапэна гучалі таксама ў выкананні студэнта Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Дзмітрыя Уласюка і пераможцы міжнародных конкурсаў, нашага маладога піяніста-віртуоза Аляксандра Палякова. І толькі калі эфемерныя гукі раяля схаваліся-растварыліся ў цішыні бібліятэчных лабірынтаў, гледачы сціпымі авацыю, зразумелі: музыка вярнулася ў вечнасць, развітаўшыся з імі да наступных канцэртаў.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
На здымках: артыст Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Міхаіл Зуй у вобразе Фрыдэрыка Шапэна; фрагмент экспазіцыі "Паэт фартэпіяна".
Фота аўтара

Захопленыя музыкай

Штогод на факультэце музычнага мастацтва Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў бывае гарачая часіна справаздачных канцэртаў. Кожная кафедра рыхтуе разнастайныя праграмы, якія гучаць у розных канцэртных залах сталіцы, бо сваёй залы ўніверсітэт, на жаль, пакуль не мае (але яна будзе). Такія справаздачы падсумоўваюць вынікі навучальнага года, паказваюць дасягненні творчых калектываў, выкладчыкаў і студэнтаў факультэта. Для кафедры народна-інструментальнай творчасці сёлетні справаздачны канцэрт быў асаблівы, бо азнаменаваў 35-годдзе яе дзейнасці.

Адна са старэйшых кафедраў БДУКіМ, яна рыхтуе сёння спецыялістаў вышэйшай кваліфікацыі ў сферы беларускай народнай інструментальнай музычнай культуры: кіраўнікоў аркестраў (ансамбляў), выкладчыкаў спецыяльных дысцыплін (баян, акардэон, домра, балалайка, цымбалы, гітара, скрыпка). А пачыналася ўсё з 1975 года, калі быў створаны Мінскі інстытут культуры. У той час гэта была кафедра аркестравага дырыжыравання, якую ўзначаліў заслужаны дзеяч культуры Украіны Аляксандр Нікалаеў. За гады станаўлення і фарміравання кафедры адбыўся шэраг пераменаў, звязаных з падрыхтоўкай спецыялістаў у адпаведнасці з патрабаваннямі часу, удасканаленнем навучальнага працэсу, актывізацыяй навукова-даследчай і творчай дзейнасці.

У 1993 годзе ў выніку маштабнай структурнай рэарганізацыі і перайменавання інстытута (сёння — Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў), змяніла назву і наша кафедра, стаўшы кафедрай народна-інструментальнай творчасці. У розны час яе ўзначальвалі такія аўтарытэты музыканты, як А. Аўсіевіч, Г. Мішуроў, а таксама М. Кузьмініч, Н. Яканюк. Цяпер кафедрай загадвае Вольга Мазанік — кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт. За апошнія гады тут значна палепшылася матэрыяльная база, набытыя новыя інструменты, неабходная спецыяльная і аргтэхніка. Пашырылася сфера супрацоўніцтва кафедраў нашай ВНУ з сумежнымі навучальнымі ўстановамі: Беларускай дзяржаўнай акадэміяй музыкі, БДПУ імя М. Танка ды інш. Наладжаныя творчыя сувязі з грамадскімі арганізацыямі краіны: саюзам кампазітараў, саюзам музычных дзеячаў, Асацыяцыяй беларускіх дамыстаў і мандаліністаў, Асацыяцыяй беларускіх цымбалістаў.

Сярод выпускнікоў кафедры нямаюць вядомых музыкантаў, педагогаў, мастацтвазнаўцаў: А. Крамко, В. Юшкевіч, М. Кузьмініч, Н. Міціль, І. Малахава, А. Занько, шэраг лаўрэатаў конкурсаў рознага ўзроўню. Асобна можна распавядаць пра навуковыя здабыткі калектыву кафедры, падрыхтоўку і абарону дысертацый, выданне манаграфій, рэпертуарных зборнікаў, хрэстаматый.

Словам, — гэта сапраўдная творчая майстэрня па падрыхтоўцы высокакваліфікаваных спецыялістаў у сферы народна-інструментальнага мастацтва. Тут вучацца стыпендыянты спецыяльнага фонду Прэзідэнта

Беларусі па падтрымцы таленавітай моладзі, пераможцы рэспубліканскіх, міжнародных конкурсаў і фестываляў. Самабытныя студэнцкія мастацкія калектывы ўдзельнічаюць у рэспубліканскіх і агульнаўніверсітэцкіх мерапрыемствах, выступаюць перад аўдыторыяй мінскіх прадпрыемстваў, арганізацый і навучальных устаноў культуры, даюць канцэрты па Беларусі, у замежжы.

Сёлетнім канцэртам лепшых мастацкіх калектываў, які адбыўся ў Вялікай зале Белдзяржфілармоніі, кафедра адзначыла сваё 35-годдзе. Самым значным складнікам праграмы былі, зразумела, два аркестры. Аркестр рускіх народных інструментаў пад кіраўніцтвам С. Авадка распачаў канцэрт выкананнем фрагмента з сюіты з оперы "Млада" М. Рымскага-Корсакава, вальса з оперы "Дзікае пал'ванне караля Стаха" У. Солтана і "Лезгінкі" А. Бабаева, паказаўшы высокую "планку" ўсёй імпрэзы. Аркестр беларускіх народных інструментаў (мастацкі кіраўнік В. Валатковіч), лаўрэат Гранд-прэміі спецыяльнага фонду Прэзідэнта Беларусі па падтрымцы таленавітай моладзі, годна завяр-

шыў музычны вечар паланезам С. Манюшкі, самбай "Ціка-ціка" А. Абрэу і п'есай "Багатырская брама" М. Мусаргскага. Абодва аркестры гралі свае праграмы на памяць, што надавала іх выступленням асаблівы шык.

Удзельнічалі ў канцэрце і маладыя перспектывныя калектывы, такія, напрыклад, як інструментальны ансамбль "Караван" пад кіраўніцтвам В. Мазанік, інструментальны квартэт пад кіраўніцтвам А. Шульгоўскай. Парадаваў вынік міжкафедральнага супрацоўніцтва творчых калектываў у межах факультэта: знаны вакальны фальклорны ансамбль "Граміцы" (мастацкі кіраўнік У. Зяневіч) ды інструментальны ансамбль "Адлюстраванне"

пад кіраўніцтвам Н. Смольскай выступілі разам, выканаўшы беларускую народную песню "Як пайду я ў белую канюшню".

Шматлікія ансамблі, створаныя пад кіраўніцтвам маладой выкладчыцы В. Старыкавай за час працы ў БДУКіМ, адрозніваюцца арыгінальнасцю рэпертуару і прафесіяналізмам. Гэтым разам выступіў падрыхтаваны ёю выкладчыца-студэнткі калектыв, які стаў лаўрэатам міжнароднага конкурсу ў Італіі і лаўрэатам спецыяльнага фонду Прэзідэнта Беларусі па падтрымцы таленавітай моладзі. Выдатным выкананнем папуры "Італія" В. Сёміна і "Лібер-танга" А. П'яцолы музыканты пацвердзілі свой высокі статус.

Дарэчы, для творчай ВНУ заканамерна, калі на сцэну разам выходзяць выкладчыкі і студэнты. І дэманструюць выдатны сумесны мастацкі вынік. Прыкладам — дуэт у складзе заслужанага артыстыста Беларусі, баяніста У. Ткача і студэнта 5 курса, акардэаніста В. Цевасяна (бліскуча ачыццёлены праект на аснове камп'ютэрнай аранжыроўкі "Лезгінкі" З. Паліяшвілі). Ці заліхвацкае выступленне "ветэрана" кафедры — вядомага фальклорнага гурта "Баламуты" пад кіраўніцтвам колішняга выпускніка ўніверсітэта К. Трамбіцкага, які сам выконваў сола на дудцы.

Такі адказны канцэрт проста не мог адбыцца без славуэтага ансамбля "Туці" пад кіраўніцтвам Л. Сухаваравай. Толькі ўявіце сабе: пяць маладых, прыгожых дзяўчат з акардэонамі, у вечаровых блакітных сукенках іграюць (стоячы!) цудоўную музыку, і ў ансамблі з імі два хлопцы: ударнік ды басіст!

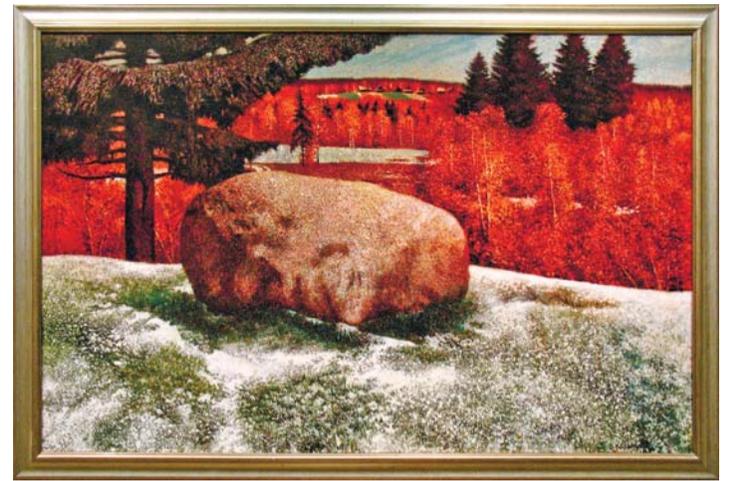
Уражвала ў канцэрце не толькі музыка, але і тое, як смела выходзяць на сцэну студэнты, як яны артыстычна трымаюцца, выконваючы разнастайныя і складаныя творы... Між іншым,

у філарманічнай зале прысутнічалі запрошаныя на гэтае свята выпускнікі кафедры розных гадоў. Яны з'ехаліся з усіх куткоў нашай краіны, а некаторыя прыбылі нават з Украіны і Расіі. Так што падзея атрымалася значна больш, не толькі для яе непасрэдных удзельнікаў, але і для многіх, многіх рупліўцаў на ніве народнага інструментальнага мастацтва.

Ларыса ТАІРАВА,
дацэнт кафедры народна-інструментальнай творчасці БДУКіМ, кандыдат мастацтвазнаўства

На здымках: эпізоды канцэртнай праграмы.

Фота Паўла Сапоцкі

Адчуваць свет, а не фарбы

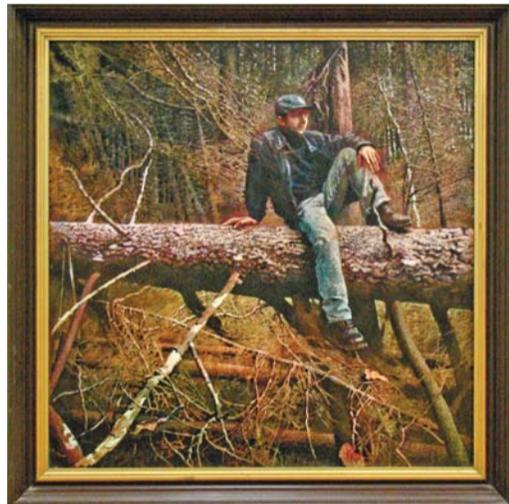
"Паэзія ў штодзённасці" — такую назву мае персанальная рэтраспектывная выстаўка жывапісу знакамітага мастака, заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі Барыса Казакова (1937—2008), што адкрылася ў Нацыянальным мастацкім музеі нашай краіны. Барыс Іванавіч нарадзіўся ў Расіі. Вучыўся ў Беларускай дзяржаўнай тэатральна-мастацкай інстытуце на аддзяленні тэатральнай дэкарацыі. Пасля заканчэння атрымаў накіраванне ў мінскі Тэатр юнага гледача. Працаваў з выбітным рэжысёрам У. Маланкіным. У 1964—1968 гадах аформіў чатырнаццаць спектакляў у Тэатры юнага гледача і чатыры ў тэатрах Магілёва і Гомеля.

На адкрыцці сваімі ўспамінамі і адзнакай творчасці Барыса Казакова дзяліліся з прысутнымі яго калегі і сябры: Георгій Скрыпнічэнка, народны мастак Беларусі Уладзімір Тоўсцік, Аляксандр Зіменка, Уладзімір Кожух, Барыс Аракчэў, Уладзімір Ткачоў...

Выступіў адначалі, што Барыс Іванавіч — асоба неардынарная, цікавы суразмоўца — зрабіў вельмі шмат для беларускага мастацтва. Хоць ён вучыўся на аддзяленні тэатральнай дэкарацыі, але галоўнае — вынік, яго палотны. Ён падыходзіў да карціны, як да спектакля, дзеі. Нестандартна мысліў і выбіраў акцэнт, бачыў прыгажосць у багаці прыроды, простым мурашніку ў лесе, ва ўсім, што яго атуляла. Барыс Казакоў меў своеасаблівую тэхніку: вельмі патрабавальную, да міліметра пранікаў у тое, што рабіў, любіваўся фактурай, гамай, рытмам, стром. Ён выдатна ведаў кампазіцыю, валодаў адметным пісьмом, глыбокім веданнем прыроды, адчуваннем танальнасці і колеравай гамы.

У экспазіцыі прадстаўлены яго адметныя, нібы фатаграфічныя, работы адлюстроўваюць глыбокі роздум: "Барвовае золата восені. Першы снег", "Белая Русь. Прысвячаю сыну майму Івану", "Дарункі зямныя", "Сакавік. Месяцовая ноч", "Даліна вятроў. Іван", "Карміцелька", "Віно і рыбы", "Восень у садах вёскі, якая знікла", "Прысвячэнне маці", "Жнівень. Вяртанне дадому", "Партрэт рэжысёра У. Маланкіна", "Аўтапартрэт"...

Калі беларускі жывапіс параўнаць з птушкай, то на

левым крыле будзе Цвірка, Шчамалёў, калі ўзяць правае — Тоўсцік, Селяшчук, Альшэўскі, а само цела — гэта Барыс Казакоў. Бо ён кантрастны, і нягледзячы на каласальную ўнутраную энергетыку, быў сціплым: не мог дазволіць сабе дрэнны падрамнік, палатно... Барыс Іванавіч часта казаў: "Палатно трэба так загрунтаваць, каб потым з ім не змагацца". Для яго тэхналогія жывапісу была святой. Ён шмат разважаў пра сваё будучае месца ў мастацтве, параўноўваў сябе з іншымі мастакамі. А ў сваіх разважаннях пра прафесію Барыс Казакоў сцвярджаў наступнае: "Для мяне жывапіс — гэта як пры дапамозе колеру зрабіць так, каб яго не было бачна, каб адчувацца сама матэрыя свету, а не фарбы"; "Трэба быць вельмі легкадумным, каб у жывапісе бачыць толькі колер"; "Добрая карціна — як горад, які нельга пабудаваць разам, але чым далей і ўважлівей яна ствараецца, тым яна змястоўней"...

Віктар КАВАЛЁЎ
На здымках: работы Барыса Казакова — "Барвовае золата восені. Першы снег", "Даліна вятроў. Іван".

Фота аўтара

“Каралева жывога слова і пакутлівай праўды”

Творчасць Элізы Ажэшкі

Стагоддзе таму, 18 мая 1910 года, памерла слынная польская пісьменніца Эліза Ажэшка (Orzeszkowa). Яна нарадзілася 6 чэрвеня 1841 года на беларускай зямлі, у былым маёнтку Мількаўшчына, што знаходзіўся непадалёк ад Гродна, у сям’і “вальнадумца і вальтэр’янца” Бенядзікта Паўлоўскага. У Гродне (куды яна перабралася на сталае жыхарства ў 1869 годзе) і яго ваколіцах прайшла большая частка жыцця Ажэшкі. Закамерна, што ў яе творах шматстайна прысутнічае Беларусь.

Ва ўсёй шматграннасці рэалізм Э. Ажэшкі раскрыўся ў яе “беларускіх” апавяданнях і аповесцях, якім уласцівыя значнасьць тэм і глыбокі псіхалагізм.

Адно з самых значных апавяданняў Э. Ажэшкі — “Зімовым вечарам” (1887). Яго сюжэт дастаткова складаны, і іншым пісьменніку для ўвасаблення спатрэбіліся б, можа, сотні старонак і раманы маштаб. Якраз у той час, як горад і яго ваколіцы ўзрушаны паведамленнем уладаў пра ўдэкі з катаргі небяспечнага значышчы Бонка, рабаўніка і забойцы, у хаце Сымона Мікулы з’яўляецца незнаёмы падарожны. Калісьці ў сям’і Сымона здарылася вялікая бядка: адбыўшы тэрмін зняволення, вярнуўся дамоў сын Ясь, аднак знявечаны турмой характар і няпростыя адносіны з бацькам змусілі яго пакінуць хату, і з таго часу ніхто пра яго больш не чуў. І вось зімовы вярочкі сабралі ў хаце Сымона моладзь. Хлопцы, узбуджаныя чулкамі пра бандыта, успрымаюць яго развагі як выклік і на чале з Аляксеем, сынам Сымона, кідаюцца вясцям вечавага гасця, не падазраючы, што перад імі — родны брат Аляксея, той самы злашчасны Ясь-Бонк. І толькі Сымон, чыё бацькоўскае сэрца не пераставала балець за сына, здагадаўся, хто гэты чалавек, і загадаў адпусціць яго.

Галоўныя персанажы апавядання — родныя па крыві, але шмат у чым яны розныя. І справа не толькі ў тым, што іх разводзіць абставіны: у той час як белы катаржнік Ясь-Бонк належыць да “адрынутых”, астатнія члены сям’і застаюцца добрапрыстойнымі і ў вачах грамадства, і ў сваіх уласных. Апавядальнік невыпадкова падкрэслівае, што Аляксей паводзіць сябе “як заўсёды ганарліва” і самаўзлюблена, што Сымонава нявестка Хрысціна ходзіць “горда ўзняўшы галаву”, што сам Сымон — чалавек паважаны і ўладны.

Што да Яся Мікулы, дык ён з таго асаблівага тыпу людзей, “якія не ў стане змагацца са сваімі схільнасцямі, кідаюцца ў пошуках шляху паміж гэтымі двума светамі, несучы папібель сабе і іншым”.

Постаць Яся неадзначная; па ўсім бачна, на ім ёсць кроў і ахвяры, але злодзеем ён не нарадзіўся і не выхоўваўся. Вельмі істотна звярнуць увагу на момант, з якога пачалося падзенне. “Можа, ён першы раз і за справядлівасць пакутаваў, — даводзіць Сымон, яшчэ не ведаючы, што перад ім яго сын. — ...бывала, і кажа: “Тата, я заб’ю таго, хто несправядліва прыйдзе забіраць нашу зямлю!” Зямля па справядлівасці наша была, але... суд мы прайгралі... Прыехаў нейкі высокі ўраднік і двух ніжэйшых з сабою прывёз, і давай яны па полі хадзіць... А нашы хлопцы як выскачыць з косамі, з граблямі ды каламі!.. а мой Ясік спераду...Значыцца, бунт... Ну, пасадзілі іх у турму, судзілі іх. Іншых выпусцілі або сяк-так пакаралі, а яго на тры гады турмы асудзілі. Заціншычык, кажучу” (цэпуецца ў перакладзе Янкі Брыля). Як бачым, да супрацьстаяння з уладамі Яся прыводзіць нежаданне змірыцца з незаконнасцю іх дзеянняў, абвостранае пакуццё справядлівасці.

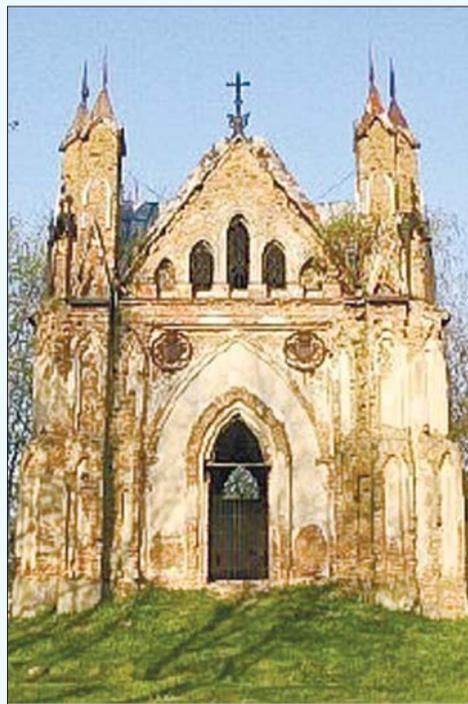
Напружанай атмасферы, трагедычнасці твора адпавядае яго дасканалая паэтыка. Кампазіцыя апавядання ў значнай ступені трымаецца на рэтраспекцыі, на кантрасте паміж “раней” і “цяпер”. Рэальнасць чаргуюцца з успамінамі Яся пра мінулае, пра дзяцінства, з устаўнымі гісторыямі, казкамі, песнямі, загадкамі, заклінааннямі; аўтар уводзіць іх у адпаведнасці з удаля выбранага сітуацый — вярочкамі. Казка пра тое, як два разумныя браты трэцяга, дурня, “узлілі і забілі, нож у сэрца ўсадылі”, выконвае некалькі функцый. Па-першае, разам з іншымі фальклорнымі элементамі стварае народна-паэтычную атмасферу, беларускі нацыянальны каларыт. Па-другое, праз збліжэнне рэальнай калізіі (два браты на вачах бацькі нявольцы трэцяга) а казачны сюжэт выходзіць за межы прыватна-выключнага здарэння і ўзімаецца да ўзроўню сацыяльна-філасофскага абгульнення. Трагічны казачны сюжэт паўтараецца ў не менш трагічнай рэчаіснасці.

Наданню твору абгульненага сэнсу спрыяе і наяўнасць у ім разнастайных біблейскіх

матываў: паводле хрысціянскіх заповедзей ў намаганнях жыць Сымон; у агачэнні дванаццаці чалавек родных аказваецца Ясь у бацькавай хаце — відэочная арыентацыя на дванаццаці апосталаў; як варыяцыя вядомай новазапаветнай сітуацыі ўспрымаецца вярочка Яся-Бонка ў бацькавай хаце; біблейскі сюжэт з вяртаннем блуднага сына нагадваюць паводзіны Яся ў фінале апавядання, калі ён “рынуўся на зямлю і прыпаў вуснамі да вялікай, босай, запыленай Мікулавай нагі”; з Хрыстом асацыіруецца вобраз Яся ў кульмінацыйнай сцэне (“Здавалася, што пакуты ўсяго свету ўвасобіліся ў ім, гэтым убогім гаротніку”)...

Праз біблейскія алюзіі, праз словы самога Яся (“Кожнага чалавека можа бядка напаткаць, і ніводная маці не ведае, каго яна на руках калыпа...”) творы надаецца характар прыпавесці, анталагічна-экзістэнцыяльная якасць.

Паказальна, што і ў арыгінале апавядання месціць у сабе мноства беларускіх слоў і

выслоўяў, па-беларуску пададзены загадкі і большыя песень. Даследчыкі нязменна падкрэсліваюць артыстызм апавядання Э. Ажэшкі, найперш пейзажны, пазначаны арганічнай еднасцю духоўнага і прыроднага, дакладных і пластычных настолькі, што амаль фізічна адчуваеш цемру і націск завіржы, бязмежную самоту і адчай чалавека, асуджанага на блуканні, чуеш стогны яго і ветру.

Адзін з лепшых твораў Э. Ажэшкі — апавесць “Нізіны” (1884), у якой пададзена шырокая карціна жыцця парэформеннай беларускай вёскі. У цэнтры — лёс батрачкі Хрысціны; цяжкай працай назапала яна крыху грошай для сьноў і сабе на пахаванне, але ўсе яны сплылі ў рукі прайдзісвета Капроўскага, які абядаў выратаваць яе сына ад несправядлівай рэкрутчыны. Усё ідзе прахам: чорныя вагоны зносяць аднаго сына на край свету, другі шукае судзішэння ў карчме.

У бізлітасным асуджэнні асяродку, што спараджае коснасць і прымхі, — пафас яшчэ адной “беларускай” аповесці “Дзюрдзі” (1885). Зыходным пунктам сюжэта стала сцэна суда над чатырма сялянамі, якія забілі жонку вясковага кавала, маладу прыгажуню Пятруско. Для пісьменніцы важна было звярнуць увагу чытача на той факт, што жаклівае злачынства здзейснілі не нейкі бадзяті або закаранельны бандыты, а “працаўнікі з чалом, акропленым потам”. “Нізіны” і “Дзюрдзі” — адны з нямногіх твораў Ажэшкі, пазбаўленых сентыментаў і ідылічнасці ва ўспрыманні сялянскага жыцця. Апавесць “Дзюрдзі” цікавая і тым, што ў ёй апісваецца вядомы толькі ў беларускім фальклоры абрад заклінання, паводле якога чараўніца павінна з’явіцца на вогнішча з асінавых дрoў.

На беларускім матэрыяле створана і апавесць Э. Ажэшкі “Хам” (1888). Маральна-этычная скіраванасць твора палемічна ўвасоблена ўжо ў назве: польскія шляхціцы пагардліва называлі сялян хамамі, але ў гэтых “хамаяў” нярэдка было больш, чым у панюў, унутранай культуры, прагі ведаў, маральнай чысціні. Такія якасці ў поўнай меры ўласцівыя Паўлу Кабыцкаму, рыбаку з прынеманскай вёсачкі. Не толькі глыбокім пакуццём, але і “святым чалавечым абавязкам выратавання бліжняга” кіруецца ён, беручы за жонку Франку — істоту, поўную супярэчнасцяў, сапсаваную “трагічнымі падзеямі і балотнымі выпарэннямі жыцця”, але і па-свойму сумленную. “Непараўнальнай польскай Манон Ляска” назвала Франку М. Дамброўска.

Асаблівае месца ў творчасці Ажэшкі займае раман “Над Нёманам” (1887). Паводле эпічнай шматпланавасці яго справядліва параўноўваюць з пэмай А. Міцкевіча “Пан Тадэвуш”. Месца дзеяння, як і ў аповесцях, — беларуская зямля, аднак стрыжань сюжэта складаюць адносіны паміж “вярхамі” і “нізамі” ўласна шляхты. “Нізы” — нашчадкі дробных шляхціцаў, якія некалі перасяліліся ў гэтыя мясціны з Польшчы. Уклад іх жыцця ўжо мала чым адрозны ад сялянскага, ды і “вярхі” — насельнікі панскіх маёнткаў — бачаць у іх “мужыкоў”, і шлюб Юстыны Ажэўскай з Янам Багатыровічам, яе адыход у яго “мужыцкую хату” выклікае ў панюў жах.

Э. Ажэшка дэталёва ўзнаўляе панараму жыцця польскай шляхты, паказвае працэс яе сацыяльна-эканамічнай дыферэнцыяцыі. Прадстаўнікі ўсіх маёмасных слаёў знайшлі сваё месца ў рамане: тут і багаты памешчык Дажэцкі, і Ружыц, які праматаў мільёны багацця, і Карчынскі, з сярэдняй шляхты, залежны ад тых, хто стаіць на саслоўнай лесвіцы на некалькі прыступак вышэй. У сваю чаргу ад яго залежаць і знаходзіцца з ім у пастаянных звадках за лес і зямлю шляхціц-земляробы. Адбываецца ўнутрысаслоўны падзел і маральнага кшталту. Сын Карчынскага Вітальда верыць у роўнасць і братэрства, у дэмакратычныя ідэі, заклікае дваран паяднацца з “малымі і безбароннымі”, ісці да іх у “цесныя, цёмныя норы”. Вітальда, яго стрыечнага брата Зыгмунта, Ружыца, прыналежаючых, па сутнасці, да аднаго грамадскага кола, падзяляе сцяна абсалютнага неразумнення. Ва ўяўленні, напрыклад, Зыгмунта народ — гэта шэры натоўп, і бацька Зыгмунта, адзін з забітых паўстанцкіх эмісараў, у вачах сына ўсяго толькі “ў вышэйшай ступені шкодны вар’ят”. Наогул, адносіны герояў рамана да паўстання 1863—1864 гадоў — своеасаблівы крытэрыі іх маральнасці. Успамінам персанажаў пра паўстанне прысвечаны самыя рамантычныя і працуючыя старонкі твора.

Творы Э. Ажэшкі заўсёды сустракалі жывую цікавасць беларускага чытача. На беларускую мову іх перакладалі Я. Бяганская, Я. Брыль, А. Бутэвіч, Г. Тычка. Беларускія тэатры і студыі ў розны час ставілі спектаклі па творах Ажэшкі. Так, для Першай беларускай трупы І. Буйніцкага пісьменніца перапрацавала апавяданне “Зімовым вечарам” (сам Буйніцкі быў заняты ў ролі Аляксея). Спектаклем па гэтым творы пачаў сваю дзейнасць у 1920 годзе Беларускі дзяржаўны тэатр, а ў 1921 годзе ў ім жа была пастаўлена інсцэніроўка аповесці “Хам”. На кінастудыі “Беларусьфільм” ажыццёўлена і яе экранізацыя. Янка Купала да ліку пісьменнікаў, якія яго “больш за ўсё цікавілі”, адносіў і Э. Ажэшку. Сяброўства звязвала пісьменніцу з Ф. Багушэвічам, чые творы яна высока ацэньвала; у лісце да паэта Яна Карловіча Ажэшка, у прыватнасці, пісала: “Быў у мяне нядаўна пан Багушэвіч і чытаў мне сваю, толькі што напісаную па-беларуску казку, доўтую, поўную фантазіі, цудоўную. Прыгожы гэта талент”. Сам жа Багушэвіч называў Элізу Ажэшку “каралевай жывога слова і пакутлівай праўды”.

Ева ЛЯВОНАВА

На здымках: Эліза Ажэшка; капіца — магільны склеп роду Ажэшкаў — у вёсцы Закаэль Драгічынскага раёна.

“Зоркай першай велічыні” на гарызонце польскай літаратуры памежжа XIX—XX стагоддзяў назваў Элізу Ажэшку ўкраінскі пісьменнік Іван Франко. Яна пакінула пасля сябе 60 тамоў мастацкай прозы, крытыкі і публіцыстыкі. Усе найважнейшыя праблемы грамадскага жыцця — цяжкае становішча сялянства, эканамічная і маральная дэградацыя шляхты, жаночае пытанне, нацыянальна-вызваленчая барацьба — знайшлі ўвасабленне ў яе кнігах. Істотны ўплыў на светапогляд пісьменніцы аказала паўстанне 1863—1864 гадоў, да якога яна мела непасрэднае дачыненне як сувязная партызанскага атрада Рамульда Траўтута, што дзейнічаў на Палессі. Пасля трагічнага зыходу паўстання Ажэшка, рызыкуючы жыццём, пераправіла Траўтута да мяжы Каралеўства Польскага.

Польская пісьменніца Марыя Дамброўская ў артыкуле “Эліза Ажэшка”, напісаным з нагоды адкрыцця ў 1929 года ў Гродне помніка Ажэшцы, аднесла апошняю да шукальнікаў “новага, не звязанага з уласніцкімі інстынктамі светаўспрымання”, да “духоўных правадыроў польскага грамадства”, якімі яны “заставаліся... да адраджэння незалежнай Польшчы”. Многіх, у тым ліку Ажэшку, духоўныя пошукі прывялі да гэтак званых “варшаўскага паэтызму”, асноўнымі дагматамі праграмы якога былі “праца каля асноў” і “арганічная праца на карысць нацыі”; меліся на ўвазе еднасць розных сацыяльных саслоўяў дзеля ўзвышэння Польшчы, навукова-асветніцкая дзейнасць сярод працоўных і нават, у выпадку неабходнасці, адрачэнне ад асабістага шчасця. Нядзіўна, што Ажэшка катэгарычна не прыняла ад’езду з Польшчы Юзефа Конрада Кажэньскага — будучага англійскага неарамантыка Джозэфа Конрада, бо лічыла, што ён павінен быў ахвяраваць уласнымі памкненнямі і падзяліць трагічны лёс свайго народа.

Жыццё наднёманскага краю стала важным фактарам фарміравання Э. Ажэшкі як мастака. У яе творы арганічна ўвайшла беларускія народныя песні, паданні, абрады (беларускаму фальклору яна прысвяціла адмысловы цыкл нарысаў “Людзі і кветкі на берагах Нёмана”, 1888—1893). Веданне этнаграфічных асаблівасцей і нацыянальнага характару, мовы і побыту беларусаў дзаволіла пісьменніцы стварыць іх яркія, запамінальныя вобразы, праўдзіва паказачы умовы жыцця беларускага народа. Невыпадкова І. Франко пісаў пра неабходнасць перакладу на ўкраінскую мову “асабліва такіх дасканалых... твораў, як... аповесці з жыцця беларускага народа” Э. Ажэшкі.

Літаратурную дзейнасць Э. Ажэшка пачала з апавядання “У галодныя гады” (1866), аднак хутка стала працаваць у жанры рамана. У артыкуле “Некалькі заўваг аб рамане” (1866) яна гаворыць пра такую яго асноўную і абавязковую якасць, як тэндэнцыйнасць: галоўнае ў рамане — публіцыстычная ідэя, якая павінна сцвярджацца не столькі праз мастацкую структуру, сюжэт і характары, колькі праз спецыяльны аўтарскія адступленні, праз выказванні герояў-рэзанёраў”. Некаторым даследчыкам гэта давала падставы адносіць шэраг яе ранніх твораў не да мастацкай прозы, а да мастацкай публіцыстыкі, акая, тым не менш, не пакідала чытача абязкавым. Э. Ажэшка была пераканана: “Як люстэрка, што цымяна ці крыва аднастроўвае прадметы, мусіць быць разбіта, так і раман, у якім грамадства не пазнае сябе, спасцігне хуткае забыццё”.

З цягам часу, аднак, дыдактычнасць і схематызм зніклі, узмацнялася псіхалагічная выразнасць персанажаў, хаця і надалей нават самыя значныя творы Ажэшкі не будуць вольнымі ад ідэй пазітывізму. Менавіта раманы, у якіх ужо адчувальны адыход аўтара ад канцэпцый тэндэнцыйнасці, прынеслі ёй шырокую вядомасць: “Марта” (1873), “Пампалінскія” (1876), “Меір Езафовіч” (1878).

“Як жыць — дык жыць для Беларусі...”

Яе лёс быў пакручастым і цяжкім, постаць — нязвычайная для літаратурнага працэсу другой паловы стагоддзя. Часавая дыстанцыя дае магчымасць убачыць яе асобу на адлегласці і ацаніць зробленае для Беларусі.

Біяграфія творцы іншы раз дапамагае, а часам і перашкаджае ацаніць яго належным чынам. Дапамога, бадай, праяўляецца ў насычанасці жыццёвых падзей, якія паўстаюць выспамі ў біязмежным акіяне лёсу. Калі ўлічыць, што біяграфія шэрага паэтаў багатая на ўнутранае жыццё, але бедная на яе знешнія праявы (нараджэнне — вучоба — праца ў часопісе ці газеце — публікацыі зборнікаў вершаў), неабазнанаму чытачу часам цяжка ідэнтыфікаваць паэта, выдзяліць яго з арміі творчых работнікаў.

Лёс Ларысы Геніюш быў надзвычай багаты падзеямі. Нараджэнне на Гродзеншчыне, польская школа, замужства, жыццё ў Празе, спроба выкарыстаць паэтэсу ў палітычнай барацьбе. А далей — атрыманне чэхаславацкага грамадзянства, яго пазбаўленне, дэпартацыя ў СССР, прысуд на 25 гадоў, лагер, вызваленне, жыццё ў Зэльве пад наглядом, выхад некалькіх кніг. Падзей хопіць не на адно жыццё.

Цяжасці заключаюцца ў тым, што любая праява грамадска-палітычнага і культурнага жыцця СССР з’яўлялася палітыкай. Таму кожны яго актывіст ўдзельнік адначасова трапляў у катэгорыю палітыкаў з усімі наступствамі. Нават цяпер складваецца ўражанне, што ацэнка творчасці паэтэсы Ларысы Геніюш найпростейшая ад палітычных перакананняў аўтара матэрыялу. Падтрымлівае ён ідэалы Беларускай народнай рэспублікі, з абурэннем успрымае спробы дзяржавы ў савецкія часы кантраляваць літаратурны працэс — Геніюш становіцца талентам і ледзь не геніем. Крытычна ўспрымае дзейнасць любых прадстаўнікоў беларускай эміграцыі — паэтэса становіцца ўсяго толькі штандартам пэўных сіл, якія выкарыстоўваюць Геніюш як сімвал. То бок пераважная большасць ацэньвае погляды Ларысы Геніюш як грамадскага дзеяча, а не як паэтэсу. Але нам цікавая яна менавіта як творца.

На першы погляд, Геніюш напісала не так ужо шмат. У 2000 годзе том яе творчых набыткаў выйшаў у “Беларускім кнігазборніку”, найбольш поўная на сённяшні момант спадчына сабрана ў двухтомніку (гаворка пра яго **чакае ніжэй**). Ды толькі гэты і ёсць адзнака сапраўднасці: у адзінак (як Рыгора Барадуліна) колькасць не ўплывае на якасць. Калісьці Юрый Нагібін заўважыў, што “паэт, няздольны напісаць

па-цётчэўскі сціслы верш, перастае быць богам, ён можа застацца толькі прафесіяналам высокай маркі”.

А Геніюш была болей, чым прафесіянал. Талент ёй быў дадзены Богам, і кожны верш нараджаўся, як кропля смалы на ствале дрэва. З-пад яе пяра выходзіла і лірыка (“Спатканне”, “Ноч”, “Вясна”, “Дзявочае сэрца”), вершы для дзяцей, якія склалі зборнікі “Казкі для Міхаські” і “Добрай раніцы, Алесь”. Але галоўным лейтматывам яе творчасці заўсёды заставаўся Беларусь, чый лёс, здаецца, значыў для Геніюш нават болей, чым каханне:

*Не скажу, што ты рана загінуў,
не пажалося людзям, ні Богу!
Для каханае нашай Радзімы
І найдарожшых ахвяр не замнога.*

Радзіма выступала для паэтэсы алтаром (“Маці мая славянская”). Служэнне незалежнай Беларусі было яе верай. Таму не дзіўна, што людзей, якія так не лічылі, Геніюш увогуле не прызнавала. А яны не прызнавалі яе.

Непрыманне паэтэсай савецкага ладу жыцця выявілася і ў пазіцыі, на якой яна стаяла ад вызвалення з лагера ў 1956-м і да самай смерці ў 1983-м. Ларыса Антонаўна адмовілася прымаць савецкае грамадзянства, так і не ўступіла ў Саюз пісьменнікаў. І гэты ў тых ўмовах, калі іншыя пісьменнікі, што прайшлі праз лагерныя пакуты (У. Дубоўка, С. Грахоўскі) імкнуліся вярнуцца ў літаратурнае жыццё, выдаваць зборнікі вершаў, перакладаў, жыць і дыхаць як звычайныя людзі. Хтосьці бачыць ва ўчынках Геніюш праяву грамадзянскай мужнасці, хтосьці — вярнасць ідэалам маладосці. І сапраўды, Геніюш, бадай, не магла паводзіць сябе іначай:

*Змагацца — дык шчыра, на поўны ўздых.
Памерці — дык горда, за волю і славу.
Калі пакахаць, то пачуццём такім,
Каб шэрую землю расплавіць на лаву!*

Але будзем шчырымі, у сваёй бескамптаміснасці Геніюш часам не звязала на тых, хто вагаецца. Нават старонкі “Споведзі” Ларыса заканчвае досыць катэгорычным меркаваннем, адрасаваным свайму мужу: “Ён піша аб Варкуце, аб сустрэчы, аб шчасці тут, на Поўначы... Якое, чалавек, шчасце, калі ўсё тут на падмане, на трупах і патрэбная ба-

рацьба!”. Нават на сямейных фотаздымках, зробленых у Зэльве пасля вяртання з лагера, відаць, хто ў сям’і з’яўляўся галоўным; муж Ларысы Антонаўны, Янка Геніюш глядзіць у аб’ектыў стомленымі вачыма, а яна з усмешкай, душэўнай трываласцю і ўпартасцю ўглядаецца ў вочы нашчадкаў. Сам-насам з сабой, перад Богам, да якога паэтэса часта звяртаецца ў сваіх творах, асабліва ў “Споведзі”, яна магла дзяліцца сумненнямі, перад людзьмі — заставацца прыкладам непакіснасці духу.

І ўсё ж, чаму менавіта Ларыса Геніюш засталася сярод буйнейшых асоб нацыянальнай літаратуры? Што спрыяла яе ўзыходжанню на Парнас? Адказаць на гэты пытанне паспрабуем словамі Максіма Танка, выказанымі з нагоды зусім іншых творцаў: “Казімір Сваяк, Вінцук Адажыны, іншыя — гэта была група ксяндзоў-беларусаў, якія займаліся то публіцыстыкай, то святым пісаннем, то пісаннем вершаў. Але ўзровень гэтай літаратуры нават заходнебеларускай крытыцы не дазваляў рабіць з іх вялікіх літаратурных дзеячаў. Яны былі добрымі прапагандыстамі нацыянальнай ідэі, але іх творы не дасягалі да самой гэтай ідэі, былі ніжэйшымі за яе”.

Вось яна, падказка! Творчасць Ларысы Геніюш жывілася, грунтавалася на нацыянальнай ідэі. А ў савецкія часы яна была яе галоўным носьбітам. Так лічыць значная частка сённяшняга грамадства. Але ў сваіх лепшых вершах паэтэса перарасла прасталінейны падыход да самой нацыянальнай ідэі. Заклікі да барацьбы і змагання часта ператвараюць паэтаў у публіцыстаў, што па сутнасці падразае ім крылы і назаўсёды пакідае ў сваім часе. Геніюш жа ўзнялася ад публіцыстычных заклікаў да глыбокіх параўнанняў, аба-

гульненняў, сімвалічных вобразаў. Памятаецца “Зуброў”?

*“Непрыгожыя, барадатыя,
З нетраў пушчы ідуць зубры,
На плячо — веж-грывы кудлатыя
І цяжкія нясуць гарбы (...)
Ўсе прыходзілі, ўсе іх нішчылі, —
Ад чужынца габра не пачуць,
А яны грамадою нялічанай
Страпануцца і зноў жывуць. (...)”*

Сваёй творчасцю Ларыса Геніюш узяла беларускую ідэю да ўзроўню высокай паэзіі.

Вершы паэтэсы пачалі вяртацца да чытачоў пасля яе смерці, пачынаючы з канца 1980-х гадоў: паступова, у літаратурнай палеміцы, з тлумачэннем мастацкай вартасці яе спадычыны. З’явіліся публікацыі ў перыёдыцы, у 1990 годзе “Маладосць” надрукавала яе “Споведзь”. У школьную праграму былі ўключаны асобныя яе творы. Напрыклад, знакамітае чатырох-радкоўе паэтэсы, у якім яна, па сутнасці, выяўляла сваё творчае крэда:

*Адзінай мэты не зракуся,
і сэрца мне не задрывіць;
як жыць — дык жыць для Беларусі.
А без яе — зусім не жыць.*

У наш час змянілася ацэнка грамадствам шэрага падзей мінулага. Цяпер, калі з боку гістарычнай навуцы прызнана роля БНР у станаўленні нацыянальнай дзяржаўнасці, а таксама даказана, што паэтэса ніякім чынам не супрацоўнічала з нямецка-фашысцкім рэжымам — і нават выклікалася на допыты ў гестапа за тое, што не згадвала ў паэтычных творах асобу Гітлера, — можна больш разважліва аналізаваць менавіта мастацкую вартасць творчасці Ларысы Геніюш.

Несумненна, у гэтым будзе спрыяць яе двухтомнік, выдадзены ў мінскім выдавецтве “Лімар’юс”. Першы том склаў вершы і паэмы. Прычым, 74 з іх знойдзены ў адзеле рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі Нацыянальнай Акадэміі навук і друкуюцца ўпершыню. У другім том увайшла проза і творы эпістальнага жанру.

У свой час даследчык Мікола Мікуліч выдаў кнігу “Максім Танк на скразняках стагоддзя”. Агульнавядома, што Ларыса Геніюш, паслядоўная прыхільніца нацыянальнай ідэі і незалежнай Беларусі, і Максім Танк, які шчыра верыў у камуністычныя ідэалы сябравалі і перапісаліся. Таму і ў дачыненні да Ларысы Геніюш можна сказаць, што яна стаяла не проста на скразняках: яна была ў эпіцэнтры бур, што праносілася над беларускай зямлёй у XX стагоддзі. Тым не менш, выстаяла, засталася ў вершах і прозе.

Дзяніс МАРЦІНОВІЧ

“Я дасягну сваіх мар”

“Буду журналістам, а можа, пісьменнікам, — даволі сур’ёзна гаварыў Сцяпан. — Вось пабачыце — кніжку надрукую...” У той пасляваенны час няпроста жылося ўсім. Але Сцяпанавы мара (хаця над ім на кожным кроку пасмейваліся) перш-наперш акрыляла яго самога і натхняла. І трэба было мець сілу волі, каб, нягледзячы на цяжасці, упэўнена ісці да сваёй мэты, да здзяйснення мары.

У ягоным вялікім доме, у другой яго палавіне, немцы размясцілі паліцэскі ўчастак. Дазволу на “паяленне” тады ніхто не пытаў. Не дапамагілі ні сведкі, ні дакументы. Забралі энкавэдэшнікі Сцяпанавы бацьку, асудзілі за так званае “пособничество” немцам. І дзесяць гадоў — ад званка да званка — ірваў ён жылы на таёжным лесавале.

Гадаваць і вучыць трое дзяцей адной маці прыходзілася нялёгка. Сцяпан закончыў Крайскую сямігадку, два гады працаваў у мясцовым калгасе, затым служыў у арміі. Вярнуўшыся дахаты, былы сяржант уладкаваўся ваенруком у Крайскую сярэдняю школу. Прауючы, тут жа вучыўся, і праз тры гады атрымаў атэстат сталасці.

У 1960 годзе Крываль ажаніўся, пераехаў у Маларэту, пачаў працаваць у раённай газеце. У той год стаў студэнтам-завочнікам аддзялення журналістыкі Беларускага ўніверсітэта ў Мінску. Менавіта 1960-я сталі для яго сапраўдным стартагам у літаратуру. Вершы, байкі, гумарэскі і аповяданні маладога літаратара друкуецца абласныя і рэспубліканскія выданні. Тут, у Маларэце,

Крываль пасябраваў з будучымі вядомымі пісьменнікамі, выхадцамі, як і ён, з Івацэвіцкага раёна, Міколам Купрэвым і Яраславам Пархутам, а таксама з Аляксеем Філатавым.

Дарэчы, Аляксей Філатаў, пазней ва ўспамінах пра Сцяпана Крывалю, падкрэсліваў надзвычай калочы ягоны нораў, хуткі на траншы жарг, які рэзаў праўду-матку, не зважаючы, хто перад ім.

Адзін са зборнікаў аповяданняў “Адночы летам”, дасланы ў выдавецтва, даволі хутка, і на здзіўленне самога аўтара, пабачыў свет у ліпені 1990 года. Ва ўсіх творах адчувалася добрае веданне пісьменнікам народнага побыту, яго ўменне расказаць пра пачутае ці ўбачанае проста і змаймальна. У кніжцы пераважалі творы пра вясковую жыццё, пра каханне, а таксама пра лёс тых, каму давялося прайсці праз судовыя выпрабаванні ваенных гадоў. Хачу падкрэсліць, што, якую б тэму ні браў Крываль, на першым плане ў яго маральна-псіхалагічны стан чалавека, яго ўнутранае жыццё з усімі супярэчнасцямі і падзеямі, падчас жахлівымі і непрадказальнымі.

Невыпадкава аповяданні Крывалю неаднаразова гучалі па беларускім радыё, а адно з іх “Медаль за адвагу” інсцэніравалі на тэлебачанні.

У тых гадах са сваімі рэцэнзіямі на першы зборнік аповяданняў Крывалю выступілі І. Калянковіч, А. Майсейчык, М. Тычына і іншыя крытыкі і літаратары. А Павел Місько ў выдавецкай рэцэнзіі напісаў пра Крывалю так: “Здольны, таленавіты нават па вялікаму рахунку... Аб чым красамоўна сведчыць высокамастацкая, таленавітая кніга прозы”.

“Тэматыка маіх твораў, — кажаў Сцяпан Крываль, — лёс майго народа на самых суровых скрыжаваннях гісторыі. Адным з іх была Вялікая Айчынная вайна. Я добра памятаю, як маю вёску Гутка палілі нямецкія карнікі, як у гэтую Гутку прыходзілі з вайны бязрукія і бязногія мае вяскоўцы. А многія сем’і так і засталіся чакаць сваіх блізкіх, якія ўжо ніколі не вярнуцца. Загінуў на вайне мой брат, два родныя дзядзькі, а трэці дзядзька — поўны кавалер ордэна Славы”.

Таму і не дзіўна, што многія творы пісьменніка так ці інакш звязаны з падзеямі Вялікай Айчыннай вайны, з яе былымі сал-

датамі, з іх лёсам у пасляваенныя гады.

Гэта характэрна і для рукапісаў падрыхтаваных ім у свой час аповяданняў “Чмяліная вясна” і “Пасля буралому”, якія вось-вось павінны былі накіраваць у друкарню.

Аднак трэба прызнаць, што не заўсёды проста ішла праца над падрыхтоўкай новых кніжак да друку. Часам гэтая работа прыпынялася, і Крываль, забраўшыся ў аблюбованае месца на рацэ Рыга, або ў малады сасоннік, дзе лягчы дыхалася, і цэлыя дні бавіў там. Зразумела, пісаў. Новыя тэмы і вобразы не давалі спакою, нібы самі прасіліся на чысты аркуш паперы.

Сёння ўсе творы Сцяпана Крывалю, што рыхтаваліся да друку, і новыя, знаходзяцца ў архіве. Гэты архіў бацькі захоўвае яго дачка Іна Сцяпанавына, якая жыве ў Маларэце.

Хутчэйшаму з’яўленню новых кніжак Сцяпана Крывалю перашкодіў дрэнны стан здароўя. Але ж насуперак цяжасцям, працягваў пісаць. У сярэдзіне жніўня 1996 года, знаходзіўся ў аддзяленні кардыялогіі ў Брэсце. Сэрца на гэты раз падвяло...

Святаслаў КАЖАДУБ

Супрацоўнікі рэдакцыйна-выдавецкай установы “Літаратура і Мастацтва” шчыра смуткуюць і выказваюць сардэчныя спачуванні пісьменніцы Галіне БАГДАНАВАЙ і паэтэсе Святлане ЯВАР з прычыны смерці іх МАЦІ Тамары Андрэеўны, удавы вядомага пісьменніка і грамадскага дзеяча Беларусі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі Барыса Сачанкі.

РВУ «Літаратура і Мастацтва» выказвае шчырае спачуванне намесніку начальніка фінансава-эканамічнага ўпраўлення Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь КУЗЬМІЧ Наталлі Рыгораўне з прычыны напаткаўшага яе вялікага гора — смерці БАЦЬКІ.

Леаніду Галубовічу — 60!

12 жніўня вядомаму беларускаму паэту, эсэісту, літаратурнаму крытыку Леаніду Міхайлавічу Галубовічу споўнілася 60 гадоў. Шчырае і важнае ягонае слова заўсёды заўважнае, заўсёды прачытанае і ацэненае сучаснікам. У сваю чаргу, і сам Леанід Міхайлавіч знаходзіцца ў курсе ўсіх падзей літаратурнага жыцця, уважаючы за лепшае заставацца крыху ўбаку — аналізуючы і перакладаючы іх на мову "вядомага часу" для чытачоў тыднёвіка "ЛіМ". З гэтым выданнем у юбіляра ўжо некалькі дзесяцігоддзяў плённае супрацоўніцтва, а апошнія гады ён кіруе аддзелам крытыкі. Усе зацікаўленыя ведаюць: для "ЛіМа" Леанід Галубовіч значыць вельмі многа. Па сутнасці, з ім звязаны цэлы этап развіцця нашай літаратурнай крытыкі. Суровы і бязлітасны арбітр і, адначасна, уважлівы і добры апа-

кун усяго вартага, ён сам паставіў планку якасці крытычнага артыкула настолькі высока, што ўсе без выключэння аўтары газеты не могуць не арыентавацца на гэты ўзровень. З юбілеем творцу віншуюць сябры і калегі — І. Шаўлякова, В. Шніп, В. Ганеў, да якіх, вядома ж, далучаюцца і ўсе лімаўцы. Мы зычым Леаніду Міхайлавічу добрага здароўя і, зразумела, творчасці — порах знакамiты ЛеГал трымае сухім і, гумеаца, яшчэ не раз мітуслівы чытач спыніцца, як агаломшаны, далучыўшыся да глыбіні жыццёвага досведу Леаніда Міхайлавіча, адкрые нешта новае — для самога сябе. У тым, відаць, найвялікшая ўзнагарода крытыку — не ўрадавая, але народная.

Рэдакцыя штотыднёвіка "Літаратура і мастацтва"

Леанід Галубовіч (крайні справа) сярод маладых творцаў свайго пакалення (1986).

ПАЭТ-КРЫТЫК І АКІЯН

Гаварыць і нават пісаць пра Леаніда Галубовіча ў духу "я Леніна бачыў!" нават з нагоды ягонага 100-годдзя будзе немагчыма. Што ж казаць пра пасцідзены дзень народзінаў чалавека, якога нягледзячы на прынцыповую (па маім адчуваннях) несумяшчальнасць яго жыццятворчага стылю з лобнымі праявамі пафаснасці зручнай за ўсё атэстоўваць гэтак: "чалавек-аркестра".

Хаця апошнім часам Леанід Галубовіч найбольш дзейсна самавыяўляецца ў беларускай літаратурнай прасторы як крытык ды рэдактар (таксама від творчай дзейнасці), насуперак сабе самому ён застаецца паэтам, прычым паэтам актуальным.

Калі браць пад увагу тэндэнцыі развіцця сучаснага эпасу, схільнага да "фрагментарызаванасці" рэчаіснасці, вобраз якой аднаўляецца пісьменнікам найбольш ахвотна ў малых ды мініяцюрных жанравых формах, спадара Галубовіча можна было б смела называць і прэзаікам. Аднак перасцерагаючы ўсё таго ж няўтульнага для яго пафасу, пазначу ягоны статусны з гэтым сегментам літбыцця сціпла — вядучы "зацемшчык" беларускай літаратуры мякка ста-

годдзяў... і тысячагоддзяў.

На фоне зніжэння актыўнасці прафесійнай беларускай крытыкі і адначасовага звужэння кола яе рэальных "адэптаў" (сітуацыя, на вялікі жаль, ускладняецца перыядычнымі неканструктыўнымі звадкамі ўнутры і без таго нешматлюднай крытычнай супольнасці), праца Леаніда Галубовіча бачыцца мне адным са сведчанняў жывучасці нашай крытыкі наогул. Не першы раз з захапленнем (якое, зрэшты, мяжуе з трапіткім неўразуменнем, нават з містычнай вусцішлю) даводзіцца згадваць літаратурна-крытычную актыўнасць спадара Галубовіча: акрамя бягучага анансавання і рэцэнзавання навінак мастацкай літаратуры, ён не стамляецца вышпуюваць аўтарскія праекты (згадаю толькі лімаўскія рубрыкі "Кулуары", "Легалізацыя", "Гусіным піром" ды інш.); яму ж належыць роля "першапаштуршкі" і адначасова "каталізатара" шэрага літаратурных дыскусій і абмеркаванняў, з дапамогай якіх лімаўскі аддзел крытыкі намагаецца раскатурхаць самотна-медьгатыўнае найноўшае прыгожае пісьменства. Калі б сённяшнія беларускія крытыкі цудам змагі б, пераадо-

леўшы спаконвечную стому ды расчараванасць, адважна ахвяраваць прыватнымі амбіцыямі на карысць прафесійнай еднасці ды стварыць, скажам, "Асацыяцыю крытыкаў" (пра што згадвалася яшчэ колькі год таму, здаецца, падчас нашай "трыялетнай" размовы з Ганнай Кісліцкай і Людмілай Рублеўскай), Леанід Галубовіч стаўся б адным з першых яе сяброў — нават прымусява, без "легалізацыі" ў згаданай якасці, паводле простае логікі літаратурнага працэсу. Таму што я не ведаю сёння ніводнага іншага крытыка, які сплываў бы свой культурны доўг з такой упартасцю, асобнай зацікаўленасцю (=эмацыйнай ангажаванасцю), пераадоўваючы часам распач уласную і раз'ятранасць вонкавую, — і не сарваўся б на энк-праклёны з нагоды сваёй гаротнай долі і няўдзячнасці сучаснікаў.

Леанід Галубовіч насамрэч загадкавым для мяне чынам сумяшчае ў сваёй штотдзённай (літаратурнай ды рэдактарскай) рабоце прафесійныя стрыманасць, разважлівасць, цвярозы розум з чалавечымі дапкі-васцю, палкасцю, чулівасцю. Галубовіч-рэдактар загартаваў, відаць, шматгадовы вырак літаратурнага

і калілітаратурнага існавання; Галубовіч-чалавека рапулюць, бадай, ягоныя досціп, здольнасць быць іранічным (у тым ліку і ў адносінах да сябе самога) — і няздольнасць самасцвярджацца ў жыцці-прафесіі за кошт іншых.

Вядома, да Галубовіча-рэдактара ўдзячныя, няўдзячныя і залішныя ўдзячныя аўтары могуць назбіраць прэтэнзій не на адно дасье, хаця, на мой погляд, ён яшчэ з часоў колішняй "Крыніцы" аддае перавагу і імкнецца рэалізаваць (па меры сціпых магчымасцей) дасканалую стратэгію: крытычныя матэрыялы, якія паступаюць у рэдакцыю, альбо варта друкаваць з мінімальнай стылёва-карэктарскай праўкай, альбо не варта прымаць да друку. Бо крытыка, паводле Леаніда Галубовіча, — чацвёрты літаратурны род; такая мастацкая дзейнасць, істотнае ўмяшанне ў якое ёсць гвалт над творцам (то бок крытыкам).

Натуральна, Галубовіч-чалавек мае (павінен мець!) свае слабасці, а можа, нават (страшна падумаць!) — заганы. Аднак яны аніяк не ўплываюць ні на добразычліва-іранічныя — натуральныя — статусны ў лімаўскім аддзеле крытыкі, ні на ўвагу і павагу, з якімі гэты пан рэдактар ставіцца да калег-літаратараў, незалежна ад іх узроўню, статусу і літаратурнай адоранасці. Зрэшты, пры ўмове, што той ці іншы калега выяўляе хаця б элементарную прыстойнасць у зносінах і можа ўтаймаваць у ста-

сунках з простымі чалавекамі нечалавечую сваю геніяльнасць.

Дзякуй Богу, за ўвесь час, што я ведаю Леаніда Міхайлавіча Галубовіча, у яго ніколі не здаралася рэцыдываваць той псеўдагеніяльнасці, якою ў наш час так бліскуча маскіруецца беспардоннасць. Я лічу яго майстрам — як літаратара, як чалавека — у тым далёка не пафасным, але, можна нават сказаць, прагматычным сэнсе, што акрэсліла неяк Ліна Кастэнка: "Душа дзіўны пейзаж: ходзяць таленты касякамі. // Сваё сёмае неба прыгінае сабе мітусня. // Пры майстрах нейк лягчэй. Як Атланты, над намі // яны неба трымаюць. Таму яна й ёсць, вышняя" (пераклад Ніны Мацяш).

Апошнім часам я ўсё часцей паныла думаю: а што, калі Леанід Міхайлавіч спраўдзіць свае рашучыя намеры — і з'едзе ў сваё Вароніна Клецкага раёна Мінскай вобласці... жыццём нармальным (безлітаратурным) жыць. А мы ж яшчэ архіў з ягоных дасціпна-гарэзлівых запісак-пасланняў, што падкоўваюцца да аўтарскіх рукапісаў, якія ён перадае нам на рэдагаванне, не сабралі!.. А мы ж яшчэ АК (тут: "Асацыяцыя крытыкаў") публіку родную так і не... агаломшылі. Дзе пасля згадаю, што да творчай пенсіі Леніду Галубовічу яшчэ далёка — прыкладна як ад Вароніна да акіяна, — і крыху супакоюся: пакуль яшчэ той акіян да Вароніна дабярэцца!..

Ірына ШАЎЛЯКОВА

І МЫ БЫЛІ НЯДАЎНА МАЛАДЫМІ...

Снежань 1981 года. Дом творчасці "Каралішчавічы". За вокнамі цёмна, марозна, завейна. У светлай ад паззіі зале гучыць: "Шукаю чыпача, // Хаўрусніка душы, // Які б з майго пляча // Цяжар пералажыў І на сваё плячо... // Лягчэй дайшла б да мэты. // Так мала чыпачоў, // І тыя ўсе — паэты. // І ўсё ж жыве, аднак, // Надзея, і здаецца, На слова чып адна // Душа ды адзавецца..." — гэта Леанід Галубовіч чытае свае вершы. І яго слухаем мы, маладыя — А. Сыс, А. Мінкін, У. Арлоў, В. Сахарчук, А. Шушкін, С. Вераціла, А. Наварыч, У. Мазго, У. Ягоўдзік, Л. Паўлікава, А. Канапелька, А. Жыгуноў, У. Саламаха, М. Мятліцкі, В. Спырычан... У Лёні ад хвалявання дрыжаць рукі і, здаецца, што ён не трымае аркушы з вершамі, а сам трымаецца за іх.

Перапыніўшыся на нейкую хвілінку і, выцершы даланей пот з іба, Леанід Галубовіч чытае далей: "Прыкажышы глыбокага снегу, // Абязджаючы кая мужыкі: Маладому, шалёнаму бегу // Дзве аглоблі сцінаюць бакі. // Ні на міг не правісне ляйчына. // Не папусціць свабоды рука, // І — тады, дзе глыбее лягчына, // Да апошняга правіць рыўка. // Вось ён — потны, загнаны, знямоглы // — Ад тут і адчаю захроп. // Заўтра стане пакарна ў аглоблі // І без путі не пойдзе ў галоп".

Дачытаўшы нізку вершаў, Лёня глядзіць на нас, сваіх слухачоў, так, нібыта ён пастаўлены да сценкі і яго зараз мы павінны расстраляць. "Усё? Калі ўсё, то сядай!" — кажа кіраўнік семінара паззіі Рыгор Бардулін. Лёня, уздыхнуўшы з палёгкай, сядзе, нібыта пачуў, што загад "расстраляць!" заменены на

пажыццёвую высылку ў краіну Паззія, з якой яшчэ ніхто жывым не вярнуўся дамоў. Праз хвіліну пачынаецца абмеркаванне вершаў. Усе хваляць Галубовіча і ўсім хочацца даведацца адкуль ён такі ўзяўся. І Лёня раскавае, што ён нарадзіўся ў вёсцы Вароніна Клецкага раёна. Пасля заканчэння Грыцэвіцкай сярэдняй школы і Слуцкага ПТВ працаваў электрыкам на прадпрыемствах Жабінкі, Слуцка і Клецка, а цяпер — у родным калгасе. Пісаць пачынаў на рускай мове і свае першыя творы паслаў у "Сельскую газету", з якой атрымаў ліст ад Яўгеніі Янішчыц, якая парала маладому паэту пісаць на роднай мове. І Лёня пачаў пісаць па-беларуску. Падводзячы вынікі абмеркавання паззіі Галубовіча, Рыгор Бардулін сказаў, што ён асабіста чакае рукапіс кніжкі паэта, каб яе без чаргі выдаць у "Мастацкай літаратуры" ў калектыўным зборніку ў наступным годзе. Пасля гэтых барадулінскіх слоў усе астатнія дні і ночы семінара маладых літаратараў у Каралішчавічах усе толькі і гаварылі пра вершы Леаніда Галубовіча. Развітваючыся з Каралішчавічамі, мы, семінарысты, абмяняліся адрасамі, каб перапісацца. Абмяняўся і я з Галубовічам.

Першы ліст ад Лёні прыйшоў 22 снежня 1981 года. Ён пісаў: "Сябра мой, Віцця — прывітанне! Здаецца яшчэ колькі дзён таму мы маглі пра многае гаварыць, аб многім спрачацца... А сёння ўсё гэта — памяць. Я як нанова нарадзіўся. Такі быў дзіўны, цікавы народ! Не падумаў толькі, што пішу табе па неабходнасці ўведаць наконт выдання калектыўнага зборніка, хоць і гэта прычына для нашай

размовы немалаважная. У мяне з сённяшняга дня пачалася вясковыя працоўныя будні. А душа яшчэ там — у Каралішчавічах! Усё ніяк не хапае смеласці схіліцца над белым аркушам паперы. Не магу пісаць нешта горш таго, што адзначана Рыгорам Іванавічам як станоўчае. (...) Як ты там жывеш? Чым? Пішы, я буду чытаць рад тваім лістам. А цяпер пра справы выдавецкія. Ці быў ты ў Рыгора Іванавіча? Аб чым гаварылі і аб чым дамовіліся? Пішы праўду, я не пакрыўджу. Гэта намнога лепш, чым ліць ялей на неразумную галаву. Віншую цябе з Новым годам! Жыві, працуй, пацей, заставайся чалавекам! Твой сябра Лёня, в. Вароніна".

Потым неўзабаве 26 снежня прыйшоў другі ліст: "Віця, прывітанне! Сягоння атрымаў твой ліст, — дзякуй. Дзякуй за ўсё тое, што ты зрабіў і, магчыма, яшчэ зробіш для мяне. Спадзяюся, што і я не застануся тваім "вечным крэдытарам"; жыццё, дай-то бог, выдасца ў нас доўгім, і мы яшчэ не раз сустрэнемся на гладкіх і коўзкіх сваіх дарогах. Сённяшні мой боль аб сваім рукапісе. Яны ты пішаць, крыху адышоўшы ад семінара, прыйшло нейкае паразуменне, вострае адчуванне адказнасці за друкаванае слова. Сёння ж атрымаў чарговы нумар "ЛіМа". Даведаўся, што Рыгор Іванавіч "прападаў" у Літве на веча-рац паззіі з А. Балтакісам. Прыедзе — часу ў абрэз, калі яму будзе разбірацца з маім рукапісам? І ўсё-ткі я яму веру, і дай-то яму бог... Віця, ты з ім лічы што на "ты", дапамажы калі што-небудзь спатрэбіцца пры рабоце над маім рукапісам. Я табе давярваю ва ўсім. Дарэчы, ці чытаў ты лімаўскія згадкі Талі Сі-

Леанід Галубовіч атрымлівае дыплом аб заканчэнні Вышэйшых літаратурных курсаў у Маскве (1989).

дарэвіча пра наш семінар у Каралішчавічах. Нас з табой у першай жа "абойме" амаль разам расстралялі. Аднак жыць пасля гэтага можна. Ці не так? Праўда, мне не спадабалася, што нас за "бездыпломнасць" папракаюць. Дык калі мы ўжо за тымі дыпламамі пойдзем, га? Сёння шчадрэц, Заўтра стары Новы год. У вёсцы, зразумела, — свята. І ўсё ж — сумнавата. Надвор'е, праўда, спрыяльнае стаіць і на душы святлей, чым у дні завірух. Атрымаў лісты ад Алеся Жыгунова і Васі Сахарчука. Цікавыя хлопцы! Праўда, асаблівых навін і яны не пішучы. Усе жалыцца, што не пішацца пакуль яшчэ. Нічога, выбаліць — напішацца; "не трэба гнаць шпарчэй замыленага кая, чым ён бяжыць сам". Вось, здаецца, і ўсё. Пішы над чым працуеш, што новага напісаў? Убачыш Колю Мятліцкага — шчырае яму і яго сямейству прывітанне. Крыху пазней напішу падрабязней. Новых табе надзей і здзяйсненняў. Твой Лёня. P. S. Не верылася мне, што ён усё-ткі адо-

брыць мой рукапіс. Вялікі дзякуй табе, дружа. Заўтра буду ў горадзе Клецку і пастараюся дазвініцца да Бардуліна. Яшчэ раз дзякую за ліст і за турботы. Пішы. Твой вечны сябра Лёня, в. Вароніна". І такіх жывых і светлых лістоў у мяне ад маладога Леаніда Галубовіча больш за паўсотні. Я іх з любоўю захоўваю і, часам, калі заховацца пабыць у нашай маладосці, перачытваю. І вельмі шкаду, што Лёня даўно не піша вершаў. Хаця кожны з нас сам вырашаў і вырашае: што пісаць ці не пісаць зусім, дзе і што друкаваць ці зусім не друкавацца. Леанід Галубовіч даўно зрабіў свой выбар. І сёння ён паважаны і знаны пісьменнік, слова якога цэніцца і не губляецца на прасторах беларускай літаратуры, дзе ўжо свой рэй вядучы новыя маладыя творцы, якім, віншуючы Леаніда Галубовіча з юбілеем, кажу з намікам: "І мы былі нядаўна маладымі..."

Віктар ШНП

ЦЯЖКА ЎЯВІЦЬ СЁННЯШНЮЮ ЛІТАРАТУРНУЮ СІТУАЦЫЮ БЕЗ ЯГО...

На Днях славянскага пісьменства (г. Смаленск) — Леанід Галубовіч бярэ інтэрв'ю ў Валянціна Распуціна (1991).

Яшчэ з тае пары, калі слова "Легалізацыя" ў "ЛіМе" прыцягвала сваёй тэямнічасьцю нейкага асаблівага дзейства, узбуджала нежартоўнай сур'ёзнасцю новастворанага літаратурнага абраду, Леанід Галубовіч уяўляўся мне вялікім, строгім, бездакорна апранутым, не менш за прафесара ў званні. "Легалізацыя" чакаў, з яе пачынаў чытаць "ЛіМ" — і востра адчуваў, што ў гэтую рубрыку марыць патрапіць ці не кожны паэт і празаік. Бо гэта было як стаўленне таўра "наш", як знак літаратурнай якасці. Так я разумеў тады — і недзе квольным чарвячком асцярожна варушылася наіўная мара: "От бы некалі патрапіць..." (Хоць ты вершы пачынай пісаць...)

І куды пазней, калі не стала "Легалізацыя", калі былі проста крытычныя ці агледзіны творчасці нейкай асобы, ці падрабязны разгляд асобнай кнігі — гэтыя артыкулы Галубовіча чыталіся мной з большай цікавасцю, чым усё іншае ў тыднёвіку. Бо там быў бадай што акадэмічны розум, які спалучаўся з чалавечым тактам і добразчытлівасцю мудрага чалавека. Гэтыя артыкулы ў многім былі для мяне лекцыямі па тэорыі літаратуры, дзе для маёй неадкаванай душы знаходзіліся найкаштоўнейшыя нормы, правілы, спосабы, патрабаванні і проста парады...

Такім было маё завочнае знаёмства з Леанідам Галубовічам. А потым мы пазнаёміліся бліжэй...

Рэальна я пабачыў гэтага чалавека ў сваіх Івацэвічах. Не скажу, што выгляд яго расчараваў мяне — да гэтага часу я ўжо не чакаў супадзення сваіх прадстаўленняў пра чалавека з рэальнасцю. Тады ў нашай райцэнтраўскай бібліятэцы ладзілася імпрэза ў гонар дня нараджэння Міколы Купрэва. Прыехалі госці са сталіцы, і з імі быў Леанід Галубовіч. Пасля па маім ужо запрашэнні мы наведвалі Марачоўшчыну: сядзібу Тадэвуша Касцюшкі, Косаўскі палац...

Узвалішы на сябе ролю гіда, ні на хвіліну не мог я пачуваць сябе разняволена. Скаваным я не быў, але напружанасць не адпускала. І вайной таму ў большасці быў Леанід Галубовіч. Пасля імпрэзы ў бібліятэцы, якую ён вёў, я бачыў перад сабой не проста маўклівага мужчыну. Амаль раўнадушнага. Мне здавалася, што яму нецікава, і што ён толькі і чакае, калі я змоўкну, каб потым сказаць нешта накіпталт выкладчыкага: "Давай залікоўку...Здаў..."

Цяжар адказнасці зваліўся з маіх плячэй толькі тады, калі мы, паабедавшы ў прахалодным сугарэўні кафэ ў Марачоўшчыне, ішлі да аўтамабіля, і Алесь Наварыч звярнуўся да Галубовіча:

— Ну вось, а ты не хацеў сюды заязджаць.

— Я не хацеў? Гэта ж я з Валерам во колькі цябе ўтаворвалі!

Хоць утаворваў усіх трох я — і Леаніда, і Алесь, і Юрыя Сапажкова.

Там жа, у Марачоўшчыне Леанід Галубовіч папрасіў-параіў:

— Напішы пра Марачоўшчыну... Пра гэта месца трэба пісаць бясконца...

Што я пазней і зрабіў — мае "Лісты з Марачоўшчыны" пабачылі свет у "Маладосці".

Госці паехалі, а я заспяшаўся дадому з падарункам — у маіх руках была падараваная кніга "Зацемкі з левай кішэні".

У першы дзень я чытаў яе не ад пачатку, а ў любым месцы, якое выпадакова адкрываў, па дыяганалі. І перада мной слова за словам, сказ за словам раскрывалася душа паэта і душа чалавека, тая душа, у якой "няма пустога месца". І стала зразумелым, чаму на людзях і з людзьмі Леанід Галубовіч такі: "Не маю звычкі да маналога, і ў дыялогу я да магчымага лаканічны... Люблю слухаць, а калі сказаць больш дакладна — хачу зразумець".

Леанід Галубовіч і дачка Міколы Купрэва Святлана з кніжкай бацькі, што выйшла ў РВУ "Літаратура і Мастацтва" (2007).

Сказаць, што кніга ўразіла мяне — не сказаць нічога. Гэта было тым адкрыццём, якія здараюцца раз за жыццём. Ніколі раней не сустракаў я такіх дзённікавых запісаў, дзе б шчырасць была ці не хірургічная: уперак і ўздоўж разрэзанае жыццё выкладалася, аналізавалася, і ніводная чорная плямка на пэўнай частцы-падзеі не скрывалася. Наадварот — ёй давалася нейкая апэнка. Нават простым успамінам пра яе...

Потым ужо я выкажу Леаніду сваю ўзрушанасць такой адкрытасцю, а ён проста адкажа: "А чаго хаваць? Што было, тое было..."

І тут мне адкрыецца тое правіла, той закон, якім кіруецца па жыцці гэты чалавек: няважна тое, ШТО ты быў. Важна тое, ШТО ты ёсць цяпер, важна тое, на што ты здатны зараз...

Ужо нашмат пазней я пазнаёмлюся з другім вопытам "хірургічнай адкрытасці" — калі скальпель пісьменніка будзе прэпарыраваць душы і целы другіх людзей, радасна ўскрываючы пры кожнай знаходцы якой язвы, смакаваць пухліны ды аблізваць чорныя плямы на здаровым. Мажліва, такое капанне (часцей — у трупах) і патрэбна ў літаратуры (хто скажа, чаго ёй сёння дакладна не трэба?), але ж ванітуе...

Чаму раптам паэт стаў крытыкам? Прамога адказу я не знайшоў у "Зацемках". Але ўскосна ўсё ж можна зрабіць вывад — з-за недзе на ўзроўні падсвядомасці асэнсаванага свайго крыжы — дапамагачь талантам.

Рупліваець Леаніда Галубовіч пра таленавітых людзей надзвычай яскрава праявілася ў апекаванні ім Міколы Купрэва. У "Зацемках" пра гэта вельмі мала. Аднак Леанід прызнаецца там, што цалкам таго самага Купрэва любіць не мог. І значыць, турботы пра такіх таленавітых бадзят і п'яніц, як Мікола Купрэў — то шчыры клопат чалавека пра талант у такім бадзятніку. Менавіта гэты клопат і стаў, на маю думку, кіруючым у жыцці Леаніда Галубовіча. Таму і добразчытлівасць у яго артыкулах з самым грунтоўным разглядам — каб не пакрыўдзіць, а натхніць, каб не даць па руках, а падказаць. Таму для кожнага аўтара знойдзецца ў яго нешта вельмі добрае, асаблівае, вызначальнае — піша ён аб прызнаных талентах, ці пра мясцовых, малавядомых аўтараў.

Леанід Галубовіч — не крытык у прамым сэнсе гэтага слова. Ён руплівец. І яго развітанне са сваёй паэтычнай музай мне вельмі нагадвае сёння развітанне са спакойным жыццём якога паспяховага інжынера, які прыхапіўшы бляшанку ту-

шонкі ды бохан хлеба скіраваўся ў гушчар і стаў старателем. Шчыруе: капае і мые тоны пыску, вышуквае, не дае згубіцца самым драбноткім кавалачкам сапраўднага золата ў шэрай безгустоўнасці, радуецца, як дзіця і запрашае нас парадавацца адшуканым самародкам...

Мне сёння цяжка ўявіць самага сябе без Леаніда Галубовіча — гэты чалавек аднойчы і мне адчыніў дзверы ў "ЛіМ". Цяжка ўявіць сённяшнюю літаратурную сітуацыю без яго. Безумоўна, згодзен: няма людзей, якіх немагчыма замяніць. Можна, не будзь Галубовіча, быў бы Гарановіч...

Але б тады, упэўнены, многае і многае ў нашай літаратуры было б не так...

Валерый ГАПЕЕЎ

БАЦЬКОЎ РУПЛІВЫХ СЫН

Анатоль Верабей, вядомы наш літаратуразнавец і крытык, нарадзіўся ў жніўную пару, калі на колкім іржышчы сонечным бляскам зіхціць «золата саломы». Сёлетні жнівень для майго сябра і калегі асаблівы — на яго прыпадае юбілей, а таму прыспеў час агледзінаў жыццёвых набыткаў і творчага плёну. Можна сказаць словамі паэта: у яго «жыцці пачаўся жнівень — самая багатая пара». І аглядаць ёсць што, і перад людзьмі не сорамна за пражытае і зробленае, і сонца для яго яшчэ не надта нізка, і хада Анатоля імклівая, упэўненая, але...

Гэтае «але» напярэдадні азмочыла святая народзінаў: 20 ліпеня не стала мамы... Школьная настаўніца. Роднае слова, сваё крэўнае з'ядналі іх зацікаўленні, думкі, пачуцці, і ўсё гэта самым непасрэдным чынам паглыбіла духоўную роднасць маці і сына.

Мудрыя ўрокі бацькі Леаніда Мікалаевіча сын таксама за сваю глыбока, трывала і на ўсё жыццё. Бацька быў прыкладам і як настаўнік, тактоўны педагог у школе, і як дбайны працаўнік на сваёй гаспадарцы.

Ад бацькоў Анатолю перадаліся лепшыя чалавечыя якасці і рысы, а сярод іх такія, як добра-расумленнасць, працавітасць, прыстойнасць, сціпласць, чужасць, спагадлівасць... Усё гэта ўласціва яму і як сапраўднаму беларускаму інтэлігенту, і як выкладчыку літаратуры, таленавітаму педагогу, які два дзесяцігоддзі працуе са студэнцкай моладдзю на філфаку БДУ.

На філалагічны факультэт А. Верабей прыйшоў працаваць з акадэмічнага Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы. Там ён абараніў кандыдацкую дысертацыю, склаўся як удумлівы, глыбокі даследчык літаратуры, расквіўся яго творчы патэнцыял як вучонага-філалага, пра што засведчылі манатграфіі «Максім Танк і польская літаратура» (1984), «Жывая павязь часоў: нарыс творчасці Уладзіміра Караткевіча» (1985), «Беларуска-рускі паэтычны ўзаемапераклад 20—30-х гадоў» (1990).

Ужо з назваў кніг бачна, што А. Верабей засяродзіўся на праблемах літаратурных сувязей, мастацкага перакладу, разглядаючы іх як сродак узбагачэння нацыянальнага мастацтва слова і міжкультурнай камунікацыі (дыялога). У час працы ў Акадэміі навук А. Верабей браў удзел у падрыхтоўцы і выданні літаратурнай спадчыны П. Пестрака і У. Караткевіча, стварэнні унікальнага біябібліяграфічнага слоўніка «Беларускія пісьменнікі», склаў і пракаментываў зборнік паэзіі У. Хадыкі «На ўзвях дзён». Ён пачаў выступаць на старонках літаратурна-мастацкіх выданняў з рэцэнзіямі.

«Універсітэцкі» перыяд у плане творчасці стаў для літаратуразнаўца плённым, выніковым. Спраўдзіліся пажаданні Караткевіча: ён паспеў шмат зрабіць, працуючы мэтаанкіравана, актыўна і надзвычай апантана. Навукова-творчы набытак А. Вераб'я складае звыш дзюх соцень публікацый, большасць з якіх прысвечана праблеме гістарызму ў беларускай літаратуры. Галоўнай тэмай і крыніцай натхнення для яго зрабілася творчасць Уладзіміра Караткевіча, якую ён даследуе з 1978 года. А. Верабей выдаў кнігі пра пісьменніка «Абуджаная памяць» (1997), «Уладзімір Караткевіч: жыццё і творчасць» (2005). У зборніку «Галасы маіх сяброў» (1993) пад адной вокладкай сабраў Караткевічавы пераклады з розных моў.

Ён падрыхтаваў летапіс жыцця і творчасці Караткевіча, грунтоўна вывучыў яго радавод, адшукаў творы пісьменніка, якія раней не друкаваліся, асобныя з іх увайшлі ў кнігі пісьменніка «Творы» (1996), «Выбраныя творы» (2005), а невядомая аповесць на рускай мове «Предыстория»

змяшчана сёлета на пачатку года ў часопісе «Нёман» (№ 1—3). А. Верабей з'яўляецца аўтарам сцэнарыя дакументальнага фільма пра У. Караткевіча «Рыцар і слуга Беларусі». А колькі разоў мы чулі яго слова пра свайго любімага пісьменніка па Беларускім радыё!

Рыхтуецца чарговы тэлефільм пра Уладзіміра Сямёнавіча, выстава або вечарына ў музеі, прысвечаная яго памяці, плануецца адкрыццё помніка Караткевічу ў Кіеве — і заўсёды да А. Вераб'я звяртаюцца як да самага аўтарытэтнага і глыбокага знаўцы жыцця і спадчыны нашага славутага пісьменніка. А. Верабей спрычыніўся да выдання кнігі малонкаў, карыктур і шаржаў «Свет вачыма Караткевіча» (Орша, 2006), дбае пра тое, каб у Рагачове з'явіўся дом-музей пісьменніка (у хаце дзядзькі Уладзімір, бярэ ўдзел у падрыхтоўцы надзвычай цікавага і разнастайнага матэрыялу для зборнікі «Уладзімір Караткевіч: вядомы і невядомы», дзе плануецца змясціць раман-эсэ А. Лойкі пра Караткевіча, ліставанне пісьменніка з Нінай Молевай, творы, прысвечаныя ёй, аўтапераклады на рускую мову, паэтычныя прысвячэнні Караткевічу.

Самы галоўны клопат яго — выданне творчай спадчыны У. Караткевіча ў 25 тамах, і для рэалізацыі гэтага грандыёзнага нацыянальна-культурніцкага праекта ён прыкладае вялікія намаганні, не шкадуючы ні часу, ні высылкаў. За даследаванне творчасці Караткевіча ён адзначаны ў 1998 годзе Літаратурнай прэміяй імя У. Калесніка.

Цяпер ён збірае матэрыялы для кнігі пра нашага настаўніка і вядомага паэта Алега Лойку. Студэнты паважаюць і цняць Анатоля Леанідавіча як прафесіянала, па-сапраўднаму апантанага літаратурай, прыгажосцю і Беларуссю, яны любяць свайго выкладчыка і педагога за шчырую адданасць сваёй справе, дэмакратызм, чужасць, тактоўнасць.

Анатоль Верабей — натура паэтычная, летуценная, рамантычная. Ён можа развясць многія міфы пра нас, беларусаў. І не толькі з дапамогай гістарычных фактаў і прыкладаў з мастацкай літаратуры. Уласным прыкладам таксама. Ведаю і не сумняваюся: Анатоль заўсёды, калі трэба, не падвядзе, падтрымае, прыйдзе на дапамогу. Як мой старэйшы калега і сябар ён абавязковы, надзейны, слова сваё на вецер не кідае. Гэта руплівы працаўнік і цудоўны чалавек з нашай беларускай супольнасці.

Алесь БЕЛЬСКИ

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Алесь **КАРЛЮКЕВІЧ**

Рэдакцыйная калегія:

Анатоль Акушэвіч
Лілія Ананіч
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Святлана Берасцень
Віктар Гардзей
Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Уладзімір Дуктаў
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Мікола Станкевіч
(намеснік галоўнага
рэдактара)
Юрый Цвяткоў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:

галоўны рэдактар —
284-84-61
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

Адрасы:

публіцыстыкі — 284-66-71
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
мастацтва — 284-82-04
навін — 284-82-04,
284-66-71
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".
Рукпісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведваюць сваё
прозвішча, поўнасьцю імя і
імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова

"Літаратура і Мастацтва".
Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
ЛП № 02330/0494179
ад 03.04.2009.

г. Мінск,

пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856

Наклад 2900

Умоўна друк. арк. 3,72

Нумар падпісаны ў друк
12.08.2010 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 7

Заказ — 3844

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 1 0 3 2

Па старых звычаях на новы лад

Музей прадстаўляе...

Тэматычная структура экспазіцыі складаецца з такіх раздзелаў як пляценне, разьбярства, ткацтва, рукадзелле, ганчарства. Гісторыя рамяства разглядаецца ад часоў ранняга сярэднявечча да сучаснасці. Побач з экспазіцыямі па гісторыі традыцыйных рамёстваў знаходзяцца класы майстэрні, якія прадстаўляюць вырабы сучасных майстроў і іх вучняў. Залы, прысвечаныя гісторыі пляцення і разьбярства знаёмяць наведвальнікаў з прыладамі працы, этнаграфічнымі вырабамі, фотаздымкамі майстроў.

У ткацкай майстэрні можна пабачыць рэканструкцыю строяў XI—XII стагоддзяў і ўзоры традыцыйнага ткацтва. Дырэктар музея Элеанора Зінкевіч — вопытная майстрыха, якая працуе ў некалькіх тэхніках — прадэманстравала тэхналогію ткацтва за кроснамі, паказала, як з дапамогай этнаграфічных прылад атрымаць валакно, а пасля на верацяне зрабіць нітку. Па жаданні наведвальнікаў можна паспрабаваць зрабіць тое самае ўласнымі рукамі.

Ганчарная майстэрня музея прадстаўляе экспазіцыю археалагічных экспанатаў з гліны з часоў жалезнага веку і да XVII стагоддзя, этнаграфічны ганчарны посуд, а таксама матэрыялы па творчасці майстра-ганчара Ніны Кузьмінай.

Цікавае да рамёстваў

Людзі актыўна цікавяцца традыцыйнымі рамёствамі. Пры музеі працуе пяць класаў-майстэрняў, дзе навукаюць тэхніцы саломы і лозапляцення, рукадзеллю, ткацтву і ганчарству. Працуе клуб народных майстроў і самадзейных мастакоў "Ля возера", які аб'ядноўвае пяцьдзят умельцаў. У музеі праходзяць клубныя пасяджэнні, сустрэчы з адметнымі майстрамі, персанальныя выставы мастакоў клуба. Штогод тут ладзіцца восем выстаў,

Браслаўскі музей традыцыйнай культуры — гэта адноўлены і адрэстаўраваны будынак млына, які з'яўляецца помнікам архітэктуры XX стагоддзя. У 1990-м да яго быў прыбудаваны экспазіцыйна-гасцінны комплекс "Заездны двор". Музей займае тры паверхі. На першым ладзіцца выставы з музейных фондаў. Найбольш вядомыя — "Повязь часоў", "Музычныя інструменты", "Браслаўскі ручнік", "Магічнае кола", "Жывая археалогія". Другі і трэці паверхі адведзены пад пастаянную экспазіцыю, прысвечаную гісторыі традыцыйных рамёстваў Браслаўшчыны.

"Свята рамёстваў", а таксама конкурсы па рамёствах.

Сёлета ў ліпені ўпраўленне культуры Віцебскага аблвыканкама і Віцебскі абласны метадычны цэнтр народнай творчасці праводзілі III абласное свята-конкурс саломяпляцення "Папараць-кветка", які прысвячаўся 65-годдзю Вялікай Перамогі. У конкурсе ўдзельнічалі і браслаўскія майстры. Першае месца ў намінацыі "Традыцыйны утылітарна-дэкаратыўны выраб" атрымала Элеанора Зінкевіч, другое месца ў намінацыі "Калекцыя хатніх твораў" журы аддало Міхаілу Чэркасу.

лыжачцы мёду і расказвае пра тое, што першы месяц сумеснага жыцця таму і называецца "мядовым", што маладых кожны дзень частавалі гэтым ласункам.

Назва "вяселле" паходзіць ад слова "весела", таму далей гаспадары забяляюць маладых жартаўлівымі віншаваннямі кшталту: "Дарым жаніху пшонку, каб любіў толькі жонку!", "Дарым нявесце буракоў, каб не глядзела на чужых мужыкоў!", "Дарым вам капусту, каб ў доме не было пуста!"

Гаспадыня нагадвае маладым, што каханне — гэта не толькі міла-

пасці, ткаць і вышываць абавязкова ўмелі і княжацкія дочки.

Больш падрабязна гаспадыня расказвае пра этапы вясельных традыцый. Распачынаецца вясельная частка Зборнай суботай. Гэта перадвясельны вечар, у час якога маладыя паасобку рыхтуюцца да свята. У маладой збіраліся дзюўчаты, спявалі сумныя песні, шылі вэлюм альбо рабілі вянок. Сёння ў музеі нявеста мае магчымасць прымераць вэлюм, які надзявалі ў трыццатыя гады мінулага стагоддзя.

Увогуле, кожная дзюўчына загадзя рыхтавала свой пасаг і захоўвала яго ў куфры. Дзюўчаты сядалі за кросны з чатырнаццацігадовага ўзросту, як толькі ногі пачыналі даставаць да панажэй. А да гэтага вучыліся прасці на верацяне ці калаўроце, дапамагалі накручваць нітку на цэўкі. Цэўка — прылада, на якую накручваюць нітку, а потым устаўляюць яе ў чаўнок.

Асобная частка вясельнага сцэнарыя прысвячаецца размовам пра каштоўнасці кахання, вернасці і павяці. Гаспадыня прапануе жаніху адзін замок і некалькі ключоў, з якіх ён павінен падабраць адпаведны. Потым маладыя разам змаюцца гэты замок Вернасці на ключ і перадаюць каму-небудзь са старэйшых на захаванне. Лічыцца, што гэты замок ніколі не зламаюць. Яшчэ адзін сімвал кахання і моцнай сям'і — льялькі-неразлучнікі. Сакрэт вырабу такой льялькі захаваўся з даўніх часоў. Яны не сшываюцца іголкамі, а скручваюцца з кавалаў тканіны і звязваюцца льяльнымі ніткамі. Гэта аб'яраг маладой сям'і, яго захоўваюць усё жыццё.

Каб павесяліць гасцей, гаспадыня загадвае жартаўлівыя загадкі. Заканчваецца вяселле ў карчме беларускай полькай. Застаецца дадаць, што звычай ладзіць вяселлі па старажытных традыцыйных сродках браслаўскай моладзі — запатрабаваныя. А гэта сведчыць аб тым, што нацыянальныя традыцыі, звычай і абрады захоўваюцца і перадаюцца з пакалення ў пакаленне.

Кацярына ХАДАСЕВІЧ-ЛІСАВА

На здымках: дырэктар музея Элеанора Зінкевіч прадстаўляе свае вырабы з саломкі; адзін з экспанатаў; фрагмент вяселья.

Фота аўтара

Сучаснае вяселле па старых звычаях

Адметнасцю музея з'яўляецца правядзенне абрадавых святаў. Даволі часта тут праходзяць вяселлі. Раней іх ладзілі ў карчме ці заездным двары, што зазвычай будаваліся пры млынах, таму і сёння моладзь з ахвотай робіць экскурсы ў мінулыя часы. Сцэнарый, распрацаваны супрацоўнікамі музея, аднаўляе старажытныя звычай браслаўскага вяселья. І сапраўды, сама атмасфера старажытнай карчмы, гаспадары ў нацыянальных строях, традыцыйная беларуская музыка, рэчы і прылады мінулых стагоддзяў ствараюць асаблівы настрой. Сустрэкаюць маладых хлебам і мёдам. Па звычай яны частуюць адно аднаго кавалачкам хлеба, а гаспадыня дае ім па-

ванне, але і наладжванне сумеснага побыту. Далей іх чакаюць заданні-выпрабаванні. Так, жаніха вучаць правільна вязаць венік. Пакуль ён спрабуе яго зрабіць, супрацоўніцы музея расказваюць аб тым, што сімвалізуе венік. Раней лічылася, што венік — гэта прытулак дамавіка, таму пры пераездзе ў новы дом стары венік абавязкова забіралі з сабой. Існавала таксама шмат народных прыкмет, звязаных з гэтым прадметам. Нявесце прапануецца паспрабаваць прасці на калаўроце ці верацяне.

Гаспадыня запрашае зазірнуць у куфар з пасагам маладой. Там знаходзіцца дамацканьня скруткі, пасцельная бялізна, вопратка, паёсы, вышываныя наміткі, ручнікі, кашулі, якія дзюўчына рыхтавала не толькі для сябе, але і для будучага мужа. З гісторыі вядома, што

У наступным нумары

"...Колькі слоў адносна напісання прозвішча. У дакументах яно значыцца ў мяне "Каленковіч" (пашпарт). У літаратурных дакументах — Калінковіч. Спрабаваў разабрацца ў Мінскім дзяржаўным гістарычным архіве. Падняў кнігі Казан-Гарадоцкай царквы XIX ст. Устанавіў, што прозвішча маіх продкаў пісалася "Калініковіч"... Ішоў час, змяняліся пісарчкі, пісалі па-рознаму. Хіба зараз устанавіць — як правільна. Мне падабаецца — Калінковіч, вось так і пішу. Хай будзе — "калісьці на Ніколу".

Так пачаў ў сваёй аўтабіяграфіі, надрукаванай у кнізе "З розных сцяжын", пісьменнік Мікола Калінковіч. Сёлета яму споўнілася 60 год. Значная частка жыцця яго прайшла ў Туркменістане. Але, здаецца, ні на хвіліну ён не забываўся пра родную Беларусь.

Нататкі пра Ашхабадскі перыяд жыцця Міколы Калінковіча прапануе пісьменнік Васіль Ткачоў.

З глыбінкі Карабель мары

У Салігорскім краязнаўчым музеі праходзіць першая персанальная выстава юнай мастачкі Кацярыны Міхайлавай.

Дзюўчынка малявала з ранняга дзяцінства. Спачатку бацькі лічылі яе захапленне забавай. Але аднойчы Каця намалявала караблік. Ён плыў па хвалях насустрач марам... Хвалі мора выглядалі так натуральна, а сам караблік заварожваў, ён быццам запрашаў у нязведаныя далі...

Убачыўшы работу дачкі, яе мама, Таццяна Георгіеўна, вырашыла, што дзюўчынка павінна паступіць у Салігорскую дзіцячую мастацкую школу. З першых дзён навучання яна праявіла сябе як вельмі працаздольная і прылежная вучаніца.

— Каця заўсёды шмат працавала, — расказвае выкладчык гэтай установы Алена Бандарчык. Адна за другой у яе з'яўляліся работы, якія нават здзіўлялі

педагогаў школы. Юная мастачка прымала актыўны ўдзел у розных выставах, пленэрах. Два гады запар яна займала першае месца ў рэгіянальных пленэрах, а таксама выйшла пераможцай абласнога тура рэспубліканскага конкурсу "Зорка ўзышла над Беларуссцю".

На працягу апошняга навучальнага года Кацярына не толькі паспяхова займалася ў абедзвюх школах — мастацкай і агульнаадукацыйнай, але натхнёна працавала і над дыпломнымі работамі, сярод якіх асабліва выдзялялася "Месяцовая саната". Работа незвычайная, як па тэхніцы выканання, так і па сюжэце. У ёй, як у люстэрку, адбіліся мары і фантазіі юнай мастачкі, вялікае жаданне служыць высокім ідэалам.

Нядаўна Кацярына паспяхова здала ўступныя экзамены ў Беларускай акадэміі мастацтваў і стала студэнткай графічнага факультэта. Вучыцца будзе на дзённым аддзяленні на бюджэтнай аснове.

Таццяна ГАЎРУСЭВА